

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๕
เรื่องเกี่ยวกับกรุงเก่า

ตอนที่ ๑

เจ้าภาพพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
ข้ามาตย์เอก พระยาพิริยะวิชัย (เพ็ญ สุวรรณิน)

เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

959.30

ศ64ป 2481

ฉ.2

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๕
เรื่องเกี่ยวกับกรุงเก่า

ตอนที่ ๑

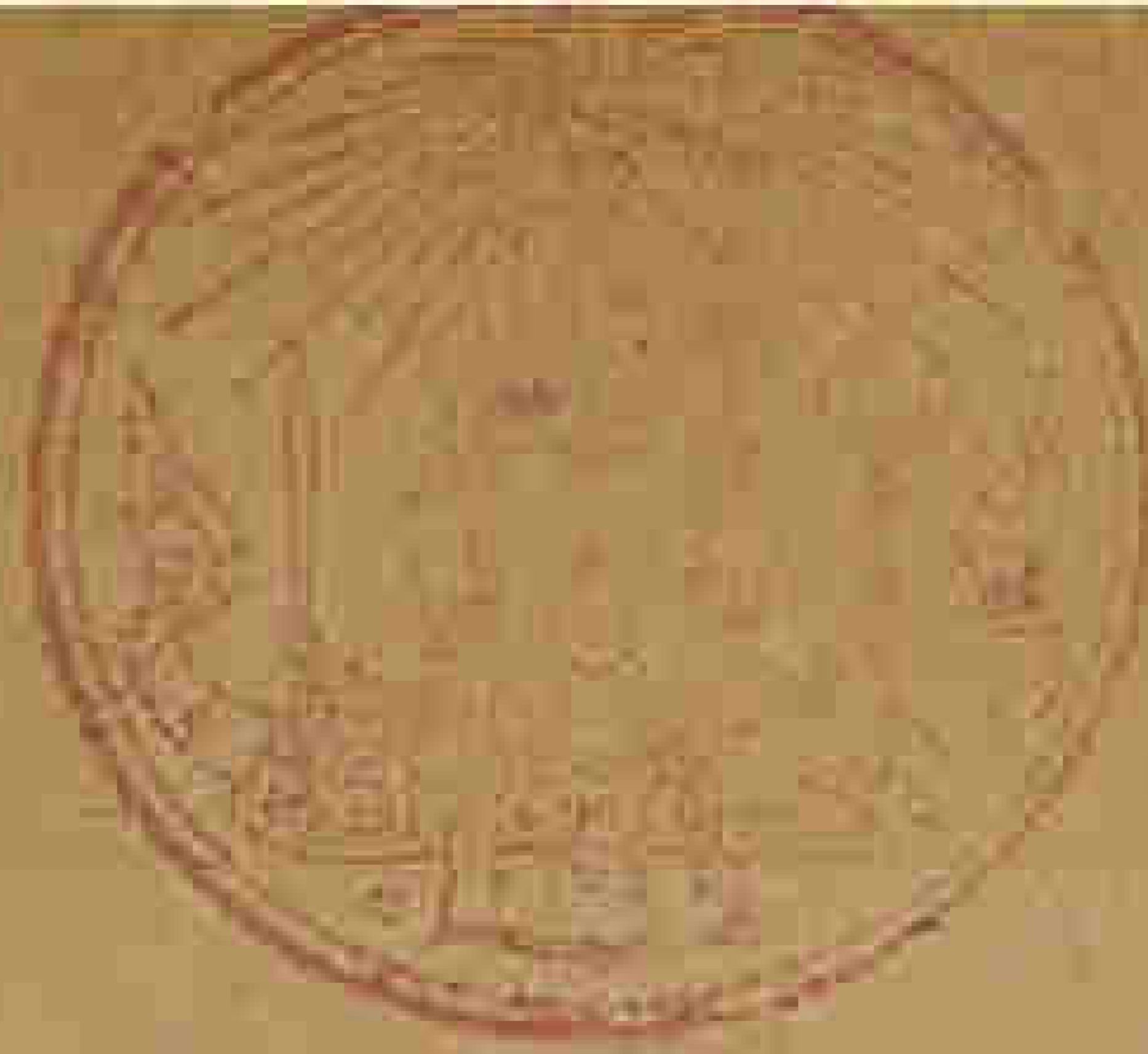
เจ้าภาพพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
อำมาตย์เอก พระยาพิริยะวิชัย (เพี้ยบ สุวรรณิน)

เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑

ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาพิริยะวิชัย (เพียบ
สุวรรณิน) เจ้าภาพแจ้งความประสงค์มายังกรมศิลปากร จะ
ขอรับหนังสือสักเรื่องหนึ่ง เพื่อไปตีพิมพ์แจกเป็นที่ระลึก กรม
ศิลปากรเห็นว่า พระยาพิริยะวิชัยเคยรับราชการอยู่ในจังหวัดพระ
นครศรีอยุธยา เมื่อครั้งยังตั้งเป็นมณฑลอยู่มาเป็นเวลาช้านาน
หนังสือที่แจก ควรจะให้เนื่องด้วยเรื่องซึ่งเกี่ยวกับจังหวัดนั้น
และเป็นหนังสือแปลก ซึ่งยังไม่เคยตีพิมพ์แพร่หลายนัก จึง
เลือกได้เรื่องที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ และให้ชื่อว่า เรื่องเกี่ยว
กับพระนครศรีอยุธยา นับเข้าในชุดประชุมพงสาวดาร เล่มนี้
เป็นภาคที่ ๖๕ ตอนที่ ๑ หนังสือเรื่องนี้ได้คัดและรวบรวมเรื่อง
ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมายรับสั่งและหมายประกาศต่าง ๆ ซึ่งมีต้น
ฉบับเป็นสมุดไทยเขียนด้วยตัวฝู้น เก็บรักษาไว้ในหอสมุด
แห่งชาติ เอกสารเหล่านี้มีอยู่มากด้วยกัน ฉะนั้นที่เกี่ยวกับ
พระนครศรีอยุธยาก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ที่คัดเอามาลงพิมพ์
ในเล่มนี้ เป็นแต่บางส่วนเท่านั้น จึงได้แยกไว้เป็นตอนหนึ่ง
เอกสารเหล่านี้ย่อมมีประโยชน์ในการค้นคว้า เพราะให้ความรู้
ในทางพงสาวดารและในทางขนบธรรมเนียมเก่า ตลอดจนในทาง
วรรณคดี นับว่าเป็นหนังสือดี ควรพิมพ์รักษาไว้ไม่ให้สูญ ที่
เจ้าภาพในงานศพพระยาพิริยะวิชัยตีพิมพ์หนังสือเรื่องนชน ก็เท่า

ก็รักษาของเก่าอันเป็นมรดกและเป็นวัฒนธรรมของชาติไว้ หวัง
ว่าท่านที่ใฝ่ใจในเรื่องเหล่านี้ คงยินดีอนุโมทนา

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศตราศัทักษิณานุปทาน ซึ่ง
เจ้าภาพบำเพ็ญสนองบ็จโจปการคุณแต่พระยาพิริยะวิชัย ผู้ล่วง
ลับไปแล้ว ของกุศตราศัน ึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์อัฐคุณมณูญภาพ
สมดังความปรารถนาจงทุกประการเทอญ ฯ

กรมศิลปากร

๑๕ มิถุนายน ๒๔๘๑

พระยาพิริยะวิชัย (เพี้ยบ สุวรรณิน)
ชิตะ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๔
มรณะ วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

ประวัติ

พระยาพิริยะวิชัย (เพียบ สุวรรณิน) เกิดวันอาทิตย์
เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีมะเส็ง ตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓ ตรงกับ
วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๒๔ ณ ตำบลศาลาแดง
อำเภอบางแก้ว จังหวัดอ่างทอง เป็นบุตรนายโต กับ นางพัน
สุวรรณิน

เมื่อเยาว์ได้เล่าเรียนหนังสือไทยในสำนักโรงเรียนหลวงวัด
ชัยมงคล จังหวัดอ่างทอง เรียนอยู่ ๓ ปี สอบไล่ได้ประโยค
หนังสือไทย ได้รับประกาศนียบัตร ต่อเดิมนักเข้ารับ
ราชการมาด้วยความมานะอดสาหะในตำแหน่งและหน้าที่ต่างๆ ตั้ง
ต่อไป

พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นเสมียนศาลจังหวัดอ่างทอง ได้รับ
พระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๒ บาท

พ.ศ. ๒๔๓๙ เป็นเสมียนมหาดไทยจังหวัดอ่างทอง ได้
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๔๑-๓ เป็นเสมียนกองอัยการจังหวัดอ่างทอง
ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๔๔-๘ เลื่อนขึ้นเป็นแพ่งจังหวัดอ่างทอง ได้
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๐-๖๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นยกกระบัตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๐-๔ ย้ายไปเป็นยกกระบัตร จังหวัดสระบุรี
ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ ถึง ๒๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๕-๖ ย้ายไปเป็นยกกระบัตร จังหวัดนคร
ศรีธรรมราช ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐๐ ถึง ๒๕๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๗-๖๑ ย้ายไปรับตำแหน่งปลัดมณฑลประจำ
จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับพระราชทานเงิน
เดือน ๆ ละ ๔๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๒-๕ ย้ายไปรับตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด
แพร่ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๕๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๖-๗๒ ย้ายไปเป็นข้าหลวงประจำจังหวัด
นครราชสีมา ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๕๐๐ ถึง ๖๐๐ บาท

รวมระยะเวลาที่พระยาพิริยะวิชัย ได้รับราชการประจำมา
ตั้งแต่ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๓๘ จนถึง เมษายน พุทธ
ศักราช ๒๔๗๒ เป็นเวลา ๓๕ ปี จึงได้กราบถวายบังคมลาออก
จากหน้าทรวงการ เนื่องด้วยความเจ็บป่วยมีประจำตัวอยู่ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกจากราชการ โดยได้รับพระ
ราชทานบำนาญ

ตลอดเวลาที่ได้รับราชการ มาด้วยความมานะอดุสาหะใน
หน้าทรวงการ ได้รับพระราชทานยศ บรรดาศักดิ์ และเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ คือ

ก

ยศ

พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นรองอำมาตย์โท

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นอำมาตย์โท

พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นอำมาตย์เอก

บรรดาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เป็นขุน
ประสงค์สุขการ

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เป็นหลวง
ประสงค์สุขการ

พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เป็นพระ
ประสงค์สุขการ

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนชั้น เป็น
พระยาพิริยะวิชัย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับพระราชทานเหรียญรัชสมัญเกล้าเสก

พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก
รัชกาลที่ ๖

พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก ชั้นที่ ๕

๗

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จตุรถาภรณ์มงกุฎสยาม ชั้น ๔

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก
รัชกาลที่ ๗

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จตุรถาภรณ์ช้างเผือก ชั้นที่ ๔

นอกจากหน้าที่ราชการดังกล่าวแล้ว พระยาพิริยะวิชัย ยัง
ได้เป็นสมาชิกเสือป่าอีก คือ

พ.ศ. ๒๔๕๔ เข้าเป็นสมาชิกเสือป่า กองร้อยที่ ๔ จังหวัด
หวัดสระบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๕ ย้ายไปอยู่กองร้อยที่ ๒ จังหวัดนครศรี
ธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๕๗ ย้ายไปประจำการอยู่กองร้อยที่ ๔ จังหวัด
สุรินทร์

พ.ศ. ๒๔๕๘ เลื่อนขึ้นเป็นนายหมู่ใหญ่ อยู่ในกองร้อย
ที่ ๔ จังหวัดสุรินทร์

พ.ศ. ๒๔๕๙-๖๑ เลื่อนขึ้นเป็นนายหมวดตรี นายหมวด
โท และนายหมวดเอก ในกองร้อยที่ ๔
จังหวัดสุรินทร์ นั้น

พ.ศ. ๒๔๖๒ ย้ายไปเป็นผู้บังคับกอง กองร้อยเดินขบวนที่

๑๐ จังหวัดแพร่

พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นนายกองตรี กองประจำการอยู่กองร้อย

ที่ ๑๐ จังหวัดแพร่

พ.ศ. ๒๔๖๖ ย้ายไปเป็นผู้บังคับการกรม กรมเสื่อป่าราบ

จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๖๗ เลื่อนขึ้นเป็นนายกองโท กรมเสื่อป่ารักษา

ดินแดน จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อกราบถวายบังคมลาออกจากหน้าทูลราชการแล้ว โรคภัย
ที่มีประจำตัวก็ยิ่งรบกวนอยู่เสมอ ครั้นเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม

พ.ศ. ๒๔๘๐ ตรงกับวันจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู

เวลา ๑๓.๓๐ น. ท่านก็ถึงแก่อนิจกรรมโดยอาการอันสงบ

คำนวณอายุได้ ๕๗ ปี

พระยาพิริยะวิชัย มีบุตรเกิดด้วยคุณหญิงเป้า พิริยะวิชัย
คนหนึ่งชื่อ นายเฟินต์ แต่ได้ถึงแก่กรรมภายหลังบิดาไม่สู้ชำนึก

จึงได้ทำการฌาปนกิจศพพร้อมกับพระราชทานเพลิงศพ พระยา

พิริยะวิชัยคราวนี้ ฯ

สารบัญ

จดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๑

กระบวนแห่พระทราย ครึ่งรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ หน้า ๑	
เริ่มก่อพระทราย ครึ่งรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์	” ๒

จดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๓

ภาพอักษร	” ๖
ชำระความผู้ร้าย	” ๑๐
ทำท่านบกกัณหาไว้ทำนา	” ๑๓
รายงานการทำนา	” ๒๓
กระบ่อของหลวง	” ๒๔
ผู้ร้าย	” ๒๖
นำฝนต้นข้าว	” ๒๗
ชำระความ	” ๒๘
ชำระความ	” ๓๑
จัดซื้อข้าวขนนาง	” ๓๒
ชำระความ	” ๓๓
สารตราเรื่องชำระความ สั่งให้รังวัดบ้านใกล้เรือนเคียง	” ๓๕
ใบบอกเรื่องช้างล้ม	” ๓๕
ใบบอกเรื่องส่งดอกไม้สำหรับบูชาธรรม	” ๔๐

(ข)

ใบบอกเรื่องจำนวนปืนที่มีอยู่ในหัวเมือง	หน้า ๔๑
อากรสมพัตสร	” ๔๓
จดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๔	
บัญชาคนขึ้นไปปิดน้ำกรุงเก่า	” ๔๕
หมายบอกข้าราชการ ว่าด้วยทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	
ที่กรุงเก่า พระราชทานส่วนพระราชกุศล	” ๕๑
เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดทองพระพักตร์พระพุทธรูป	
ใหญ่วัดพนัญเชิง	” ๕๖
สมโภชข้างปลายเล็บดำ	” ๕๗
หมายฉบับก่อนเสด็จพระราชทานพระกฐินพยุหยาตรา	
เมืองประทุม เมืองกรุงเก่า	” ๖๘
ขอแรงเลขที่ขึ้นจำนวนปีเกาะพายเรือแห่น้ำ	” ๗๓
เสด็จพยุหยาตราพระราชทานพระกฐิน เมืองประทุม	
กรุงเก่า เกาะพายเรือแห่น้ำ	” ๗๔
ให้ข้าหลวงขึ้นไปเชิญพระองค์แสนณเมืองเชียงใหม่	” ๗๔
เชิญพระพุทธรูปแต่วังจันทร์เกษมกรุงเก่ามาไว้วัดเขมา	” ๗๖
ให้ซ่อมพระพุทธรูปวัดพนัญเชิง และวัดหน้าพระเมรุ	” ๗๘
ชำระความ	” ๗๘
กำหนดการที่จะแห่เทวรูปเขาคค	” ๘๐
การที่จะรับรองแห่แห่นเทวรูปเขาคค	” ๘๑

(ค)

เสด็จก่อพระฤกษ์วัดเสนาสน์ และพระราชทานพระกฐิน

วัดสุวรรณดาราม	หน้า	๘๓
เร่งให้ทำตำหนักพลับพลาให้แล้วโดยเร็ว	”	๘๔
เสด็จก่อพระฤกษ์วัดชุมพลนิกายาราม	”	๘๕
ทรงเปิดทองแผ่นอิฐ แผ่นศิลา ก่อพระฤกษ์พระพุทธ ไสยาสน์วัดเสนาสนาราม กรุงเทพฯ	”	๘๖
การปฏิสังขรณ์พระเจดีย์วัดชุมพลนิกายาราม	”	๘๗
ทรงถวายกุฏิที่วัดเสนาสน์	”	๕๐
เสด็จถวายรูปเทียนพระสงฆ์วัดชุมพลนิกายาราม	”	๕๑
จัดเรือรับพนักงานละครไปเล่นสมโภชในการเปิดทอง พระพุทธรูปวัดชุมพลนิกายาราม	”	๕๖
ให้ขุดดินเหนียวบางขวดลงไปส่งกรุงเทพฯ	”	๕๘
ให้หาไม้ขอนสักยาวทำเสาธงปักในพระอารามหลวง	”	๕๕
ค่านานพระที่นั่งเกาะบางป้อ	”	๑๐๐

กระบวนแห่พระทราย

ครั้งรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ตามที่มรืบสั่งเมื่อปีชวด

พ. ศ. ๒๓๒๗

ปีที่ ๑ ในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์

วันอังคารเดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก (พ.ศ. ๒๓๒๕) มีหมายเวรนายควร (รู้อสูว มหาศไทย) มาว่า หลวงบำเรอก็คกรบสั่งใส่เกล้า ๆ สั่งว่า พระทรายอย่างแต่ก่อน ให้เอาไปทอ้งพระโรง^(๑) แต่เพลเป็นฉวันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ ปีชวด ให้มหาศไทยกลาโหมเกณฑ์คูแห่พระทรายตามแต่ก่อน (แต่) พันพุดม พันเทพราชบอกเข้าไปว่า ครอง^{๕๕} (ทรงพระกรุณาโปรด) ให้ทำราชการตามอย่าง (เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระบรมโกษฐ์) อย่าให้เอาอย่างพระยาตากสินและอย่างธรรมเนียมครั้งพระบรมโกษฐ์นั้น ถ้าจะเกณฑ์พระหลวงขุนหมื่นเป็นคูแห่เดินเท้าแห่หน้าแห่หลัง การสิ่งใด ๆ ถ้าเห็นแต่่นอกพระราชวังเข้ามา เป็นพนักงานมหาศไทยกลาโหมได้เกณฑ์ (ถ้าแห่แต่) ในพระราชวังออกไปนอกพระราชวัง เป็นพนักงานเสมียนตรา

---

(๑) คือทอ้งพระโรงพระราชวังเดิม เวตานั้นแรกด้วยราชย์

กรมวังได้เกณฑ์ นายควรรนายเวรมหาดไทยสั่งบอกเข้าไป ให้
 ชาววังว่าแก่หลวงรักษัมณเฑียร หลวงบำเรอกักต หลวงรักษั
 มณเฑียร หลวงบำเรอกักต สั่งให้ชาววังอยู่เวรเกณฑ์พระหลวง
 ขุนหมื่นคู่แท้เดินเท้าแท้พระเจดีย์ทราย สั่งเวรนายควรร ๗

เริ่มก่อพระทราย

ครั้งรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ

ตอนปลายกรุงศรีอยุธยา ตามที่บันทึกไว้เมื่อปีเถาะ

พ. ศ. ๒๓๒๖

ปีที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์

อนึ่งเมื่อครั้ง (แผ่นดิน) สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงใน
 พระบรมโกษนั้น ครั้นวันขึ้นปีใหม่โหรถวายฤกษ์เป็นวันมหา
 สงกรานต์ เจ้าพนักงานได้ก่อพระทรายหน้าพระวิหารหลวงวัด
 พระศรีสรรเพชญ์

หมู่สี่ตำรวจรวมกันทำพระมหาธาตุองค์ ๑ สูง ๘ ศอก มี

ยอดนภศูล

พระทรายสูง ๒ ศอก ๘๐ องค์ เกณฑ์ตำรวจใน ซ้าย ๘
 องค์ ขวา ๘ องค์ ตำรวจใหญ่ ซ้าย ๘ องค์ ขวา ๘ องค์
 ตำรวจนอก ซ้าย ๔ องค์ ขวา ๔ องค์ สนมทหาร ซ้าย ๔ องค์

ขวา ๔ องค์ สนมกลาง ซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ อาสา
 ซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ เขนทอง ซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์
 อาสาเดโช ๓ องค์ (อาสาท้ายน้ำ) ๓ องค์ ทำลู่ ซ้าย ๒ องค์
 ขวา ๒ องค์ รักษาองค์ซ้าย ๓ องค์ ขวา ๓ องค์ ดั่งทอง (ซ้าย
 ๒ องค์) ขวา ๒ องค์ (๓)

และเครื่องราชวิภูฉัตรธงเครื่องประดับพระทรายนั้น เจ้า
 พนักงานได้เบิกสิ่งของให้แก่ช่างเขียนทำ และพระทรายนั้น
 ช่างเขียนได้ตัด (๒)

ครั้นรุ่งขึ้นเพลเช้าวันมหาสงกรานต์ ต้นเกล้าต้นกระ
 หม่อมเสด็จไปณพระวิหารใหญ่ด้วย (๓) นิมนต์พระสงฆ์ราชา
 คณะอริการวัด ได้ฉันณพระวิหารใหญ่ฉลองพระทราย และ
 ที่พระ (ทราย) มหาธาตุและพระทรายบริวารนั้น วิเศษแต่งเทียน
 และบายศรี (มี) เทียนทองคำขวัญบูชาพระทรายองค์ละสำหรับ
 ครั้นเสร็จ (งาน) พระทรายทิวัดพระศรีสรรเพชญ์แล้ว
 รุ่งขึ้นเป็นวันเนา เจ้าพนักงานจึงเอาทรายและเคียงเข้าไปให้
 ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงก่อพระทรายณพระที่นั่งทรงปืน เป็น

(๓) ยอดจำนวนเกินต้นฉบับ ๓๐ องค์

(๒) จะหมายคความว่า เขียนตัดเส้นระบายสีผูกติดพระทราย
 ให้เป็นรูปทรงตั้งอยู่

(๓) พระวิหารหลวงพระศรีสรรเพชญ์มี ๓ หลัง พระวิหาร
 ใหญ่คือหลังกลาง

พระปรารักษ์ ๕ ยอด (พนักงาน) หมูเรือพระที่นั่งศรีสัทโทลาดซ้าย
 องค์ ๑ หมูเรือพระที่นั่งศรีสัทโทลาดขวาองค์ ๑ หมูเรือพระที่นั่ง
 กราบลำทรงซ้ายองค์ ๑ หมูเรือพระที่นั่งกราบลำทรงขวาองค์ ๑
 เป็นพระปรารักษ์ ๕ ยอด ๔ องค์ พระสถูป^(๑) เจดีย์ (พนักงาน)
 หมูเรือกราบพระที่นั่งรองซ้ายองค์ ๑ หมูเรือกราบพระที่นั่งรอง
 ขวาองค์ ๑ หมูเรือตั้งทหารในซ้าย นายจงใจสนิทองค์ ๑ หมู
 เรือตั้งทหารในขวา นายจิตรรักษาองค์ ๑ หมูตำรวจในซ้าย
 นายไชยรักษาองค์ ๑ หมูตำรวจในขวา นายโชติอภัยองค์ ๑
 เป็นพระสถูปเจดีย์ ๖ องค์ ทรงก่อแล้วพนักงานยกพระทราย
 ออกมาให้ช่างเขียนตัด และเครื่องประดับพระทรายนั้น ให้เจ้า
 พนักงานเบิกทองอังกฤษประดับ และช่าง^(๒) เขียนทำประดับ
 ประดาพระทราย แล้วยกเข้าไปตั้งไว้ณพระที่นั่งทรงปืน กรณ
 รุ่งขึ้นเพลเช้าวันเถลิงศก เสด็จ ๗ ออกฉลองพระเจดีย์ทราย
 เที่ยงยกพระที่นั่งทรงปืน พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว เจ้าพนักงาน
 ยกพระทรายออกมที่ตั้งไว้ณศาลาลูกขุนท้ายสระ พันพุ่ม พัน
 เทพราช พันจันทน์ เกณฑ์เครื่องเล่นและคู่แห่เดินเท้าและม้า ป
 กลองชนะ ธงสามชาย ปักลอมมะลายู ปักลอมเงิน แห่พระ

(๑) ในต้นฉบับเขียน พระประทุมเจดีย์ ที่ถูกคงเป็น
 พระสถูปเจดีย์ คู่กับพระปรารักษ์

(๒) ในต้นฉบับว่าเครื่องเขียน เห็นว่าคงจะเป็นช่างเขียน
 จึงทำประดับประดา

ทราญไปไว้ณวัดวรโพธิ์ วัดพระราม วัดมงคลบพิตร (เป็น)
อย่างธรรมเนียมสืบมาแต่ก่อน (ดังนี้)

และทุกวันนเสด็จลงมาสร้างพระนครอยู่เมืองธนบุรี ครั้น
ถึงกำหนดสงกรานต์เมื่อใด ก็ให้หมายบอกแก่เจ้าพนักงานให้
ก่อพระทรายหน้าวิหารพระแก้วมรกต^(๓) และพระทรายเคียง
ขกตามอย่างในพระบรมโกษรู้แต่ก่อน

อนึ่งถ้าเสด็จไปก่อพระทรายน้ำไหลนั้น พันทิพราช ได้คุม
เจ้าพนักงานสีตำรวจ สนมทหาร ตำรวจนอก ไปทำปลับปลา
ของหลวงและข้างในและฉนวนรับเสด็จ พันเทพราชได้เกณฑ์
อาสาหกเหล่าไปปลุกทิมสงฆ์และได้หมายบอกเจ้าพนักงานให้ก่อ
พระทราย เป็นตำรวจในซ้าย ๓ อองศ์ ขวา ๓ อองศ์ เป็น ๖ อองศ์
ตำรวจใหญ่ซ้าย ๓ อองศ์ ขวา ๓ อองศ์ เป็น ๖ อองศ์ ตำรวจนอกซ้าย
๒ อองศ์ ขวา ๒ อองศ์ เป็น ๔ อองศ์ สนมทหารซ้าย ๒ อองศ์ ขวา
๒ อองศ์ เป็น ๔ อองศ์ รักษาอองศ์ซ้าย ๒ อองศ์ ขวา ๒ อองศ์ เป็น
๔ อองศ์ ดั่งทองซ้าย ๑ ขวา ๑ เป็น ๒ อองศ์ ทำลูซ้าย ๑ ขวา ๑
เป็น ๒ อองศ์ อาสาซ้าย ๒ ขวา ๒ เป็น ๔ อองศ์ (อาสา) เดโช
๒ อองศ์ อาสาท้ายหน้า ๒ อองศ์ เขนทองซ้าย ๒ ขวา ๒ เป็น ๔
อองศ์ เข้กันเป็น (พระทราย) ๔๐ อองศ์

ทหารในซ้ายขวาได้ทำวังเวียนสำหรับเวียนพระทราย และ

(๓) เป็นเวตาเวกส์ร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงก่อ

พระทรายหน้าวิหารพระแก้วมรกต คือหน้าพระอุโบสถทุกวันนี้

รวเผือกวงรอบปลับปลานันเป็นพนักงานแขวงนายอำเภอ และ
ปลาซังมีในเผือกนั้นเป็นพนักงานอาสาช่ายขวา ได้เอาแหทอด
ปลาในเผือกเสียให้สิ้นอย่าให้มีปลาเงี่ยงปลางาอยู่ได้ ธรรมเนียม
พระทรายแล้วเสด็จทรงน้ำในเผือกวงอยู่นั้น ฯ

เรื่องภาษีอากร

เป็นจดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๓

จ.ศ. ๑๒๐๔ พ.ศ. ๒๓๘๕

หนังสือออกญาสมบัติบริบาล.....พริยพาหะ
เจ้ากรมพระคลังในขวา มาถึงพระยาวิจิตรสิทธิสาตราคมหาประเทศ
ราชชาติเสนาธิบดีผู้รักษากรุงเก่า หลวงปลัดผู้ว่าราชการเมือง
อ่างทองและกรมการ ด้วยนายวัดนายอากร หมั่นอินทร์ผู้เช่า
สวน ทำเรื่องราวมายืนแก่เจ้าจ่านวนกรมพระคลังในขวา ว่า
นายมั่งเป็นทหมั่นอินทร์สมบัตินายอากรยาสูบ รับทำผูกขาด
ณแขวงเมืองกรุงเก่าเมืองอ่างทอง เป็นเงินอากรจ่านวนปีละ
๔ ชั่ง ๑๒ ตำลึง อากรมีภาษีอยู่หาบออกชนทุกเกล้า ฯ ถวายไม่
กับว่าอากรกรุงเก่า อากรอ่างทอง ๒ เมืองนี้ขาดทุนจึงส่งเงิน
อากรล่องงวดล่องบั้งไป นายวัดนายอากร หมั่นอินทร์ผู้เช่า
สวน ขอพระราชทานประมูลเงินอากรชนอีก ๘ ตำลึง เดิม
๔ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ประมูล ๘ ตำลึง เขาคันเป็นเงินอากรจ่านวน

บัลละ ๕ ชั่ง ได้ห้าตัวนายอากรคนเก่ามาสู่ประมุขก็หาสู่ประมุข
 ไม่ยอมให้ นายวัด หมั้นอินทร์ทำ.....
 จึงนำเอาเรื่องราวนายวัดนายอากร หมั้นอินทร์ผู้เช่าสวน ขน
 กราบทูลพระกรุณา ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ๆ สั่งว่า
 นายมั่งผู้เป็นทหมั้นอินทร์สมบัติ รับทำอากรยาสูบผูกขาด
 ณแขวงเมืองกรุงเก่า เมืองอ่างทอง เป็นเงินจำนวนบัลละ ๔ ชั่ง
 ๑๒ ตำลึง อากรมีภาษีอยู่หาบอกขึ้นท้องพระคลังไม่ แล้วส่ง
 เงินอากรก็หาที่งวดไม่ ก็ให้ยกนายมั่งผู้เป็นทหมั้นอินทร์
 สมบัติออกเสียจากทนายอากรยาสูบให้ตั้งนายวัดไปตามเรื่องราว
 ที่กราบทูลพระกรุณานั้นเถิด เจ้าจำนวนใดเรียกเอานายประกัน
 นายวัดไว้มั่นคงสมควรด้วยเงินอากรอยู่แล้ว จึงตั้งนายวัดเป็น
 ทหมั้นอินทร์สมบัติเป็นนายอากร หมั้นอินทร์เป็นผู้เช่าสวนรับ
 ทำอากรยาสูบผูกขาดณแขวงเมืองกรุงเก่า เมืองอ่างทอง เป็น
 เงินอากรจำนวนบัลละ ๕ ชั่ง ๕ ตำลึง ๑๖ ตำลึง ๑๖ ตำลึง ครั้น
 ถึงงวดเดือนสิบชาติจตุวาศก ให้นายวัดผู้เป็นทหมั้นอินทร์
 สมบัติส่งเงินอากรแก่เจ้าจำนวนพระคลังในขวา ๔ ชั่ง ๑๒ ตำลึง
 กรมพระราชวัง ๔ ตำลึง เขากันเป็นเงินอากรบัลละ ๕ ชั่ง อย่า
 ให้เงินอากรค้างล่วงงวดล่วงไป แต่จำนวนใดจำนวนหนึ่งได้เป็น
 อ้นชาติทีเดียว ให้หมั้นอินทร์สมบัติเรียกอากรยาสูบแก่ราษฎร
 พันหลุมต่อ ๑ บาท ตามพิถดอัตราสืบมาแต่ก่อน ถ้าราษฎร
 ปลุกยาสูบขนแต่ ๕ หลุม ๑๐ หลุมนั้น ห้ามมิให้เรียกเอาอากร

ถ้าปลูกที่สัดพระสัดสงฆ์ให้นายอากรมัญญชิวไต่างหาก จะได้
 ยกไว้เป็นเงินเกณฑ์บุญ อนึ่งให้หม่นอินทรมบัติเรียกอากรยา
 สูบแต่โดยสัจโดยจริงตามปกติอย่างธรรมเนียม ห้ามมิให้หม่น
 อินทรมบัติเรียกอากรยาสูบล่วงแขวงล่วงอำเภอให้ลาเหลือผิด
 ด้วยอย่างธรรมเนียมสืบมาแต่ก่อน อนึ่งสมักรพรรคพวกบ่าว
 และทาสหม่นอินทรมบัติ ไปเรียกอากรยาสูบด้วยกันนั้น
 ถ้าเกิดวิวาทกันเป็นแต่เพียงเนื้อความมะโนสาเร่ ก็ให้หม่น
 อินทรมบัติว่ากล่าวแต่ในกันเอง ถ้าเป็นเนื้อความมหันตโทษ
 ข้อใหญ่ก็ให้ส่งไปยังผู้รักษาเมือง กรมการพิจารณาว่ากล่าวตาม
 พระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าราษฎรฟ้องกล่าวโทษหม่นอินท
 รมบัติ ก็ให้แต่งตั้งนายไปว่าไปแก้ต่างอย่าขัดขวางคดีของราษฎร
 ไว้ อนึ่งห้ามอย่าให้.....ข้าหลวงผู้ไปมากิจราชการและผู้
 รักษาเมือง กรมการ แขวงนายบ้านนายอำเภอเกาะกุมหม่น
 อินทรมบัติและพรรคพวก บ่าวและทาสซึ่งไปเรียกอากรด้วย
 กันนั้นกะเกณฑ์ไปใช้ราชการเบ็ดเสร็จ ซึ่งมีได้เป็นพนักงานและ
 เก็บเรอข่มเรอแจวจังถูคกรรเซียงถ่อพาย เครื่องสำหรับเรอไป
 ให้บวการทำอากรแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ อนึ่งให้หม่นอินทรมบัติ
 ว่ากล่าวห้ามปรามแก่พรรคพวกบ่าวและทาสซึ่งไปเรียกอากรด้วย
 กันนั้น อย่าให้ทำข่มเหงฉกชิงฉ้อฉลระบัตทำกรรโชกราษฎร์ เป็น
 โจรผู้ร้ายปล้นสดมเอาพัสดุดองพัสดุเงินเครื่องอัญญมณี ของ
 สมณะชัพรหมณ์อาณาประชาราษฎร์ และดูกล้าวานิช ทางบกทาง

เรือ และสูบฝนกินฝนชอฝนขายฝนทำลายพระพุทธรูปพระสถูป
 พระเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์พระอุโบสถพระวิหารการเปรียญ วัด
 วาอารามฆ่าช้างเอางาและขนาย ฆ่าสัตว์อันมีคุณชอขายสิ่งของ
 อันต้องห้าม กระทำให้ผิดพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่า
 ใหม่ แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งใดเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าถึงเทศกาล
 พระราชพิธีตรุษสารทพิธีสารท ก็ให้หมื่นอินทรสมบัติไปพร้อม
 ด้วยเจ้าเมืองกรมการ กราบถวายบังคมรับพระราชทานน้ำพระพิ
 พัฒน์สำเร็จแต่ละสองครั้งจงทุกปี ครั้นหนังสือมาถึงวันใด ถ้า
 มีตราพระราชสีห์มาด้วยตามอย่างธรรมเนียมแล้ว ก็ให้กรมการ
 ทงหลายลอกเอาท้องตราไว้ ประทวนส่งต้นตราให้แก่นายวัด
 ผู้เป็นที่หมื่นอินทรสมบัติคนใหม่ แล้วให้หมายยกนายมั่งผู้เป็น
 ที่หมื่นอินทรสมบัติคนเก่า ออกเสียจากที่หมื่นอินทรสมบัตินาย
 อากรยาสูบ ให้นายวัดผู้เป็นที่หมื่นอินทรสมบัติคนใหม่เรียกอากร
 ยาสูบณแขวงเมืองกรุงเก่า เมืองอ่างทอง ตามท้องตราตั้งมาน
 จงทุกประการ หนังสือมาณวันพุธขึ้น ๑๑ ค่ำเดือน ๕ ปีชวด
 นักษัตรจัตวาศก ๗

เรื่องข้าราชการผู้ร้าย

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ฯ มาถึงพระยาไชยวิชิต ผู้
 รักษากรุงเก่ากับกรมการ ด้วยนวมเข้าในกรมหลวงรัษฎ์รณเรศ
 นายผูกบัวนายบัวมหาดเล็กเวรฤทธิ ทำเรื่องราวมายื่นยังลูกขุน
 ณฑาท้าวโทษ พระปลัด หลวงจำเมือง หลวงสุภมาตรา ขุน
 สรเลข นายเมืองบุตรผู้รักษากรุง กุตาชกลาย เสมียนปลอม
 กับนายแสง นายอิน นายรอด นายสง นายขาว นายอ่อน โจทย์
 ขุนศรี อำแดงศรีภรรยาขุนศรี อำแดงอ่วมบุตรขุนศรี อ้ายฝั่งทาส
 ขุนศรี อ้ายอ่า อ้ายโพ อ้ายอ่อน อ้ายเมก อ้ายสุกฤ อ้ายยิ้ม
 อ้ายอินสูง ผู้ร้าย เป็นใจความว่า นายนวม นายผูก ทำเรื่อง
 ราวความผู้ร้ายเสียนหนามแผ่นดิน ยื่นกับพระยาไชยวิชิต พระ
 ปลัดกรมการ ท้าวโทษขุนศรีนายอำเภอออกราชการว่า ณเดือน
 ๑๒ ปีขาลจัตวาสก นายอิน นายรอด นายอ่อน พ้องกับขุน
 ศรีนายอำเภอว่า อ้ายสุก อ้ายยิ้ม อ้ายอิน เป็นผู้ร้ายลักกระบือ
 นายอิน นายรอด นายอ่อนไป ขุนศรีตาม อ้ายสุก อ้ายยิ้ม
 อ้ายอิน รับเป็นสัตย์ตามพ้อง ขุนศรีกับอำแดงศรีภรรยา อ้ายฝั่ง
 ทาส ลงเอาเงินกับอ้ายสุก อ้ายยิ้ม อ้ายอิน คนละ ๑๕ ตำลึง
 ปล่อยผู้ร้ายเสีย รายหนึ่งนายแสงพ้องว่าขุนศรีจับผู้ร้ายลักกระบือ
 ลักเรือได้ ๕ รายลงเอาเงินปล่อยเสีย ผู้รักษากรุงให้ขุนสรเลข
 เป็นตระลาการ ขุนศรี นายแสง คุ่มกันอยู่ยังหาได้ตามไม่ ขุนศรี

นายเสงพากันหนีไป ขุนศรี อำแดงศรีภรรยาขุนศรี อำแดงอ่วม
 บุตรขุนศรี อ้ายฝั่งทาสขุนศรี ขอเสียเงินให้กับนายเสงโจทย์ นอก
 ละครลาการปิดความผู้ร้ายเสีย นายนวม นายผูก ฟ้องให้เรียก
 ขุนศรี นายอิน นายเสง นายเรือง กับ อ้ายฝั่ง อ้ายอ่า อ้ายโพ
 อ้ายอ่อน อ้ายเมก อ้ายสุก อ้ายยม อ้ายอินสูง ผู้ร้ายพิจารณา
 ผู้รักษากรุงให้พระปลัดเป็นตระลาการ เกาะใต้ตัวขุนศรีมาแล้วหา
 พิจารณาไม่ ปล่อยให้ขุนศรีฟ้องกล่าวโทษ อำแดงขำ อำแดง
 ฤทธิ ภรรยา นายนวม นายผูก ต่อหลวงจำเมือง กรมการ นาย
 เมืองบุตรผู้รักษากรุง ประทับฟ้องให้หลวงสุภมาตราเป็นตระลา
 การเกาะเอาตัว นายนวม นายผูก มาเป็นจำนำแทนตัว อำแดง
 ขำ อำแดงฤทธิ แล้วหาพิจารณาไม่นั้น ความทั้งนี้จะเท็จจริง
 ประการใดหาแจ้งไม่ และนายนวม นายผูก ว่ากล่าวด้วยความ
 โจรผู้ร้ายทั้งนเป็นเสียนหนามแผ่นดิน ครั้นจะให้พระยาไชย
 วิชิตกรมการชำระว่ากล่าวต่อไป ก็เกี่ยวข้องเป็นข้ออุทธรณ์อยู่
 จึงให้เฝ้าลงมาณกรุงเทพ ฯ จะได้ส่งไปให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตน
 ราชโกษาแม่กองชำระความผู้ร้ายลักขังฆ่าลักโคกระบือ ให้เห็น
 เท็จและจริง แต่พระปลัดนั้นราชการสำหรับเมืองมีมากอยู่ ถ้า
 พระปลัดให้ขุนศาลชำระความรายน้อย ก็ให้แต่งขุนศาลลงมาแก้
 คดีต่าง ถ้าพระปลัดว่ากล่าวอยู่เอง ก็ให้พระปลัดลงมาแก้คดี
 ตามกฎหมาย บัดนี้ให้หมื่นวิเศษอักษรมหาดไทยถือตราขณมา
 ให้ พระยาไชยวิจิต กรมการส่งตัวพระปลัด หลวงจำเมือง หลวง

สุภมาตรา นายเมืองบุตรผู้รักษากรุง ขุนสรเลข ภูคาชกลาย
 เสมียนปลอม ให้กับข้าหลวง ถ้าผู้มีชอชงมตราชนมาให้ส่งหลบ
 หลีกหนีมิพบตัว ก็ให้เกาะกุมผู้คนลูกเมียชงอยู่ณเรือนมาเป็น
 จำนำเร่งรัดเอาตัวส่งให้กับข้าหลวงคุมลงไปณกรุงเทพฯฯ จงได้โดย
 เร็ว และให้พระปลัด หลวงจำเมือง หลวงสุภมาตรา คุมเอาตัว
 นายแสง นายอิน นายรอด นายสง นายขาว นายอ่อน โจทย์
 กับขุนศรี อำแดงศรีภรรยาขุนศรี อำแดงอ่วมบุตรขุนศรี อ้ายฝั่ง
 ทาสขุนศรี และจำเลย อ้ายอ่า อ้ายโพ อ้ายอ่อน อ้ายเมก อ้าย
 สุกลี อ้ายยม อ้ายอินสูง ผู้ร้ายคู่ความเต็ม กับพี่น้องและถ้อยคำ
 สำนวนบรรดาได้ชำระว่ากล่าวลงไปพร้อมด้วยข้าหลวงให้สิ้น จะ
 ได้ให้ตระลาการชำระว่ากล่าวให้สำเร็จตามข้อความ ห้ามอย่าให้
 ข้าหลวงผู้ถอดตราเก็บเอาเนอความอันนอกทองตรามาว่ากล่าวลง
 เอาพัสดุดทองเงิน และกระทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย
 ห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งใดเป็นอันขาดทีเดียว

หนังสือมาณวันอังคาร เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ปีเถาะเบ็ญจศก
 วันเดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เจ้าคุณฝ่ายเหนือว่าราชการณศาลา
 ลูกขุน พระพรหมธิบาลนำเอาเรื่องราว นายนวม นายผูก มา
 กราบเวียนกล่าวโทษ พระปลัด กรมการกรุงเก่า

ครั้นณวันเดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ เจ้าคุณฝ่ายเหนือว่าราชการณ
 ศาลาลูกขุน ได้เอาร่างทรานกราบเวียนแล้ว ได้มอบตัวนายนวม
 นายผูก ให้นายแก้วผู้คุมรองนายเกิดเรียกนายประกันไว้แล้ว

ได้มอบตัวให้พันพิฆณราช แล้วได้ส่งตราให้พันพิฆณราชรับ
ไปแต่ณวันเดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ ๗

เรื่องทำทานบวกก้นาเว ทานา

หนังสือ เจ้าพระยาจักรี ๗ มาถึงเจ้าพระยาพระคลังว่าที่
สมุหพระกลาโหม ด้วยบอกลงไปว่าณวันเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ
ฝนตกครึ่งหนึ่ง ณวันเดือน ๑๑ แรม ๑๐-๑๑-๑๒ ค่ำฝนตกประปราย
ทั่วทุกอำเภอ นาแขวงกรุงเก่าตั้งแต่ณวันเดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ
มาจนวันเดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำนาลาด ๒ ไร่ แขวงเมืองอ่างทองตั้ง
แต่ณวันเดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำมาจนวันเดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำนาลาด
๖ ไร่ นาแควประสักณวันเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำฝนตกหนัก ข้าง
เมืองสระบุรีนาเกลือบขนอก ๘ ไร่ ครั้นณวันเดือน ๑๑ แรม ๑๓
ค่ำนาถอยลง ๖ ไร่ นานักนาฝนข้างท้องนา หล่มกบเศษ ที่
ดอนคบบ้างบ้าง ไม่ถึงคบบ้าง ต้นข้าวงามดี เจ้าพระยา
พลเทพ พระยาสุรเสนา พระยาไชยวิชิต ได้ลงทำนบ
ปิดคลองกุ่ม คลองसान คลองโพ คลองวัดกุดลอเหนือ
วัดเกาะเต็ง คลองใต้ คลองसान คลองวัดเขาหิน คลอง
ข้าวเม่า เข้านั้น ๘ คลอง ถมดินแล้วยังขกกันคลองที่ตาขนมมาที่
สูงแขวงเสนา เจ้าพระยามหาโยธา ลงทำนบปิดคลองบ้านกบเขา
คลองงัว คลองน้ำเต้า บ้านช่างเหล็ก ๔ ตำบล ถมดินแล้ว

ปลายคลองบางปลาหมอ ออกคลองมโนราห์หลักไต่คานตีแตะ
 แล้วยังไม่ได้ทั้งดินคลองหนึ่ง แต่คลองกะทุ่ม คลองบ้านกอไฟ
 คลองบางหัก ต้นสะตอ น้ำยังไหลเข้าทุ่งอยู่ ถ้าน้ำไหลกลับ
 ออกมาจะได้ปิดต่อไป ก็จะมีพุนดินกันคลองมโนราห์ต่ำขนหา
 ที่สูงไม่ให้น้ำไหลออกได้ พระยาเกียรติ พระยากาญจนบุรี
 พระปลัดกรุงเก่า ได้ปิดคลองวัดลาด คลองสำรอก ๒ คลอง
 ลงทำนบถมดินแล้ว ยกคันคลองที่ต่ำขนหาที่สูงได้ ๔๕ เส้น
 ยังกอีก ๑๐ เส้นจะแล้ว คลองต้นตาล คลองอ้อมตายใต้ คลอง
 อ้อมตายเหนือ คลองอ้อมตาย เข้ากัน ๔ คลองได้ปักหลักวาง
 คานตีแตะแล้วยังไม่ถมดิน ยังคลองยาญี่ ๒ คลอง ๆ ทางกะ
 เบน ๒ คลอง คลองตะหม้อ คลองแพ่งใหญ่ คลองแพ่ง
 น้อย จะได้ปิดต่อไป พระชนะหงษาปิดคลองบ้านแมนแล้ว
 คลองหนึ่ง พระยาราษฎร์ภูวดีขึ้นไปตรวจทุ่งนาแขวงเมืองอ่าง
 ทอง แขวงเมืองลพบุรี กลับมาแจ้งว่าได้ขอแรงลาวกอง
 เมืองพรหม เมืองสิงห์ เมืองอ่างทอง ๑๕๐ คน ให้พระยา
 สุพรรณนอกราชการ หลวงเสนานนท์ ขุนศรีทิพโกช กำ
 กับช่วยราษฎรปิดคลองบางผี คลองมะหนาวหวาน แล้วให้
 ยกคันหน้าตลิ่งกันน้ำไว้ แขวงเมืองลพบุรี บ้านใหม่ บ้าน
 โก่งธนู บ้านสามพระเนียง นำแม่น้ำสูงกว่าน้ำท้องนาศอกเศษ
 ได้ขอแรงลาวเมืองลพบุรี ของกรมช่างช่วยราษฎรชาวบ้านบุตราง
 น้ำ ๒๕ ราง ทำ ๒ วันแล้ว น้ำไหลเข้าทุ่ง วันแรกน้ำในทุ่ง

ขน ๕ นว วันหลังขน ๔ นว ราษฎรพากันยื่นตัวว่าข้าวทุ่งน
 คงจะได้ผลรับพระราชทาน แล่นาแขวงเมืองดพบุรีน้อยกว่า
 นาบขาล ๒ สอก ๑ คบ ๑ นวนาในทุ่งที่ถมลิก ๒ สอก ๓ สอก ที่
 ดอน สอกหนึ่งบ้าง คบหนึ่งบ้าง นาหน้าตลิ่งน้ำไม่ถึงต้นข้าว
 ถ้าไม่ปิดถ้าไม่ไขน้ำ ๆ ลงในเดือน ๑๑ ข้างแรม เดือน ๑๒ ข้างชน
 ต้นข้าวจะเสียหายเป็นอันมาก ถ้าปิดคลองตะพานอิฐ คลองศาลา
 สูง คลองบางขันหมาก คลองบางกระบือ คลองบางคู คลอง
 มะขามเทศ คลองม่วงหมู ๑ คลองข่งน้ำไว้ได้จะได้ผลเมล็ด
 ข้าว ๕ ส่วนเสีย ๑ ได้มอบการให้หลวงคชศักดิ์ หลวงสุนทร
 กรมม้า หลวงจ้านงราชาให้กำกับช่วยราษฎรปิดคลองอย่าให้น้ำ
 ไหลออกได้ เมืองสุพรรณพระยานรราชมนตรีบอกมาว่า น้ำ
 บีเกาะเบญจศกน้อยกว่าบขาลจตุวาศก ๒ สอก ๑ คบ น้ำแม่น้ำดำ
 กว่าน้ำทองนา น้ำหาเข้าทุ่งไม่ ได้มีหนังสือไปแจ้งพระยานรราช
 มंत्रीให้ตรวจดูที่แห่งใดหน้าตลิ่งต่ำพอจะไขน้ำเข้าทองนาได้ ก็
 ให้ไขน้ำเข้าในนา ที่นาฝนข่งทองนาอยู่นั้น ให้ปิดให้กันน้ำไว้
 อย่าให้ไหลตกต่ำคลองได้ กับหมื่นคชบริบาล หมื่นสงครามนเรน
 ไปสืบนาฝนต้นข้าวเมืองนครนายก พระนครนายกกรมการ
 บอกมาว่าฝนงคหาคกไม่ นาลุ่มดินยังเปียกชุ่มอยู่ ที่นาดอน
 ดินแห้ง หมื่นคชบริบาล หมื่นสงครามนเรน แจ้งว่ากลับมา
 แต่เมืองนครนายกถึงบ้านนา วันเดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำฝนตก
 หนักทั้งกลางวันกลางคืน และนาแขวงกรุงเก่ามีจำนวนอยู่ ๒

แสนเศษ พระยาไชยวิชิตว่าซังปิดน้ำ ๓ ตำบลนี้ ปิดไว้
 ให้รอชาพอน้ำเลี้ยงต้นข้าวได้ จะได้ผลแบ่ง ๓ ส่วนได้ ๒ ส่วน
 เสียเข้าเลี้ยงแต่น้อย น้ำเข้าไม่ถึงส่วนหนึ่ง และณเมือง
 ลพบุรีไขน้ำปิดไว้ได้จะได้ ๓ ส่วนเสีย ๓ ส่วน เมืองอ่างทองปิด
 น้ำไว้ได้จะได้ ๖ ส่วนเสีย ๔ ส่วนนั้น ได้นำเอาหนังสือบอกขุน
 กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบได้ฝ่าละออง ฯ แล้ว ทรงพระ
 กรุณาตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ซังบอกราชการลงทำนบ ถม
 ดินปิดคลองไขน้ำเข้ามายกคันคลอง และบอกอาการนำทำนา
 ฝนต้นข้าวในนาลงไปว่าถ้าไม่ไขน้ำ นาแขวงกรุงเก่า แขวงเมือง
 อ่างทอง แขวงเมืองลพบุรี ต้นข้าวจะเสียเป็นอันมาก ถ้า
 จัดแจงไขน้ำจัดแจงปิดน้ำกันน้ำในนาไว้ต้นข้าวในนาจะได้ผลมาก
 ขนนั้น ก็ต้องกับทรงพระราชดำริ ได้ทรงพระกรุณาตำรัส
 ปฤกษา เจ้าพระยาพระคลัง เจ้าพระยาพลเทพ พระยา
 ราชสุภาวดีแต่เดิมแล้ว จึงได้โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยา
 พระคลัง เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหาโยธา พระยาราชา
 สุภาวดี พระยาสุรเสนา ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย กับเจ้าเมือง
 กรมการขนมาช่วยกันคิดอ่านไขน้ำปิดน้ำกันน้ำในนาไว้ แล้วได้
 โปรดเกล้า ฯ ให้มีตราให้หมื่นชาญณรงค์กลองขนมาว่า เสียแรง
 เจ้าพระยาพระคลัง ฯ กับเสนาบดีผู้ใหญ่ได้ขนมาแล้ว ให้เร่ง
 รีบจัดแจงไขน้ำเข้าในท้องนาปิดกันน้ำไว้ อย่าให้น้ำในท้องนา
 ไหลบ่าลงถ่าน้ำต่ำคลอง ได้แจ้งอยู่ในท้องตราซึ่งทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ขนมาแต่ก่อนทุกประการ และณกรุงเทพฯ ๑ ได้
โปรดเกล้าฯ ให้เผด็จพระสงฆ์ราชาคณะเจ้าอธิการวัดในกรุง
นอกกรุงเทพฯ ให้ตั้งพิธีสวดพระพุทธมนต์ขอฝน พระสงฆ์เจ้าทาง
ปวงได้ประชุมพร้อมกันตั้งพิธีสวดพระพุทธมนต์ ทุกวัดวาอาราม
เดชอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยเจ้า กับทั้งอำนาจพระสงฆ์ประชุม
พร้อมกัน และพระบารมีพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้
ทรงทศพิธราชธรรมอันมหาประเสริฐ กอบไปด้วยพระราช
ศรัทธาและทรงพระเมตตาทวักุณเป็นอันยิ่ง ฝนตกตั้งแต่วันที่
เดือน ๑๑ แรม ๕-๑๐-๑๑ ค่ำ ได้จดหมายอาการน้ำฝนให้
หมื่นชาญณรงคถือขนมาแต่ก่อนแล้ว ฝนเดือน ๑๑ แรม ๑๒
ค่ำฝนตกหนักแต่เพลาลบค่ำไปจนเพล ๔ ทุ่ม ฝน
เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำเพลาย่ำฝนตกมาก ตกไปจน ๓ ชั่วโมง
เศษ ฝนตกคราวันทั่วแขวงกรุงเทพฯ ๑ แขวงเมืองนนทบุรี
แขวงเมืองประทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปรา
การ มินาข่งทองนาติก สอกเศษ สอกหน่ง คีบหน่ง
คีบเศษ ไม่ถึงคีบบ้าง ทวักันทุกอำเภอ ราษฎรเจ้าของนาทิมต้น
กล้ายังปักดำเพิ่มเติมลงอีกจะทำไปจนเดือน ๑๒ ขน ๕ ค่ำ ขน ๖
ค่ำ ราษฎรทมิเนอนาอยู่ ๑๐-๒๐-๓๐-๔๐-๕๐-๖๐-๗๐ไร่ มีต้น
กล้าอยู่ ได้ปักดำสิ้นเนอนา แต่เนาเจ้าต่างกรม นาเจ้า
หากกรมมิได้ นาข้าราชการทมิเนอนามาก ๑๐๐-๒๐๐-๓๐๐
ไร่ สิ้นต้นกล้าเสียปักดำ หาสิ้นเนอนาไม่ ต้นข้าวใน

นาข้าวเบาที่ได้ทำลงไว้แต่ก่อนได้บ้างออกรวงเป็นลูกหวาย ข้าว
 กลางปีต้นกลมกลัดยอดข้าวหนัก ได้ฝนคราวนั้นข้าวงามบริ
 บูรณ์ทั่วกัน และนาแขวงเมืองเพชรบุรีโปรดเกล้าฯ ให้นาย
 แก้วภักดีนายเวรพระตำรวจออกไปสืบ พระยาเพชรบุรีกรมการ
 บอกเข้ามาว่า นาเจ้าเมือง นากรมการ ราษฎรฝั่งตะวันออก
 ออกแต่ก่อนน้ำขังท้องนา ๔ ส่วน ไม่มีน้ำ ราษฎรไม่ได้ทำส่วน
 หนึ่ง นาฝั่งตะวันตกราษฎรได้ทำประมาณ ๕ ส่วน น้ำขังท้องนา
 ๑-๒-๓-๔ นิ้ว ๒ ส่วน ที่ดอนท้องนาแห่งประมาณ ๓ ส่วน ครัวนั้นวัน
 เดือน ๑๑ ขึ้น ๑ ค่ำ ฝนตกประปรายมาจนวันเดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ
 ฝนเดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ แรม ๕ ๑๐ - ๑๑ ค่ำ ฝนตกมาก ตก
 พรวดทั้งกลางวันกลางคืน ฝนเดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ เพลา
 ใช้น้ำป่าหลากมาประมาณสองคอกหนึ่ง เพลาเย็นน้ำท่วมมากขึ้น ๒
 คอก เพลาค้ำขึ้นอีก ๒ คอก น้ำไหลเข้านาดอนนาสะเท็นได้ทุก
 ตำบล น้ำทรงอยู่ น้ำเข้าทุ่งทั่วกันได้แล้ว พระยาเพชรบุรี
 กรมการให้บ่าวร้องราษฎรทมิต้น กล้าให้ บักดำ ทำต่อไป แจ้ง
 อยู่ในหนังสือบอกเมือง เพชรบุรี ซึ่ง ลอกสำเนา ส่งขนมานั้น แล้ว
 และณกรุงเทพฯ ๙ เก้าฝนก็ยังตั้งอยู่ เห็นฝนยังจะตกต่อไปอีก นา
 สวนแขวงกรุงเทพฯ ๙ แขวงเมืองนนท์ กับนาแขวงเมืองเพชรบุรี
 พระยาศรีพิพัฒน์กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ได้ให้ ไปตรวจดูนาทุก
 อำเภอ น้ำที่เลี้ยงต้นข้าวในนานั้นเห็นจะพอกันกับข้าวจะออกรวง
 สุกได้ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเป็นนางพระทัยอยู่แล้ว ทรง

พระราชวักกเต้านาแขวงกรุงเก่า แขวงเมืองอ่างทอง แขวงเมือง
 ลพบุรี แขวงเมืองสระบุรี แขวงเมืองนครนายก หัวเมืองทั้งนี้เนอ
 นามมาก นาที่กรุงเก่า ที่เมืองอ่างทอง ก็ลดยู่แล้ว การปิดน้ำต้อง
 รีบเร่งทำอย่าให้ทันน้ำในท้องทุ่งไหลบ่าออกได้ การปิดน้ำเป็นการ
 แผ่นดินการใหญ่สำคัญ ให้เจ้าพระยาพระคลังฯ เจ้าพระยาพลเทพ
 เจ้าพระยามหาโยธา พระยาราชนิกูล พระยาศุรเสนาตรวจตรา
 ดุแลกำกับกำชาข้าราชการ เจ้าเมือง กรมการ ให้ตั้งใจช่วยราษฎร
 แขวงกรุงเก่า แขวงเมืองลพบุรี แขวงเมืองอ่างทอง ปิดคลองลงทำ
 นบ ถมดินยกคันคลองบันจบที่สูงที่ยังไม่แล้วก็ให้เร่งรัดทำให้
 แล้ว ที่แห่งใดตำบลใดจะต้องไขน้ำปิดน้ำยกคันกันน้ำ ก็ให้
 ทำให้ทั่วทุกตำบล ให้ผู้ใหญ่แยกไปตรวจตราทุกหน้าที่ และบัดนี้
 น้ำก็เกลื่อนลดยู่แล้ว ถ้าการปิดน้ำเข้าไป น้ำในท้องนาจะไหล
 ออกเสีย ให้เร่งรีบทำให้แล้วโดยเร็ว ทำให้มันคง ชั่งน้ำในท้อง
 นาไว้ให้จงได้ ให้นม่นาเลี้ยงต้นข้าวอยู่กว่าจะออกรวงสุก และ
 ที่เนอนามน้ำอยู่น้อยนั้น จะเห็นว่าน้ำจะไม่เลี้ยงต้นข้าวอยู่จน
 ออกรวง ก็อย่าให้ทอดอาลัยเสีย ถ้ามีที่ปิดที่กันน้ำ ควร
 จะทำก็อย่าให้ละความเพียรให้ปิดกัน ชั่งน้ำในท้องนาไว้ ให้ราษฎร
 เจ้าของนามีความเพียรวิดสาคน้ำเข้าในนา และเอาถ่อแทงท้อง
 นาให้เป็นช่องเป็นหลุม ให้น้ำขังอยู่ได้ เมื่อฝนตกเพิ่มเติมลง
 น้ำไม่ไหลออกได้ก็พอจะได้ผลบ้าง ผลเมล็ดข้าวจะได้มากขึ้น
 ด้วยอำนาจพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ

ให้ชนมาช่วยกันปิดน้ำไว้ จนข้าวออกรวงสุกได้ ข้าวไม่สุม
 ราคาแพงมากแล้ว สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ไม่ได้ความ
 เดือดร้อน ก็จะเป็นพระเกียรติยศในใต้ฟ้าละออง ๆ สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว และเป็นกองการกุศลผลประโยชน์กับเสนา
 บดข้าราชการ เจ้าเมือง กรมการ ผู้ซึ่งปิดนากันมาเลยต้น
 ข้าวไว้ได้ตามท้องตราซึ่งโปรดเกล้า ๆ ขนมาแต่ก่อน และซึ่ง
 บอกลงไปว่ากรุงเก่ามีเนื้อนาอยู่ ๒ แสนเศษ พระยาไชยวิชิต
 ว่าปิดน้ำไว้ให้รอชาพอนาเลยต้นข้าวได้ จะได้ผลแบ่งสามส่วน
 ได้ ๒ ส่วน เสียน้ำเข้าถึงแต่่น้อยน้ำเข้าไม่ถึงส่วนหนึ่งนั้น จะ
 ประมวลนาแขวงกรุงเก่าทั้งสองแสนเศษ แบ่งเป็น ๓ ส่วน ปิด
 น้ำไว้ได้ ๒ ส่วนเสียส่วนหนึ่ง ที่เสียนั้นจะประมาณเอานาที่น้ำ
 เข้าถึงน้อย กับที่น้ำไม่ถึงต้นข้าวเข้ากันเป็นเสียส่วนหนึ่งหรือ ๆ
 จะแบ่งส่วนประการใด ความในหนังสือบอกไม่ชัด ได้โปรด
 เล่า ๆ ให้ พระราชเสนา หลวงศรีเสนา กับขุนอักษรสีมัยน
 ตราผู้ถือหนังสือบอกผลัดกันอ่านทั้ง ๓ คน ก็ได้ความเป็นแต่
 เงา ๆ อยู่ หาแจ่มแจ้งไม่ และการประมาณข้าวในนาจะได้เสีย
 เป็นการสำคัญ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะใคร่ทรงทราบให้แจ่ม
 แจ่ม ให้ประมาณข้าวในนาที่ราษฎรทำลงได้สิ้นเนื้อนา ๒ แสน
 เศษหรือประการใด ปิดกั้นน้ำไว้ต้นข้าวของราษฎรที่ทำลงไว้จะ
 ได้ผลสักเท่าใด จะเสียสักเท่าใด ให้บอกลงไปให้ชัด กับซึ่ง
 บอกหนังสือให้หมื่นชาญณรงค์ถือลงไปว่าจะปิดกั้นน้ำเหมือน ครั้ง

ก่อน ^๕นำ ^๕บ ^๕น ^๕น ^๕น้อยกว่า ^๕แต่ ^๕ก่อน ^๕น้ำ ^๕จะ ^๕ไหล ^๕ออก ^๕เสีย ^๕ได้ ^๕ก็ ^๕ด ^๕จะ ^๕ย ^๕ก ^๕กัน
 กัน ^๕น้ำ ^๕ใน ^๕ท ^๕อง ^๕นา ^๕ไว้ ^๕ไม่ ^๕ให้ ^๕น้ำ ^๕ลง ^๕ค ^๕ด ^๕อง ^๕น้ำ ^๕ปี ^๕เถ ^๕าะ ^๕น ^๕อ ^๕ย ^๕ก ^๕ว ^๕า ^๕ปี ^๕ชา ^๕ล ^๕๓ ^๕ศ ^๕อก
 ๕ ^๕นิ้ว ^๕ และ ^๕บ ^๕อก ^๕ล ^๕ง ^๕ไป ^๕ค ^๕ร ^๕ง ^๕น ^๕ว ^๕า ^๕ล ^๕ด ^๕ แต่ ^๕วัน ^๕เด ^๕อ ^๕น ^๕๑ ^๕๑ ^๕แ ^๕ร ^๕ม ^๕๑ ^๕๑ ^๕ก ^๕ำ
 มา ^๕จ ^๕น ^๕ณ ^๕วัน ^๕แ ^๕ร ^๕ม ^๕๑ ^๕๓ ^๕ก ^๕ำ ^๕น ^๕า ^๕ล ^๕ด ^๕ ๒ ^๕ น ^๕ว ^๕ น้ำ ^๕ปี ^๕เถ ^๕าะ ^๕จะ ^๕น ^๕อ ^๕ย ^๕ก ^๕ว ^๕า ^๕ปี ^๕ชา ^๕ล
 ส ^๕ัก ^๕ท ^๕่า ^๕ไ ^๕ด ^๕ห ^๕ำ ^๕ม ^๕ี ^๕ก ^๕ำ ^๕ห ^๕น ^๕ด ^๕ไม่ ^๕ ให้ ^๕เจ ^๕้า ^๕พ ^๕ระ ^๕ยา ^๕พ ^๕ระ ^๕ค ^๕ล ^๕ง ^๕ไ ^๕่ ^๕ล ^๕ี ^๕ย ^๕ง ^๕ไ ^๕่ ^๕ถ ^๕า ^๕ม
 พ ^๕ระ ^๕ยา ^๕ว ^๕ิ ^๕ช ^๕ิต ^๕ น้ำ ^๕ที่ ^๕ล ^๕ด ^๕ค ^๕ร ^๕ง ^๕ก ^๕่ ^๕า ^๕น้ำ ^๕ล ^๕ด ^๕วัน ^๕ไ ^๕ด ^๕ น้ำ ^๕ปี ^๕เถ ^๕าะ ^๕เบ ^๕็ ^๕ญ ^๕จ ^๕ศ ^๕ก ^๕น ^๕อ ^๕ย
 ก ^๕ว ^๕า ^๕น้ำ ^๕ปี ^๕ชา ^๕ล ^๕จ ^๕ั ^๕ว ^๕า ^๕ศ ^๕ก ^๕ท ^๕่า ^๕ไ ^๕ด ^๕ น้ำ ^๕ปี ^๕เถ ^๕าะ ^๕นี้ ^๕จะ ^๕ม ^๕าก ^๕น ^๕อ ^๕ย ^๕ก ^๕ว ^๕า ^๕ปี ^๕ม ^๕ะ ^๕ร ^๕อง
 จ ^๕ั ^๕ว ^๕า ^๕ศ ^๕ก ^๕ส ^๕ัก ^๕ท ^๕่า ^๕ไ ^๕ด ^๕ ให้ ^๕บ ^๕อก ^๕ก ^๕ำ ^๕ห ^๕น ^๕ด ^๕ล ^๕ง ^๕ไป ^๕ให้ ^๕แ ^๕น ^๕ จะ ^๕ไ ^๕่ ^๕ได้ ^๕เจ ^๕ียน
 จ ^๕าร ^๕ก ^๕เป็น ^๕แ ^๕บ ^๕บ ^๕แ ^๕น ^๕ไว้ ^๕ จะ ^๕ไ ^๕่ ^๕เป็น ^๕ที่ ^๕ส ^๕ง ^๕เก ^๕ต ^๕น้ำ ^๕ต ^๕่อ ^๕ไป ^๕ก ^๕า ^๕ย ^๕หน้า ^๕ และ
 ช ^๕ง ^๕ห ^๕ม ^๕น ^๕ค ^๕ช ^๕บ ^๕ร ^๕ิ ^๕ย ^๕า ^๕ล ^๕ ห ^๕ม ^๕น ^๕ส ^๕ง ^๕ค ^๕ร ^๕า ^๕ม ^๕น ^๕ร ^๕เ ^๕น ^๕ ไป ^๕ส ^๕ืบ ^๕อ ^๕า ^๕ก ^๕าร ^๕น้ำ ^๕ฝ ^๕น ^๕ด ^๕ัน ^๕ข ^๕้าว
 แ ^๕ข ^๕ว ^๕ง ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕น ^๕ค ^๕ร ^๕น ^๕า ^๕ย ^๕ก ^๕ กล ^๕ั ^๕บ ^๕มา ^๕แ ^๕จ ^๕้ง ^๕ก ^๕ับ ^๕เจ ^๕้า ^๕พ ^๕ระ ^๕ยา ^๕พ ^๕ระ ^๕ค ^๕ล ^๕ง ^๕ ๕ ^๕ ว ^๕า
 มา ^๕เ ^๕ถึง ^๕บ้าน ^๕นา ^๕ ณ ^๕วัน ^๕เด ^๕อ ^๕น ^๕๑ ^๕๑ ^๕ ฝ ^๕น ^๕ด ^๕ก ^๕หน ^๕ัก ^๕ท ^๕ัง ^๕กล ^๕าง ^๕วัน ^๕กล ^๕าง ^๕ค ^๕น
 นั้น ^๕ บ้าน ^๕นา ^๕จะ ^๕ไป ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕น ^๕ค ^๕ร ^๕น ^๕า ^๕ย ^๕ก ^๕ท ^๕าง ^๕๔ ^๕๐๐ ^๕ - ^๕๕๐๐ ^๕ เ ^๕ล ^๕เ ^๕น ^๕ช ^๕อบ
 แต่ ^๕ห ^๕ม ^๕น ^๕ค ^๕ช ^๕บ ^๕ร ^๕ิ ^๕ย ^๕า ^๕ล ^๕ ห ^๕ม ^๕น ^๕ส ^๕ง ^๕ค ^๕ร ^๕า ^๕ม ^๕น ^๕ร ^๕เ ^๕น ^๕ จะ ^๕กล ^๕ั ^๕บ ^๕ค ^๕น ^๕อ ^๕อก ^๕ไป ^๕ส ^๕ืบ
 ถ ^๕า ^๕ม ^๕เจ ^๕้า ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕ ក ^๕ร ^๕ม ^๕ការ ^๕ ไ ^๕่ ^๕ส ^๕ว ^๕น ^๕ดู ^๕ฝ ^๕น ^๕จะ ^๕ต ^๕ก ^๕ท ^๕ัว ^๕แ ^๕ข ^๕ว ^๕ง ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕น ^๕ค ^๕ร ^๕น ^๕า ^๕ย ^๕ก
 หรือ ^๕ไม่ ^๕ จะ ^๕ไ ^๕่ ^๕นำ ^๕ฝ ^๕น ^๕ข ^๕ัง ^๕น ^๕า ^๕อ ^๕ย ^๕ู่ ^๕ส ^๕ัก ^๕ท ^๕่า ^๕ไ ^๕ด ^๕ เจ ^๕้า ^๕พ ^๕ระ ^๕ยา ^๕พ ^๕ระ ^๕ค ^๕ล ^๕ง ^๕ก็
 จะ ^๕ไ ^๕่ ^๕บ ^๕อก ^๕อ ^๕า ^๕ก ^๕าร ^๕น้ำ ^๕ฝ ^๕น ^๕ด ^๕ัน ^๕ข ^๕้าว ^๕ล ^๕ง ^๕ไป ^๕ ส ^๕ม ^๕เด ^๕็ ^๕จ ^๕พ ^๕ระ ^๕พ ^๕ุ ^๕ท ^๕ธ ^๕เจ ^๕้า ^๕อ ^๕ย ^๕ู่ ^๕ห ^๕ั่ว
 ก็ ^๕จะ ^๕ไ ^๕่ ^๕ท ^๕ร ^๕ง ^๕ท ^๕ร ^๕า ^๕บ ^๕ไ ^๕ด ^๕ฝ ^๕า ^๕ล ^๕ะ ^๕อ ^๕อง ^๕ ๕ ^๕ ห ^๕ม ^๕น ^๕ค ^๕ช ^๕บ ^๕ร ^๕ิ ^๕ย ^๕า ^๕ล ^๕ ห ^๕ม ^๕น ^๕ส ^๕ง ^๕ค ^๕ร ^๕า ^๕ม
 น ^๕ร ^๕เ ^๕น ^๕ ก็ ^๕ไม่ ^๕กล ^๕ั ^๕บ ^๕ค ^๕น ^๕อ ^๕อก ^๕ไป ^๕ส ^๕ืบ ^๕ส ^๕ว ^๕น ^๕ มัน ^๕เป็น ^๕ค ^๕น ^๕เก ^๕ย ^๕จ ^๕ร ^๕้าน ^๕หา ^๕เ ^๕เห็น
 แ ^๕ก ^๕่ ^๕ร ^๕า ^๕ช ^๕การ ^๕ไม่ ^๕ ส ^๕ม ^๕เด ^๕็ ^๕จ ^๕พ ^๕ระ ^๕พ ^๕ุ ^๕ท ^๕ธ ^๕เจ ^๕้า ^๕อ ^๕ย ^๕ู่ ^๕ห ^๕ั่ว ^๕ ท ^๕ร ^๕ง ^๕ค ^๕อ ^๕ย ^๕ฝ ^๕ัง ^๕ข ^๕้าว ^๕อ ^๕า ^๕ก ^๕าร
 น้ำ ^๕ฝ ^๕น ^๕ด ^๕ัน ^๕ข ^๕้าว ^๕ แ ^๕ข ^๕ว ^๕ง ^๕ค ^๕ร ^๕ง ^๕ก ^๕่ ^๕ แ ^๕ข ^๕ว ^๕ง ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕อ ^๕่าง ^๕ท ^๕อง ^๕ แ ^๕ข ^๕ว ^๕ง ^๕เม ^๕ือ ^๕ง ^๕ล ^๕พ ^๕บุ ^๕รี

แขวงเมืองสระบุรี แขวงเมืองนครนายก แขวงเมืองสุพรรณอยู่
 ไม่ทราบ ให้แต่งคนไปสืบสวนให้แน่นอน บอกอาการนำฝนต้น
 ข้าวและรายการปีค้ำลงไปให้แจ้งทุกประการ ตามท้องตราซึ่ง
 โปรดเกล้าฯ ขนมาแต่ก่อน ถ้าการลงทำนบถมดินยกคันคลอง
 ปีค้ำซึ่งท้องนาไว้เสร็จการเป็นที่ไว้ใจได้แล้ว เจ้าพระยาพระคลัง
 เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหาโยธา พระยาราชนฤพัชรี พระ
 ยาศุรเสนา ก็จะได้กลับไปเฝ้าทูลละอองฯ แจ้งราชการณกรุง
 เทพฯ หนังสือมาณวันอังคาร เดือน ๑๒ ขน ๒ ค่ำ ปีมะเมียจศก
 ร่างตราท่านหลวงศรีเสนาทำ ได้ทราบเรียนเจ้าคุณฝ่ายเหนือ
 เจ้าคุณปลายเชือก เจ้าคุณศรีพิพัฒน์ ตกแทรกวงกาแล้ว ครั้น
 ๑๒ ขน ๑ ค่ำ เพลาค่ำเสด็จออกหน้าพระที่นั่งอมรินทร
 วิมลฉัย เจ้าคุณฝ่ายเหนือเอาร่างตรากราบทูลพระกรุณาให้หลวง
 ศรีเสนาอ่านทูลเกล้าฯ ถวายจนสิ้นข้อความแล้วฯ ทรงโปรด
 เกล้าฯ ให้มีไปตามร่างนี้เถิด กับให้ลอกสำเนาหนังสือบอกอาการ
 นำฝนต้นข้าวเมืองเพชรบุรี ให้ขุนอักษรเสมียนตราถือขึ้นไปด้วย
 วันเดือน ๑๒ ขน ๒ ค่ำ ได้ส่งตราให้ขุนอักษรเสมียนตรา รับ

ไป ฯ

เรื่องรายงานการทำนา

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ๗ มาถึงพระยาไชยวิชิตผู้
 รักษากรุงเก่า ด้วยบอกลงไปว่าในเดือน ๖ ฝนตกชดเชยตกมาก
 บ้างน้อยบ้าง ตกรายบ้านไปทั่วกันทั้ง ๔ อำเภอ แขวงเสนาแขวง
 นคร ราษฎรได้ไถคะแปรนาข้าวหางม้าข้าวเบาข้าวสามเดือนทัน
 สารทชุกชুম ที่ได้ไถหว่านข้าวหางม้าคนละกระทง ๒ กระทงก็มีบ้าง
 แขวงอุทัยราษฎรเพาะกล้าข้าว ๓ เดือนทันสารท ขนสูง ๕-
 ๑๐ - ๑๔ - ๑๕ - ๒๐ นิ้ว ได้ปักดำทำต่อไปบ้าง ยังย่ำเทือกไถคราด
 อยู่บ้าง ยังกำลังเร่งรีบทำอยู่ทุกวัน แต่นาข้าวหนักนาข้าวเบา
 กลางปีนาทุ่งทั้งสี่อำเภอราษฎรได้ออกไถคะแปรอยู่ ยังหาได้
 หว่านไม่นานนี้ ได้นำหนังสือบอก ขนกราบบังคมทูลพระกรุณา
 แล้ว จึงทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ๗ สั่งว่า การทำ
 นานานหาเหมือนทุกปีไม่ ทรงพระราชดำริว่าจะให้ข้าราชการ
 เจ้าเมือง กรมการ ราษฎรทำไร่นาให้ทั่วหน้าพร้อมมูลกัน ความ
 แจงอยู่ในท้องตราซึ่งโปรดขึ้นมาแต่ก่อนทุกประการแล้ว สมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว จะใคร่ทรงทราบว่าการไร่นาน้ำฝนน้ำทำให้
 ถ้วนถี่แน่นอน ให้พระยาไชยวิชิต พระปลัดกรมการว่ากล่าว
 ตรวจตราดูแลให้เจ้าเมือง กรมการ ราษฎรทำไร่นาให้ทั่วกัน
 ให้เต็มภูมิฐาน ให้ได้ผลเมล็ดข้าวในปีมะโรงฉอกให้จงมาก
 ข้าวจึงจะไม่มีราคาแพง แต่บอกอาการน้ำฝนน้ำท่า อาการไร่นา

เจ้าเมืองกรมการราษฎรที่ทำเป็นประโยชน์ของตัว และทำส่วน
 เข้าจำนวนเกณฑ์บอกอาการลงไปให้แน่นอน อย่ามั่งง่ายบอกลง
 ไปเป็นอันขาดทีเดียว บัดนี้โปรดเกล้าฯ ให้ลอกหนังสือบอก
 อาการนำอาการโร้นาเมืองเพชรบุรีขึ้นมาให้ พระยาไชยวิชิต
 พระปลัด กรมการ ให้รู้ข่าวคราวโร้นาข้างเมืองเพชรบุรีด้วยแล้ว
 หนังสือมาณวันศุกร์เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำปีมะโรงฉอศก ฯ

เรื่องกระบือของหลวง

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ฯ มาถึงพระยาไชยวิชิตผู้
 รักษากรุงเก่า ด้วยหมื่นสารวัตร หมื่นรักษ นายกองเลียงกระบือ
 หลวง อยู่ในพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาจากวังพระคลังสินค้า
 ตั้งอยู่ณบ้านผักไห่แขวงกรุงเก่า ทำเรื่องราวมายันว่า เดิมหมื่น
 กำจรมหิงสาเป็นนายกองเลียงกระบือ อยู่ณบ้านห้วยคันเหตุน
 แขวงเมืองอ่างทอง หมื่นกำจรมหิงสาถึงแก่กรรม ผู้มชอเป็นเจ้า
 หนหมื่นกำจรมหิงสา มาชักเอากระบือหลวงไปไว้ณแขวงกรุงเก่า
 บ้างแขวงเมืองอ่างทองบ้าง ได้มีตราขึ้นมาให้พระยาไชยวิชิตพระ
 อ่างทองกรมการ ชำระเอากระบือหลวงมาไว้ตามกองให้สิ้นเชิง
 แจงอยู่ในท้องตราแต่ก่อนนั้นแล้ว พระอ่างทองกรมการชำระได้
 กระบือผู้ดำ ๔ ตัว หลวงสุภมาตราบกรุงเก่าชำระได้กระบือเขาดัง
 ตอนแล้วตัวหนึ่ง กระบือเขากางศรัษะโคกยังไม่ตอนตัวหนึ่ง

ได้ส่งกระบือให้กับหมื่นรักษนายกองไว้ ๖ ตัว ครั้นณวันเดือน ๕
 ขึ้น ๑๓ ค่ำ นายม้วนนำหมื่นศรีสนุก กำนันนุ้ย นายปาน
 นายเมือง มาจับกระบือเกียดผู้ดำเขากางศรชะโลกที่หลวงสุก
 มาตรการ่าระ ได้ส่งมาให้หมื่นรักษไปตัวหนึ่ง หมื่นศรีสนุก
 กำนันนุ้ย เอาตัวนายเกิดทาสขุนชำนาญ ซึ่งเลี้ยงกระบืออยู่ใกล้
 ฟุ้งหมื่นรักษไปจำตรวนไว้ณบ้านหมื่นศรีสนุก บ้านหมื่นรักษาราช
 แล้วกำนันนุ้ยว่ากระบือตัวจับ เป็นกระบือของนายอยู่บุตรเขย
 ขุนชำนาญ จะเร่งเอาตัวนายอยู่บุตรเขยขุนชำนาญ หลานเขย
 หมื่นรักษ ๆ กับนายอยู่ได้ไปว่ากล่าวกับหมื่นศรีสนุก หมื่นรักษ
 ราช กำนันนุ้ย กำนันมา ว่ากระบือตัวจับเป็นกระบือหลวง
 หมื่นรักษได้ไปตักเตือนว่ากล่าวหลายครั้ง หมื่นศรีสนุก หมื่น
 รักษาราช กำนันนุ้ย กำนันมา ก็หาส่งไปให้เจ้าเมืองกรมการ
 ชำระไม้ แล้วนายเมืองกลับไปฟ้องกล่าวโทษ หมื่นรักษ นายอยู่
 อ้ายเกิดทาส เป็นเนือความหลายข้อแจ้งอยู่ในฟ้องนั้นแล้ว
 หลวงจำเมืองเป็นตระลาการเกาะเอาตัวนายอยู่ หลานเขยหมื่นรักษ
 ไปบังคับ ให้ส่งตัวหมื่นรักษนั้น ความทั้งนี้จะเท็จจริงประการใด
 ไม่แจ้ง ความหาจับกระบือผู้ดำเขากางศรชะโลกตัวหนึ่งที่หลวง
 สุกมาตรการ่าระส่งให้กับขุนชำนาญ ความอนันหลวงสุกมาตรา
 กรมการก็แจ้งอยู่ว่าเป็นกระบือหลวงชำระได้มอบไว้ให้หมื่นรักษ
 ครั้นจะให้กรมการชำระว่ากล่าวที่กรุงเก่า นั้น หลวงจำเมืองผู้เป็น
 ตระลาการก็ลงไปอยู่กรุงเทพฯ ฯ หาได้ว่ากล่าวกันไม่ ความจะ

แน่นเข้าไป จึงให้หมื่นรักษ์นายกอง หมื่นสารวัตร ถอดราชันมา
ให้ พระยาไชยวิชิต กรมการ แต่งกรมการคุมเอาตัวหมื่นศรี
สนุก หมื่นรักษ์ราช กำนันนุ้ย กำนันมา กับนายเมือง
นายปาน นายม่วง อ้ายเกิดทาส และพี่น้องเดิมนายเมืองส่งลง
ไปณกรุงเทพฯ ฯ พร้อมด้วยผู้ถอดตราโดยเร็ว จะได้ส่งให้ตระลา
การชำระว่ากล่าวให้เห็นเท็จและจริงตามข้อความ หนังสือมา
ณวันพุธเดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำปีมะโรงฉศก

วันเดือน ๑๐ ท่านเจ้ากรมมหาดไทยฝ่ายเหนือแจ้งว่าราชการ
อยู่ณศาลาลูกขุนในฝ่ายซ้าย ได้เอาร่างตราอ่านกราบเรียนตัก
ทรวงกลางบ้าง ว่าถูกต้องอยู่แล้ว แล้วสั่งว่าให้มีไปตามร่าง
นี้เถิด ฯ

เรื่องผู้ร้าย

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ฯ เล็งพระยาไชยวิชิตผู้รักษ์
กรุงเก่า ด้วยหลวงสรเถเนนในกรมมหาดไทยมาแจ้งความว่า เดิม
อ้ายโตเป็นทาสหลวงสรเถเนน อ้ายโตเป็นผู้ร้ายต้องเรือนจำอยู่
ณทิมจมนทีพเสนาปลัดกรมพระตำรวจ หลวงสรเถเนนรับประกัน
ตัวอ้ายโตออกมาจากทิม ครั้นอยู่มาอ้ายโตหลบหนีไปช้านาน
หลายเดือน แล้วสืบได้ความว่าอ้ายโตหนีขึ้นไปสำนักอาศัย
อยู่ที่เรือนนายม่วง อำแดงคง ณบ้านพระนครหลวงแขวงกรุง

เกล้า บัดนี้ให้หลวงจรณน ถอตราขณมาให้พระยาไชยวิชิต
 กรรมการแต่งกรมการไปกับหลวงจรณน สืบจับเอาตัวอ้ายโต
 ทาสอย่าให้เกิดความอริวิวาทกันแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ถ้าจับได้
 ตัวอ้ายโตแล้วให้ส่งอ้ายโตให้กับหลวงจรณนคุมลงไปณกรุงเทพ ฯ
 ถ้ามีได้ตัวอ้ายโต ก็ให้พระยาไชยวิชิตกรมการได้เลียงดูว่า ถ้า
 อ้ายโตไปสำนักอาศัยอยู่ที่เรือนนายม่วง อำแดงคงจริง ก็ให้เอา
 ตัว นายม่วง อำแดงคง เจ้าสำนักส่งลงไปณกรุงเทพ ฯ พร้อม
 ด้วยหลวงจรณน จะได้ชำระว่ากล่าวเอาตัวอ้ายโต
 หนังสือมาณวันพุธ เดือน ๑๑ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะโรงฉศก ฯ

เรื่องนำฝนตก

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ มาถึงพระยาไชยวิชิตผู้รักษา
 กรุงเกล้า ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่าพระยา
 ไชยวิชิตบอกลงไปว่าฝนตกทุกวันตกมากบ้างน้อยบ้าง นำฝน
 แต่ณวันเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ มาจนเดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ นำฝน
 ๔ นิ้วกับ ๒ กระเบียด นำเดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปีมะโรงฉศก
 มากกว่านำเบาะเบี่ยงจสก ๒ สอก ๘ นิ้ว ๒ กับกระเบียด ยังนำ
 อีก ๔ นิ้วกับ ๒ กระเบียดจะเท่านำปจอสัมฤทธิสก เก้าฝนก็ยัง
 มีหนักก็ยังจะขนอกอยู่ ราษฎรกำลังเร่งรบเกี่ยวข้าว ๔ เดือนแล้ว
 ประมาณ ๓ ส่วน ยังประมาณส่วนหนึ่ง ข้าวหางน้ำเกี่ยวได้ประ

มาณส่วนหนึ่ง ยังประมาณส่วนหนึ่ง ข้าวกลางปีนابقแกว
 ประสัถ์ เกี่ยวได้๒ส่วน ยังประมาณส่วนหนึ่ง ข้าวหนักนابق
 ออกรวงโพลงบ้างฝ่าตามอยู่บ้าง ข้าวหนักนาคู่แต่งตัวต้นกลม
 ข้าวเหนียวกลัดขอดจะฝ่าตามอยู่แล้ว เดือน ๑๒ ข้างขนข้าว
 เหนียวจะออกรวง เดือน ๑๒ กลางเดือนและข้างแรม ข้าว
 หนักนาคู่ก็จะฝ่าตามออกรวงเป็นลำดับกันไป ราษฎรเกี่ยวข้าว
 หางมาข้าวกลางปีนابقแล้ว ก็จะได้เกี่ยวข้าวเหนียวข้าวหนัก
 นาคู่ต่อติดกันไปในั้น และข้าวหนักนาคู่แต่งตัวต้นกลม เดือน
 ๑๒ กลางเดือนและข้างแรมก็จะออกรวง ข้าวหางมาเกี่ยว
 ได้ส่วนหนึ่งยังส่วนหนึ่ง ข้าวกลางปีนابقยังไม่แล้ว ข้าว
 หนักนابقก็ออกรวงโพลงจะได้เกี่ยวติดกันไป ระดุกี่ล่วงเข้ามา
 จนถึงเดือน ๑๒ ขัน ๖ ค่ำ ๗ ค่ำ จะเข้าระดุก่อนค้อยู่แล้ว ฝน
 ก็ยังหางคไม่ ตกชุกชุมเสมออยู่ทุกวัน น้ำก็ยังไม่ลดถอย
 ในกระแสนพระราชดำริทรงเห็นว่า งบประมาณโรงฉอศกนั้นน่าจะหา
 ลดเร็วทันข้าวหนักนาคู่ไม่ ข้าวจะออกรวงสุกเหลืองเสียก่อน
 จะต้องเกี่ยวน้ำ เกลือกว่าราษฎรจะเกี่ยวไม่ทันข้าวจะจนน้ำเสียไป
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระวิตกอยู่ด้วย นานและข้าวเป็นอัน
 มาก ให้พระยาไชยวิชิตกรมการตรึงรองไกร์กรวญดูน้ำ ถ้า
 เห็นว่าน้ำจะไม่ลดถอยลงเร็วจะต้องไถ่น้ำ ก็ให้พระยาไชยวิชิต
 เร่งบอกลงไป จะได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดแจงการพระราชพิธีสวด
 พระพุทธมนต์ขับไล่น้ำ ด้วยอำนาจพระพุทธมนต์น่าจะได้อลดถอย

ลงเร็ว ราษฎรจะได้เที่ยวข่าวโดยสะดวก หนังสือมาฉวัน
 ศุกร เดือน ๑๒ ขน ๖ ค่า ปี่มะโรงฉอก
 วันเดือน ๑๒ ขน ๖ ค่า ได้ส่งตราให้หมื่นฤทธิศรไกร
 ดำรงนอกขวาถือไป ฯ

เรื่องข้าราชการ

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ฯ มาถึง หลวงมหาดไทย
 หลวงจำเมือง หลวงแพ่ง หลวงสุภมาตรา กรมการกรุงเก่า
 ด้วยมีรับสั่งกรมหลวงรักษัรณเรศ โปรดเกล้า ฯ สั่งว่า จินอยู่
 มามีได้ไว้ความให้จินบั้งก็ผู้พี่ ทำเรื่องราวกราบทูลเกล้าฯ โทษ
 ขุนวังเอี่ยมภรรยาขุนวัง นายจ้อย นายโม นายจ้าย จินเปา
 จินเต็ก ใจความว่า ณวันเดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ ปี่มะโรงฉอก
 จินเต็กกับจิมมีชื่อไปนัดบ่อนโป ที่แพจิมมีชื่อ จินอยู่กับจินเต็ก
 วิวาททู่มเถียงกันในเรื่องเล่นโป ขุนวังถามจินเต็กว่าอันประตุละเท่า
 ไต จินเต็กบอกขุนวังว่าอันประตุโปประตุละ ๓ ตำลึง จินอยู่ว่า
 หาได้อันประตุโปไม่ ขุนวังกับนายอยู่ จินหุดเปา นายโม
 นายจ้าย พรรคพวกบ่าวทาสขุนวังประมาณ ๖ - ๗ คน พา
 กันกลุ่มรวมเตะต้อยชกตีทุบถองเอาจินอยู่ฟกชำดำทั้งตัว แล้ว
 ฆุคเอาตัวจินอยู่ไป ขุนวังให้นายจ้อยนายโมกับพรรคพวก
 ยึดมอชคเฑาะจินอยู่กว่าลง ขุนวังเอาหวายเข้ยนจินอยู่ ๑๐ ที

เอาข้อจำจันอยู่ไว้ ขุนวงศ์จันอยู่จะฟ้อง ขุนวงศ์ส่งตัวจันอยู่
 ไปให้ขุนพัฒนสมบัติ เอาตัวจันอยู่ไว้ ผู้มีชอมารับตัวจันอยู่
 ไป จันอยู่จึงไปทำคำกฎหมายฟ้องต่อกรมการณศาลากลาง
 แจงอยู่ในคำกฎหมายบาดแผลและฟ้องจันอยู่นั้นแล้ว จันเด็ก
 รู้ว่าจันอยู่ฟ้องจันเด็กกับขุนวงศ์พวกขุนวงศ์ จึงให้ขุนพัฒนเอาตัว
 จันอยู่ไปคุมไว้เนั้น ความทงนี้จะเท็จจริงฉนั้นใดหาแจงไม่ ต้อง
 ที่จะเอาตัวขุนวงศ์คนมีชอส่งไปชำระว่ากล่าวกับจันบงกณกรุงเทพ ฯ
 ให้เห็นเท็จและจริง บัดนี้ให้นายมาตำรวจถ้อตราขนามาให้
 หลวงมหาดไทย หลวงจำเมือง หลวงแพ่ง หลวงสุภมาตรา
 ส่งตัว ขุนวงศ์ เอี่ยมภรรยาขุนวงศ์ นายจ้อย นายโม นายจ้าย จัน
 เปา จันเด็ก ให้แก่ข้าหลวง ถ้าผู้มีชอชงมีตราบมาให้ส่งนี้ หลบ
 หลีกหนีมิพบตัว ก็ให้เกาะเอาผู้คนชงอยู่ณเรือนเอามาเป็น
 จำนำ เร่งรัดเอาตัวส่งให้กับข้าหลวงคุมลงไปณกรุงเทพ ฯ
 จงได้ จะได้ส่งให้ตราการชำระว่ากล่าวให้แล้วสำเร็จแก่
 กันตามพระราชกำหนดกฎหมาย และตัวจันอยู่นั้น ให้หลวง
 มหาดไทย กรมการ หาตัวขุนพัฒนมาว่ากล่าวให้ส่งตัวจันอยู่ให้
 กับข้าหลวงคุมลงไปณกรุงเทพ ฯ คอยถ้าขุนพัฒนจะติดใจว่า
 กล่าวว่จันอยู่เป็นหนสิน ก็ให้แต่งคนติดตามลงมา จะได้
 ชำระตัดสินให้ และให้ข้าหลวงผู้ถ้อตราว่ากล่าวเอาตัวผู้มีชอ
 ตามมีมาในท้องตราแต่เท่านั้น ห้ามอย่าให้เก็บเอาเนอความอัน
 นอกท้องตราว่ากล่าวลงเอาพัสดุทองพัสดุเงิน และกระทำให้ผิด

ตามพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าห้ามปรามใหม่แต่สิ่งใด
สิ่งหนึ่งได้เป็นอันขาดทีเดียว หนังสือมาณวันอาทิตย์เดือน ๔

แรม ๑ ค่ำ ปีมะโรงฉอก

ร่างตราหมั้นวิเศษว่าที่ขุนบริบาล เอาเรื่องราวมาขึ้นว่ารับ
สั่งเสด็จกรมหลวงรักษัรณเรศให้มาบอก

วันอาทิตย์เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ เพลาบ่ายเจ้ากรมมหาด
ไทยฝ่ายเหนือเห็นว่าราชการศาลากุณฝ่ายซ้าย ได้เอาร่างนั้นอ่าน
กราบเรียนจนสิ้นข้อความตกแทรกวงกลางบ้าง แล้วส่งให้ไป
ตามร่างนเถิด

วันเดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ ปีมะโรงฉอก หมั้นวิเศษรับไป
นายมาตำรวจเป็นข้าหลวงไป ฯ

เรื่องข้าราชการ

หนังสือ เจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึง พระปลัด หลวงยก
กระบัตร์ กรมการกรุงเก่า ด้วยอ้ายพูดทำเรื่องราวกล่าวโทษ ข้า
หลวง เสนากรมการ กำนันแขวงกรุงเก่าว่า คบคิดกันกับขุน
ทิพเสนา หมั้นทิพเสนา ขุนอินเสนา หมั้นรองอิน ขุน
พรหมเสนา ว่าฉ้อบังเงินค่านาของหลวง จำนวนปีขาลจัตวาสก
ปีเถาะเบ็ญจสก ๕ อำเภอ คิดเป็นนา ๑๘๘๓ ไร่ ๒ งาน เป็นเงิน ๘๘
ชั่ง ๕ ตำลึง ๑ บาท ๑ สลึง แจงอยู่ในเรื่องราวนั้นแล้ว ตรี

ลาการเกาะได้ตัวจำเลยบ้าง ยังไม่ได้ตัวบ้าง ที่ได้ตัวมาตามให้การ
 ปฏิเสธไม่รับ จะชำระว่ากล่าวต่อไป กรมการผู้กำกับ ข้า
 หลวงเสนาและกำนันที่เป็นจำเลยอยู่ณแขวงกรุงเก่า ต้องที่จะ
 ชำระว่ากล่าวให้เห็นเท็จและจริง ครั้นจะให้ พระปลัด กรมการ
 ส่งตัวกรมการกำนันลงไปชำระว่ากล่าวกันณกรุงเทพ ฯ ที่ขอ
 มีรับประกัน ก็จะต้องขณมาสืบสักขีพะยานณแขวงกรุงเก่า ความ
 จะแน่นเข้าไป จึงให้หลวงพิพิธสาส์นคุมเอาตัวอ้ายพุดใจทักกับ
 ข้าหลวงเสนาขณมา ให้พระปลัด กรมการ พร้อมด้วย
 หลวงพิพิธสาส์น เอาตัวกรมการผู้กำกับและกำนันบ้านราษฎร ซึ่ง
 เกี่ยวข้องในเรื่องราว มาชำระว่ากล่าวให้เป็นสัจเป็นธรรม ให้
 ถูกต้องกับกฎหมายให้สำเร็จโดยเร็ว อย่าให้เข้าด้วยฝ่ายโจทก์
 ฝ่ายจำเลย และกตความรายนไว้ให้เกี่ยวข้องเป็นข้ออาญา
 อุตธรณ์ต่อไปได้เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าชำระว่ากล่าวได้ความ
 ประการใดให้บอกลงไปให้แจ้ง

หนังสือมาณวันพฤหัสบดีเดือน ๓ ขน ๑๐ ค่ำปีมะเส็งสัปตศก ฯ

เรื่อง จดขอชาวชนนาง

หนังสือ พระยาราชาสุภาวดี ฯ มาถึงพระปลัดกรมการกรุง
 เก่า ด้วยเจ้าพนักงานกรมนาแจ้งความว่า โปรดเกล้า ฯ ให้
 เอาชาวหลวงซึ่งโปรดให้หลวงพิพิธสาส์น ขณมาจัดซื้อไว้ณนาง

กรุงเก่า สืบเป็นข่าวสารเตรียมไว้ให้ใต้ข่าวสาร ๒๐๐ เกวียน มี
 ราชการมาจะได้เอาข่าวสารจับจ่ายราชการทัฬหกรรมนาเจ้าพนักงาน
 งานจะขอให้คนโทษดูความต้องเวรจำอยู่ณกรุงเก่าช่วยสืบข่าวนั้น
 คนโทษณกรุงเก่าจะมีมากน้อยเท่าใดก็ยังไม่รู้ ให้พระปลัด
 กรมการตรวจตราดูคนโทษดูความซึ่งมีอยู่ณกรุงเก่า ถ้าคน
 โทษดูความมีมาก จะรับสืบข่าวหลวงได้มากน้อยเท่าใด ให้
 พระปลัดกรมการบอกลงไปให้แจ้ง จะได้ให้ขนมมาให้สืบข่าวสาร
 ไว้สำหรับราชการ หนังสือมาณวันพุธเดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำปีมะเส็ง
 สัปตศก

ร่างตรา ๒ ร่างนี้ พระศรีเสนาท้าว ได้กราบเรียนเจ้าคุณ
 พระยาราชนิกูล ท้าวพระสัสดี เมื่อวันเดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำแล้ว
 สั่งว่าให้มีไปตามร่างนี้เถิด

วันเดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำได้ส่งตราให้หลวงพิพิธสาส์นถือไป ฯ

เรื่องข้าราชการ

หนังสือ พระยามหาอำมาตย์ ฯ มาถึง พระปลัด หลวง
 ขกกระบัตร กรมการกรุงเก่า ด้วยนายเขียวเดิม (เป็น) เลขเมือง
 ลพบุรีสมัครมาเป็นไพร่หลวงกองขุนอินทร์ศรี ส่วยศัลยาภคตงบ้าน
 เรือนอยู่บ้านโพสามต้นแขวงกรุงเก่า ทำเรื่องราวมายนยังลูกขุน
 ณฑาว่า เดิมนายเพงน่านายเขียวถึงแก่กรรม อำแดงคุ้ม

ภรรยานายเพง เก็บเอาทรัพย์มรดกไว้ผู้เดียว หาแบ่งปัน
 ให้นายเขียวไม่ นายเขียวฟ้องต่อพระปลัดกรมการ ให้เอา
 อำแดงคุ้มมาพิจารณา หลวงมหาดไทยเป็นตระลาการ ตาม
 อำแดงคุ้มเป็นสำนวนต่อกัน ได้เรียกเอาทรัพย์สิ่งของและทาส
 ชายทาสหญิง ๒ คนมาไว้เป็นกลางแล้ว แต่กระบือ ๔ ตัว อำแดง
 คุ้มขัดไว้ อยู่มาหลวงมหาดไทย เสมียนผู้คุม ปล่อยทาสไป
 เสีย นายเขียวตักเตือนให้พระปลัด หลวงยกกระบัตร หลวง
 มหาดไทยชำระว่ากล่าวให้สำเร็จ พระปลัดกรมการพากันนั่งเสียบ
 นั้น ความทงนี้จะเท็จจริงประการใดไม่แจ้ง และนายเขียว
 นายเนียม เป็นไพร่หลวงกองศิลา ได้ไปทำศิลาเขาตะเกาเมือง
 ลพบุรี เขาชะโงกเมืองนครนายก ส่งเข้ามาปูพื้นศาลารายวัดพระ
 เขตุนและประดับซุ้มประตูซุ้มเสมาประดับเกยวัดสุทัศน์เทพ
 ทารามมาหลายปีแล้ว และณปีมะเส็งสัปตศกนี้ ให้ทำศิลาส่ง
 เข้าไปประดับซุ้มเสมาวัดอรุณราชทารามอีก ได้ไปรับราชการ
 แต่ นายเนียมพี่ชาย นายเขवनนต้องคิดเกี่ยวข้องความมรดกหา
 ใครจะแล้วไม่ จะเอาตัวนายเขียวไปทำศิลา นายเขียวก็ผิดผ่อน
 ไปว่าความกับอำแดงคุ้มน้ำสะใภ้ก่อน จึงให้นายเขียวกลับขน
 มาให้พระปลัด หลวงยกกระบัตร หลวงมหาดไทยกรมการ เร่ง
 ชำระว่ากล่าว ความนาย เขียวกับ อำแดง คุ้ม ให้ เป็น สัจ เป็น ธรรม
 การควรจะผ่อนปรนแบ่งปันทรัพย์สิ่งของคนกระบือ จะควรได้
 กับนายเขียวบ้างประการใด ก็ให้พระปลัด กรมการว่ากล่าว

เปรียบเทียบแบ่งปันให้ควรแก่การ นายเขี้ยวก็เป็นไพร่หลวง
 ควรจะได้ทรัพย์สินมรดกของพี่น้ำอาอยู่ อย่าให้สูญเสียความ
 มรดก แล้วจะได้เอาตัวนายเขี้ยวไปเข้ากองขุนอินทกร ทำ
 ศิลาส่งเข้ามาประดับขุมเสมาวัดอรุณราชทารามให้ทันกำหนด ถ้า
 อำแดงกุ่มจะขัดขวางไม่ผ่อนปรนให้นายเขี้ยวประการใด ก็ให้
 แต่งกรมการคุมเอาตัวนายเขี้ยว อำแดงกุ่ม ลงไปณกรุงเทพ ฯ
 ให้สิ้น จะได้ส่งให้ตระลาการชำระว่ากล่าวให้สำเร็จตามพระราช
 กำหนดกฎหมาย

หนังสือ มา ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะเส็ง
 สัปตศก ฯ

สารตรา

เรื่องชำระความสั่งให้รังวัดบ้านใกล้เรือนเคียง

สารตรา ท่านเจ้าพระยาจักรี ฯ ให้มาแก่พระปลัด หลวง
 ขกกระบัตร หลวงมหาดไทย กรมการกรุงเก่า ด้วยบอกหนังสือ
 ให้พะทำมระงเอี่ยม ถอลงไปว่าณวันเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ ปีมะเส็ง
 สัปตศก จินญเป็นพี่น้องกับจินโกย เอาதாக ๒ เล่ม ซอไม้
 เที่ยงอัน ๑ ขวากไม้รวก ๕๐ กับคบเพลิงผ้าชุบน้ำมัน มาฟ้องว่า
 จินโกย อำแดงหนูกับจินญถูกจ้างตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านชาน แขวง
 กรุงเก่า ณวันเดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ เพลาประมาณยามเศษ จินญ
 นอนอยู่ที่เรือหน้าบ้านจินโกย มีอายุผู้รายเอาก่อนอิฐทิ้งถูกประ

ทุนเรือ จินกุดนชนเห็นอายผู้ร้ายประมาณ ๑๗ - ๑๘ คน ถือ
 ใต้เพลิงบ้าง ถือดาบบ้าง มีดบ้าง ไม้พลองบ้าง อายผู้ร้ายโห่ร้อง
 ขนปล้นเรือน จินโกย อำแดงหนู อายผู้ร้ายเอาดาบฟันจินโกยอำ
 แดงหนู มีบาดแผล ผนังเดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ จินโกยตาย อายผู้
 ร้ายเก็บเอาทรัพย์สินของกับเงินตรา ๔ ชั่ง พระปลัด หลวงยกกระ
 บัตรกรมการสืบจับได้ตัวอายแดงมาตาม อายแดงให้การรับ
 เป็นสัจ ชัดถึงนายเอี่ยม นายนิล นายสั่ง นายหอม นายอาจ
 นายคล้าย นายมา แขวงกรุงเก่า นายแยมเมียช่ออำแดงแจ่ม
 เป็นทาสทั่วเทพอากร นายพุ่ม นายคง อยู่สวนข้าวแพ่ หลัง
 วัดพระยาธรรมกับชายมีช่ออีก ๓ คน ว่าอยู่กรุงเทพ ฯ เป็นผู้ร้าย
 ไปปล้นเรือนจินโกยด้วย อายแดงตาม นายเอี่ยม นายนิล
 นายสั่ง นายคล้าย นายมา นายอาจ นายหอม ไม่รับ ครั้น
 จะผูกทำโทษอายแดงเอาความจริง อายแดงว่าเงินตรากับสิ่งของ
 ซึ่งปล้นได้แบ่งปันกัน เงินสิ่งของส่วนอายแดงๆ ให้อายแยมเอา
 ไว้ และอายแยม อายพุ่ม อายคง กับอายมีช่อ ๓ คนยังหา
 ได้ตัวไม่ บอกส่งตัวจินกุดนชนกับอายแดงผู้ร้ายเป็นสัจ นาย
 เอี่ยม นายอาจ นายนิล นายสั่ง นายคล้าย นายหอม นาย
 มา กับถ้อยคำสำนวนลงไปนั้น ได้นำเอาหนังสือ บอกชน
 กราบทูลพระกรุณาแล้ว ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า
 อายผู้ร้ายปล้นเรือน จินโกย อำแดงหนู เก็บเอาทรัพย์สินของไป
 พระปลัดกรมการให้สืบจับได้ตัว อายแดงหาได้รูปพรรณของ

กลางไม้ พระปลัดกรมการตามอายแดง ๆ ให้การรับเป็นสัจโดย
 ชนตา แล้ว ชัดถึงนายเอี่ยมถึงคนมีชื่อว่าไปปล้นด้วยอาย
 แแดง ได้สิ่งของมาแบ่งปันกัน นายเอี่ยมคนมีชอที่ใดตัวมา
 ตามก็ไม่รับ ดูหามั่นคงเจาะจริงจึงไม่ ความเป็นเลือนลอย
 อยู่แล้ว อายผู้ร้ายลักทองรูปพรรณและผ้าพันนุ่งห่มสิ่งของสิ่ง
 ใดไปเป็นสลักสำคัญบ้าง กับราษฎรชาวบ้านใกล้เคียงได้มาช่วย
 จับอายผู้ร้ายกคน ในบอกลักหาชัดไม้ จึงทรงพระราชดำริว่าพระ
 ปลัดหลวงยกกระบัตร์ หลวงมหาดไทย เป็นกรมการผู้ใหญ่อยู่
 รักษาบ้านเมือง ชำระผู้ร้ายปล้นสดมเป็นความมหันตโทษข้อ
 ใหญ่เสียหนามแผ่นดิน พระปลัด หลวงยกกระบัตร์ ก็หาได้
 เลียงเอาความให้ชัดจะแจ้งไม่ แล้วทองและสิ่งของในคำตราสิน
 อายผู้ร้ายปล้นสิ่งใดเท่าใดก็ไม่บอกลด่าวกลมกลืนลงไป ฟัง
 ไม่ได้ความดังนี้ พระปลัด หลวงยกกระบัตร์ หลวงมหาดไทย
 กรมการมีความผิดอยู่เป็นอันมาก ให้ภาคทัณฑ์โทษไว้ครึ่งหนึ่ง
 จึงโปรดเกล้า ๆ ให้พระยามหาเทพ พระยาเพชรบูรณ์ เป็นตระ
 ลากการชำระ และสืบได้ อายคง อายรอด อายล้อม อายแยม
 อายลี อายพุ่มมาตาม อายแยม อายมีชอให้การรับเป็นสัจ
 ชำระได้เงินทองรูปพรรณสิ่งของ ๆ กลางแล้ว แต่นายเอี่ยม คน
 มีชอ ๗ คนอายแดงกลับกันคำว่าแก่งชัด นายเอี่ยมว่า เป็นผู้ร้าย
 ชำระนายเอี่ยมหาได้เป็นผู้ร้ายไปปล้นเรือนเงินโกยไม้ บัดนี้ให้
 ขุนนรบาล กรมเมือง ขุนสวัสดิราชคลังมหาสมบัติ หมั่นสนทน

อักษรแพ่งกลาง หมื่นพุมวิเศษ ดำรงในซ้ายเป็นข้าหลวงถือ
ตราขันทมา ให้พระปลัด หลวงยกกระบัตร หลวงมหาดไทย
กรมการ แต่งกรมการ นายอำเภอ กำนัน กำกับด้วยข้าหลวง
ไปรังวัดชาวบ้านเรือนใกล้เคียงอยู่ในทรงวัด ๕ เส้นจะเป็น เรือน
เท่าใด เป็นคนกักกัน ๆ เหล่านั้นได้มาช่วยจับอายุผู้ร้ายกักกัน ถูก
กวาดบวชจับกักกัน ให้ชำระเอาบัญชีให้แน่นอน แล้วให้ข้า
หลวง พระปลัด กรมการ ชำระเอาเงินค่ารังวัด กับราษฎรมีข้อ
ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งโปรดเกล้า ๆ พระราชทานขันทมาไว้
สำหรับบ้านสำหรับเมือง ถ้าเรียกได้เงินค่ารังวัดมากน้อยเท่าใด
ให้กรมการคุมเงินค่ารังวัดลงไปพร้อมด้วยข้าหลวง ให้ถึงกรุง
เทพ ๆ โดยเร็ว จะได้เอาเงินค่ารังวัดพระราชทานให้แก่ผู้สืบจับ
อายุผู้ร้ายได้ เป็นค่าสินบนต่อไป และให้ข้าหลวง พระปลัด
หลวงยกกระบัตรกรมการลงเส้นเชอกรังวัดและเรียกเอาเงินค่ารัง
วัด แต่โดยสัจโดยจริง ให้ถูกต้องกับกฎหมาย อย่าให้เคลือบ
แฝงกระทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ห้ามปรามเก่า ห้าม
ปรามใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งใดเป็นอันขาดทีเดียว สารตรามาณวัน
เสาร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๐๗ ปีมะเส็งสัปตศก
ร่างตรา เจ้าคุณฝ้ายเหนือทำได้อ่านกราบเรียนเจ้าคุณพระ
ยาราชสุภาวดี พระยาเพชรพิไชย เมื่อวันที่ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน
๑๐ เพลาเช้าแล้วส่งว่าให้มิไปตามร่างนั้นเถิด เมื่อส่งหลวงเทพเพน-
ทรอยู่ด้วย

วันเสาร์ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ได้ส่งตราให้ขุนนรบาล กรม
เมืองรับไป ฯ

ใบบอกเรื่องช้างล้ม

ข้าพเจ้าหลวงปลัดผู้ว่าราชการเมืองอ่างทอง แลกรมการขอ
บอกมายังท่านออกพันนายเวร ได้นำขึ้นกราบเรียน แต่พณหัวเจ้า
ท่านลูกขุนณเสนาท ให้ทราบ ด้วยเดิมช้างพังเครือ สูง ๔ ศอก ๑ คืบ
๓ นิ้ว หางด้วน มีนายชายชวา เจ้าอุปราชเมืองเวียงจันทน์ที่ขอเมือง
หนองคายถวาย รับณวันเดือน ๘ ทศกัณฐ์ปีมะโรงฉอก สก จัด
ไว้เป็นช้างประเทียบส่งขึ้นไปกองบ้านรี ขุนทรงคชกรรม์ ขุน
อนันต์คชเดช มอบให้กำภาลีแยงปรนปรือไว้ ครั้นวันเดือน
๑๑ แรม ๘ ค่ำปีมะเส็งสัปตศก เพลาเช้า นายกำภาลีแยงพังเครือ
ไปวางให้รับพระราชทานหน้าต่งบ้านโพ เพลาตะวันตกนายกำภาลี
ออกไปแก่ช้างพังเครือ นายกำภาลีแยงพังเครือเชอมมันไป
หารับพระราชทานหน้าไม้ นายกำภาลีแยงเข้ามาบอกขุนทรงคช
กรรม์ ขุนอนันต์คชเดช กับหมอบีตตะโนนุ พวกนั้นออกไป
พิจารณาเห็นช้างพังเครือฟกขนที่ตะโคนรัต ทำผลลูกส้มโอผ่า
ซีก หมอเสกปูนสุญทา เอาหน้าผาเอาหน้าพุทธมนต์รดประกอบ
หน้าไม้รับพระราชทานหน้าไม้ ให้ทำสิ้นวงสิ้น ตัดหน้าตัด
หลัง เพลาพลบค่ำช้างพังเครือล้มขาดใจตาย หมั้นสารวัตร

มาบอกข้าพเจ้าฯ ให้นำอำเภอลงไปชั้นสูตรคฤศพข้างพังเกรอ แล้ว
 ข้าพเจ้าให้หมื่นสารวัตรคุมเอาขุนนายชายชวาวยาว ๑๖ นิ้ว ใหญ่รอบ
 ๓ นิ้ว กระจุกเท่าหลังคู้หนึ่ง มอบให้หมื่นสารวัตรคุมเอาลงมา
 ส่งด้วยแล้ว ควรมีควมแล้วแต่จะโปรด บอกมาณวันเสาร์เดือน
 ๑๒ ขน ๑๐ ค่ำ ปีมะเส็งสัปตศก เมืองอ่างทองบอกลงมาว่าข้าง
 หลวงเกิดปฏิเหตุล้ม ข้างพังเกรอสูง ๔ ศอก ๑ คืบ ๓ นิ้ว มีขุนนาย
 ชายชวาว เจ้าอุปราชเมืองเวียงจันทน์จัดชอถวายรับไว้ณวัน
 เดือน ๘ ปีมะโรงฉลุศก ส่งไว้กองบ้านร้ ขุนทรงคชกรรม ขุน
 อนันต์คชเดช ให้นำคำภาเดียวอยู่ณวันเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ ล้ม
 ข้างหนึ่ง แต่งให้หมื่นสารวัตรคุมเอาขุนนายชายชวาวลงมาส่ง
 วันอังคารเดือนอายุชน ๑๑ ค่ำ ปีมะเส็งสัปตศก หมื่น
 สารวัตรกรมช่างถือมา ฯ

ใบบอกเรื่องส่งตอกไม้สำหรับบูชาธรรม

ข้าพเจ้า หลวงไชยสงครามปลัดผู้ว่าราชการเมืองและกรรมการ
 ขอบอกมายังท่านออกพันนายเวร ได้นำขนกราบเรียน แต่พณ
 หัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลาให้ทราบ ด้วยมีตราพระราชสีห์โปรดกระ
 หม่อมขุนมาถึงข้าพเจ้า ด้วยทรงพระราชศรัทธาให้มพระธรรม
 เกศนามีพระประทุมในพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย ณวันเดือน
 ๑๑ ขน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ แรมค่ำหนึ่งเหมือนอย่างทุกปี ต้องการตอก

ไม้สดสำหรับจะบูชาพระธรรมเทศนา ให้ปลงใจลงในพระราช
 กุศลจัดหาดอกบัวหลวง บัวขม บัวเพื่อน ดอกน้ลบล สัตบุษย์
 ดอกลินจง สามดาว ดาวเรือง บานไม่รู้โรย ดอกกรัก ให้จึงมาก
 ข้าพเจ้าทราบกระหม่อมในท้องตราทุกประการแล้ว ข้าพเจ้าเก็บ
 ได้ดอกบัวหลวง ๒๕๐๐ ดอก ดอกบัวขมบัวเพื่อน ๒๐๐๐ ดอก
 ดาวเรืองห่อหนึ่ง บานไม่รู้โรยห่อหนึ่ง ข้าพเจ้าแต่งให้นาย
 พะทามะรงค์คุมเอาดอกไม้สดมา ส่งตาม ท้องตราซึ่งโปรด ขันมานั้น
 แล้ว ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด ข้าพเจ้าขอบอกมาณวัน
 อังคารเดือน ๑๑ ขัน ๑๓ ค่ำ ปีมะเส็งสัปตศก เมืองอ่างทองบอก
 ส่งดอกบัวหลวง ๒๕๐๐ ดอกบัวขมดอกบัวเพื่อน ๒๐๐๐ ดอก
 ดาวเรืองห่อ ๑ ดอกบานไม่รู้โรยห่อ ๑
 วันอังคารเดือน ๑๑ ขัน ๑๔ ค่ำ ปีมะเส็งสัปตศก นายพะ
 ทามะรงค์ ถอมา ฯ

ใบบอกเรื่องจำนวนบั้งที่มีอยู่ในหัวเมือง

ข้าพเจ้า พระพิทักษ์ธานีปลัด หลวงมหาตไทย หลวงสุก
 มาตรากรมการกรุงเก่า บอกปรณนิบัติมายังท่านออกพันนายเวร
 ขอได้ทราบเรียน พลหัวเจ้าท่านลูกขุนณศาลาให้ทราบ ด้วยมีตรา
 พระราชสัหโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมขึ้นไปถึงข้าพเจ้ากรมการว่า
 บันทองเจ้าพนักงานจ่ายเอาไปไว้สำหรับเมืองบั้ง เจ้าเมืองกรม

การไปราชการทัพศึกได้มาไว้ก็มีบ้าง บันทองบรรดามีอยู่ที่หัว
 เมืองทั้งปวงนั้นได้มาช้านานแล้ว เห็นจะชำรุดเหมือนกันกับบัน
 ทองที่เมืองสาครบุรีส่งเข้ามา และบันเปรียมและบันหลักทอง
 จะมีอยู่ที่หัวเมืองใดเท่าใด ให้ส่งลงไปณกรุงเทพพระมหานครให้
 สิ้น จะโปรดให้เจ้าพนักงานเปลี่ยนบันเปรียมเล็กขึ้นมาไว้
 สำหรับเมือง แล้วให้ตรวจดูบันใหญ่หน่อยซึ่งจ่ายขึ้นมาไว้สำหรับ
 เมือง จะใช้ราชการได้มีได้เท่าใด ให้บอกจำนวนบันลงมา
 ณกรุงเทพพระมหานครนั้น ได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อมตาม
 ท้องตราซึ่งโปรดขึ้นไปทุกประการแล้ว ข้าพเจ้ากรมการได้ค้น
 ตรวจดูบันเปรียมเหล็กเปรียมทองที่กรุงเก่าหามี่ไม่ มีแต่บัน
 หลักเหล็ก ๔ บอก กับบันคาบศิลา ๕๐ บอก พระยาไชยวิชิตผู้
 รักษากรุงเอาไปราชการทัพ ๑๕ บอก ยังบันคาบศิลาอยู่ ๓๕ บอก
 บันคาบศิลาบันหลักเหล็กคืออยู่หาชำรุดไม่ ควรมิควรแล้วแต่จะ
 โปรด ข้าพเจ้าบอกปรนนิบัติมาณวันพฤหัสบดีเดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ
 หนึ่ง บันมะเส็งสัปตศก เมืองกรุงเก่าบอกด้วยบันเปรียมเหล็ก
 บันเปรียมทองหามี่ไม่ มีแต่บันหลักเหล็ก ๔ บอก บันคาบศิลา
 ๕๐ บอก พระยาไชยวิชิตเอาไปราชการบันคาบศิลา ๑๕ บอก
 ยังคงอยู่ ๓๕ บอก
 วันศุกร์เดือน ๑๒ บันมะเส็งสัปตศก หลวงยกกระบัตร
 ถอนมา ฯ

เรื่องอากรสัมพัทธ์

หนังสือ เจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึงพระยาไชยวิชิตผู้รักษา
 กรุงเก่า ด้วยนายแยมทำเรื่องราวมาขานว่า เต็มอากรสัมพัทธ์
 กรุงเก่า ขุนเทพอากรจอกแต่งให้จกดินเป็นที่หมื่นวิเศษสมบัติ
 รับทำจำนวนปละ ๒๖ ชั่งนั้น นายแยมเห็นว่าเงินอากรจำนวน
 ปีกุญชรนิศกมีภาษี ขอประมูลเงินอากรชนพระคลังมหาสมบัติ
 ๑๐ ตำลึงเข้ากัน เต็ม ๒๖ ชั่ง ประมูล ๑๐ ตำลึง (รวม) ๒๖ ชั่ง
 ๑๐ ตำลึงก่อน ถ้าทำอากรครบปี เงินอากรมีภาษี จะบอก
 ทูลเกล้า ฯ ถวายขนอก จึงนำเอาเรื่องราวนายแยมขึ้นกราบ
 บังคมทูลพระกรุณา ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า
 ชังนายแยมประมูลเงินอากรขนอก ๑๐ ตำลึง เข้ากันเต็มประมูล
 เป็นเงิน ๒๖ ชั่ง ๑๐ ตำลึงนั้น ก็ให้นายแยมเป็นนายอากรไปทำ
 อากรตามเรื่องราว ให้กราบบังคมทูลพระกรุณานั้นเถิด และ
 เจ้าจำนวนได้เรียกเอานายประกันนายแยมไว้มั่นคงสมควรด้วย
 เงินอากรอยู่แล้ว จึงตั้งให้นายแยมเป็นที่หมื่นวิเศษสมบัติ ขน
 มาเก็บเรียกเงินอากรสัมพัทธ์กรุงเก่า แขวงกรุงเก่าจำนวนปี
 กุญชรนิศก ปละ ๒๖ ชั่ง ๑๐ ตำลึงสืบไป และเงินอากรพระ
 คลังมหาสมบัติ เต็ม ๑๕ ชั่ง ๕ ตำลึง ๓ บาท ๑ สลึง ๕๔๕ (เบ็ย)
 ประมูล ๑๐ ตำลึง (รวม) ๑๕ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๓ บาท ๑ สลึง ๕๔๕
 (เบ็ย) กรมพระราชวังบวร ๖ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ๖๗๔

(เบย) พระคลังข้างใน ๓ ตำลึง ๓ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง ๒๔๓

(เบย) กรมหลวงเทพวดี ๖ ตำลึง ๑ บาท ๓ สลึง ๑๕๕ (เบย)

กรมหมื่นสุนทรารักษ์ ๓ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง ๕๕๒ (เบย) หม่อม

ไกรสร ๑๗ ตำลึง ๒ สลึง..... กรมขุนกัลยาสุนทร..... ๑ สลึง

๔๘๘ (เบย) กรมขุนพิพิธภูเบนทร์ ๕ ตำลึง ๑ สลึง ๑ เฟื้อง

๑๘๒ (เบย) เจ้าฟ้าในกรมพระศรีสุदारักษ์ ๔ ตำลึง ๑๖๐ (เบย)

เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ๕ ตำลึง ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ๓๖๐

(เบย) กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ ๕ ตำลึง ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ๑๘๒ (เบย)

พระองค์เจ้าบุตร ๔ ตำลึง ๑ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง ๓๕๕ (เบย) พระ

องค์เจ้าโสมนัส ๔ ตำลึง..... เจ้าในกรมหมื่นมาตยา

พิทักษ์เจ้าหญิง ๒ ตำลึง ๒ บาท ๓ สลึง ๕๓ (เบย) เข้ากันเต็ม

๒๖ ชั่ง ประมูล ๑๐ ตำลึง (รวม) ๒๖ ชั่ง ๑๐ ตำลึง และให้

หมื่นวิเศษสมบัติส่งเงินอากรคิดแต่จำนวนบักุญตรนศก ส่งเงิน

อากรแก่เจ้าจำนวนบละ ๒ งวดๆ เดือน ๑๐ งวดหนึ่งเงิน ๑๓ ชั่ง

๕ ตำลึง เดือน ๔ งวดหนึ่งเงิน ๑๓ ชั่ง ๕ ตำลึง เข้ากันบหนึ่ง

เป็นเงิน ๒๖ ชั่ง ๑๐ ตำลึง จงทุกงวดทุกบสืบไป อย่าให้เงิน

อากรขาดค้างล่วงงวดล่วงบไปได้เป็นอันขาดทีเดียว และให้

หมื่นวิเศษสมบัติเรียกอากรสมพัคสรตามทพักดอตรา กถ้วยไต

ปลุกใหม่ไร่ละบาท กถ้วยตอไร่ละ ๒ สลึง กถ้วยหักมุกปลุก

ใหม่ไร่ละบาท กถ้วยตอไร่ละ ๒ สลึง อ้อยปลุกใหม่ไร่ละ

บาท อ้อยตอไร่ละ ๒ สลึง ครามปลุกใหม่ไร่ละบาท คราม

ตอไธยะ ๒ สลึง   ถั่วเขียวไธยะ ๒ สลึง   ถั่วดำไธยะ ๒ สลึง
 ถั่วแระไธยะ ๒ สลึง   ข้าวโพดไธยะ ๒ สลึง   งาไธยะ ๒ สลึง
 หอมไธยะบาท   กะเทียมไธยะบาท   ดอกคำไธยะบาท   พลุ
 ไม้ล้มลุก ๑๒ ก้างค้อ ๑ เฟือง   มันเทศไธยะ ๒ สลึง   ถั่วโสด
 ไธยะบาท   กล้วยเสงเพรงไธยะ ๓ สลึง   แดงโมไธยะบาท
 แดงกวาไธยะ ๒ สลึง   ขิงไธยะบาท   ข่าไธยะ ๓ สลึง   ผ้าย
 ไธยะบาท   ขมิ้นไธยะบาท   ก้นชาไธยะ ๒ สลึง   กะเจาไธยะ
 ๒ สลึง   กะจับไธยะ ๑ สลึง   พริกเทศไธยะ ๑ สลึง   มะขาม
 ๒ ต้น ๑ เฟือง   ต้นน้อยหน้าวัดแต่โคนต้นขึ้นไปสูงศอกหนึ่งโอบ
 รอบ ๔ นิ้ว   เรือก ๒๐ ต้น ๑ เฟือง   ต้นบ้านใบเรือกไธยะ ๒ สลึง
 ต้นแมงลักเรือกไธยะ ๒ สลึง   ผักกาดเรือกไธยะ ๑ สลึง   พักเขียว
 เรือกไธยะ ๒ สลึง   พักทองเรือกไธยะ ๑ สลึง   มะม่วงต้นใหญ่
 แต่ ๒ ต้นขึ้นไปถึงยอดลงมาหนึ่งสองนิ้ว   เรือกอากร ๒ ต้น ๑
 เฟือง   ถ้าต้นระยะห่างกันชั่วโคลอดได้   ให้เรือกอากรเรียงต้น
 ถ้าต้นชิดกัน ๒-๓-๔ ต้น โคลอดไม่ได้   ให้เรือกอากรแต่ต้นหนึ่ง
 ถ้ามะม่วงมีแต่ต้น ๑-๒-๓ ต้น   แห่งหนึ่งกดี   และต้นเป็น
 โพรงยอดตัวน   มีแต่กิ่งหนึ่งสองกิ่งกดี   อย่าให้เรือกเอาอากร
 เลข   ถ้าปลูกทำสมพัตรลงในไร่ในขันต้นนพร้อมกัน ๒-๓-๕-๑๐
 สลึง   ให้นายอากรวัดคงเส้นคงวา   พิศราะห์ดูในไร่ในขันต้นน
 ผลไม้สิ่งใดต้องในพิถัดเป็นเงินอากรสูงกว่าทุกสิ่ง   ก็ให้เอาผล
 ไม้สิ่งท้ออากรสูง   มาตงเรือกอากรในไร่ในขันต้นนแต่สิ่งเดียว

ผลไม้สิ่งที้อากรเป็นอยู่ให้ยกเสีย ถ้าปลูกผลไม้เป็นหมู่เป็น
 เหล่ากันหลายสิ่งปลูกสิ่งหนึ่งแต่ต้น ๑-๒-๓ ต้นปลูกเคียงติดต่อกัน
 กันไป นายอากรลงเส้นเชือกวัดคองเส้นคองวา ผลไม้ต้องใน
 ทีไรที่ขนดินนั้นรวมกัน ๒-๓-๔-๕ สิ่ง ก็ให้ยกเอาผลไม้สิ่งที
 อากรสูงมาตั้งเรียกอากรแต่สิ่งเดียวเหมือนกัน ถ้าไรใดไรชนิด
 ไดรายถูปลูกทำสมพัตสรลงในไรแต่ต้นปี นายอากรเรียกอากร
 ครึ่งหนึ่งแล้ว ๆ และปลูกทำ สมพัต สรลง ในไรนั้นในขนดินนั้นในปี
 นนอกบหนึ่ง ๒-๓ ครั้งก็ดี ให้นายอากรเรียกอากรตามผลไม้
 ซึ่งปลูกลงในไรทุกครั้งตามรายถูปลูกผลไม้ ต้องอากรมากก็
 ให้เรียกตามมาก ต้องการน้อยก็ให้เรียกตามน้อย และ
 ทีเป็นสัตพระสัตสงฆ์ พระราชทานอุทิศไว้แต่ก่อน ทุกวันน
 เบาะแสสาปสูญไปแล้ว ถ้านายอากรไปเรียกอากรแก่รายถู ๆ
 ทีเป็นผู้เช่าผู้แก่ว่าทตาบถนนั้นเป็นสัตพระสัตสงฆ์ เคยผูกแก้มา
 แต่ก่อน ก็ให้นายอากรผู้ไปเรียกอากรมบัญญัติไว้ให้แจ้ง เงิน
 อากรสัตพระสัตสงฆ์ จะได้ยกไว้เป็นเงินเกณฑ์บุญ และ
 ให้หม่นวิเศษสมบัติเรียกอากรสมพัตสรตามพิกตอตรา อย่าให้
 เรียกอากรล่วงล่วงอ่าเภอให้ลาเหลือผิดด้วยพิกตอตราแต่
 สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ถ้าและรายถูผูกแก้อากรแล้ว ให้หม่นวิเศษ
 สมบัติทำใบฎีกาปิดตราประจำปีประจำเงิน ให้ไว้แก่รายถูเป็น
 สำคัญ อย่าให้เกิดวิวาทกัน ประการหนึ่งถ้าพรรคพวกบ่าวและ
 ทาสหม่นวิเศษสมบัติซึ่งไปทำอากรด้วยกันนั้น เกิดวิวาทแก้

กันเป็นแต่เนือความมะโนสาเร่ ก็ให้หมื่นวิเศษสมบัติสมัคร
 สมาเป็นแต่เนือความมะโนสาเร่ ถ้าเป็นเนือความมหันตโทษ
 ข้อใหญ่ก็ให้ส่งไปยังผู้รักษาเมือง กรมการ พิจารณาว่ากล่าว
 ตามพระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าและราษฎรฟ้องหากกล่าวโทษ
 หมื่นวิเศษสมบัติ และสมัครพรรคพวก ก็ให้หมื่นวิเศษสมบัติ
 ส่งตัวผู้ต้องคดีให้ผู้รักษาเมือง กรมการพิจารณาว่ากล่าว ถัดคดี
 ต้องตัวหมื่นวิเศษสมบัติ ก็ให้หมื่นวิเศษสมบัติแต่งทนายไปว่า
 ไปแก้ต่าง อย่าให้ขัดขวางคดีของราษฎรไว้ อนึ่งห้ามอย่าให้
 ผู้รักษาเมือง กรมการ แขวงนายบ้านนายอำเภอเกาะกุมหมื่น
 วิเศษสมบัติพรรคพวกบ่าวและทาส ซึ่งไปเก็บอากรด้วยกันนั้น
 กระเกณฑ์ไปใช้ราชการเบ็ดเสร็จซึ่งมีได้เป็นพนักงานและเก็บเรือ
 ขัมเรือจังกดกรเขียงล้อพาย เครื่องสำหรับเรือไปให้บ่วย การทำ
 อากรแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ และให้หมื่นวิเศษสมบัติกำชับห้าม
 ปราบว่ากล่าว แก่พรรคพวกบ่าวและทาสอย่าให้กระทำข่มเหง
 ฉกชิง ฉ้อ ตระบัด ทำกันโซกราษฎร เป็นโจรผู้ร้าย ปล้นสดมภ์
 เอาพัศคุดทอง พักคุดเงิน เครื่องอัญญมณของสมณช้พราหมณ์
 อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมืองดูกล่าวงานช และสูบฝั้น กิน
 ฝั้น ซ้อฝั้น ขายฝั้น ทำลายพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์
 พระศรีมหาโพธิ์ พระอุโบสถ พระวิหาร การเบรียญ วัดวาอาราม
 ชำข้างเอางาและขนาย ชำสัตว์อันมีคุณ ซ้อขายสิ่งของต้องห้าม
 ทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปราบเก่าห้ามปราบใหม่

แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ครั้นรู้ออตราไนไซร่ ถามตรานกวางุภักษ
 มหนังสือเจ้าจำนวน มาด้วยเรื่องราวจำนวนเงินต้องกันแล้ว ก็
 ให้พระปลัดกรมการลอกเอาออตราไนไว่ แล้วให้หมายขกหม่น
 วิเศษสมบัติคนเก่าออกเสียจากทนายอากร ให้ประทวนส่งตรา
 นี้ให้แก่นายข้มผู้เป็นทหม่นวิเศษสมบัติคนใหม่ เจ้าเรียก
 อากรสมพัตสรแต่จำนวนปีกัญตรนีสกสืบไป ตามออตราและ
 รับสั่งมานองทุกประการ

สารตรามาณวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๑๒

ป้าอนักษัตร์ โทศก

เรื่องบัญชีคนขึ้นไปปีตนากรุงเก่า
เป็นจตหมายเหตุในรัชกาลที่ ๔

จ.ศ. ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๕๕

บัญชี ขึ้นไปปีตนากรุงเก่า ฅวันเดือน ๑๒ ปีชวดจัตวาสก
ขึ้นไปแล้ว นายกองปลัดกอง กองรามัญ ๑๗ กอง คน ๓๐๐
พระยาวิเศษสงครามคุมญวนเข้รัด ๕๐๐ พระยาประทุมธานีคุม
คนเมืองประทุมธานี

ตามไปอีก กรมพระพิทักษ์เทเวศร กรมหลวงภูวเนตรนรินทร
ฤทธิ (รวม) ๒ พระยาราษฏราวดี ๑ พระยาสุรเสนา ๑ พระยา
มหาอำมาตย์ ๑ พระยาศรีพิพัฒน์ ๑ พระยาศรีราชเดโชไชย ๑
พระยาอาหารบริรักษ์ ๑ พระยาเกษตรรักษา ๑ พระยาวิชิตณรงค์ ๑
พระอนุชิตพิทักษ์ ๑ หลวงพิพิธสาตี ๑ หลวงสรเสนี ๑ กรม
อาสาจาม ๑ (รวม) ๑๑

ทำวัดบวรนิเวศน์ กองหลวงทรงประวาศ ๔ คน ชัก ๓ กอง
พระพิพิธเดชะ ๕๕ คน ชัก ๕ (รวม) ๑๒

ทำวัดบรมนิวาศน์ กองพระยาพิพิธไอยสุรย์ ๒๕ คน ชัก ๓
เฝ้าโรงงานวัดมหาธาตุ กองพระยาศรีราชเดโชไชย ๑๕ คน
ชัก ๔

ทำวัดสระเกษ กองพระยาสามภพพ่าย ๑๐ คน ชัก ๔

ทำพระทวาร กองพระศรีสุรราช ๔๐ คน ชัก ๗ กองขุน

รามรณฤทธิ ๒๐ คน ชัก ๖ (รวม) ๑๓

ทำพระที่นั่งพุทธมนเทียร กองพระยาศรีหราชเดโชไชย ๘๐
คน ชัก ๓

ทำตำหนักเดิม กองหลวงเทพบริบาล ๑๐ คน ชัก ๕

ทำตำหนักใหม่ กองพระยาสามภพพ่าย ๓๒ คน ชัก ๕
กองหลวงเทพบริบาล ๒๗ คน ชัก ๑๐ กองหลวงราชฤทธานนท์
๒๓ คน ชัก ๑๒ (รวม) ๒๓

ทำเขื่อนเพชร กองหลวงอาสาสำแดง ๒๕ คน ชัก ๑๓
(รวม) ชัก ๘๘ คน

ในกรมพระพิทักษ์เทเวศร ๑ ในกรมหลวงภูวนาถนรินทร์
ฤทธิ ๑

กรมมหาดไทย พระยามหาอำมาตย์ ๑ พระอนุชิตพิทักษ์ ๑
(รวม) ๒

กรมนา พระยาอาหารบริรักษ์ ๑ หลวงพิพิธสถิต ๑ (รวม) ๒
กรมพระสัสดี พระยาราชสุภาวดี ๑ พระศรีกตาสมุต ๑
หลวงพิไชยเสนา ๑ (รวม) ๓ ขุนหมื่น ๒๑ โพรหลวงนักการ ๘
โพรสม ๔๒ (รวม) ๕๐ (รวม) ๗๔

คลังสินค้า พระยาศรีพิพัฒน์ ๑ (รวม) ๑

กรมม้าซ้าย กรมม้าขวา หลวงทรงพลราบเจ้ากรม ๑ หลวง
พิไชยมนตรีเจ้ากรม ๑ หมื่นยุทธพิไชย ๑ หมื่นไกรเพชร ๑
ปลัด ๒ (รวม) ๔ โพรหลวงนายม้า ๒๐ (รวม) ๒๔

กรมพระกลาโหม พระยาสุรเสนา ๑ (รวม) ๑
 กรมอาสาใหญ่ขวา พระยาศรีหราชเดโชไชย ๑ (รวม) ๑
 กรมเขนทองซ้าย พระยาวิชิตณรงค์ ๑ (รวม) ๑
 อาสาจาม หลวงสรเสนี ๑ (รวม) ๑
 พระบวรราชวัง กรมนา พระยาเกษตรรักษา ๑

เรื่องหมายบอกข้าราชการ
 ว่าด้วยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่กรุงเก่า
 พระราชทานส่วนพระราชกุศล

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์วรมหาพิชัยญาติ
 ดิลกโลกานุपालนนาถ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ
 นเรนทรนาถราชสุริยวงศ์ ฯ มีบัญชาสั่งว่า ให้หมายบอกเจ้าต่าง
 กรม เจ้ายังไม่มียกรม และข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่ายทหาร
 ฝ่ายพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง ซึ่งอยู่
 รักษาพระนคร มิได้ตามเสด็จขึ้นไปให้รู้จงทั่วกัน ด้วยพระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพยุหยาตรา
 ทางชลมารคขึ้นไปกรุงเก่า ได้ทรงบำเพ็ญทานการพระราชกุศล
 ทั้งปวง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานมีจดหมายลงมาพระราชทาน
 ส่วนพระราชกุศลทั้งปวง ซึ่งได้ทรงทำให้อนุโมทนาทั่วกันตาม

จดหมาย ซึ่งโปรดเกล้า ๆ ลงมานั้น ว่าณวันศุกร์เดือน ๔
 ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนิน เป็นกระบวนพยุหยาตรา
 แห่เครื่องสูงกลองชนะไปที่ปราสาท พระสงฆ์ ๓๗ รูปสวดพระ
 พุทธมนต์ อาลักษณ์อ่านคำประกาศเรื่องสังเวทวงศ์พระเจ้า
 แผ่นดิน ๓๗ พระองค์ ตั้งแต่สมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้า
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นับมาได้ ๕๐๐ ปี มีเทียนเงินเทียน
 ทองเครื่องสังเวท ๓๗ ที่ โปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพนักงานเชิญเครื่องสูง
 ฉัตรพระขรรค์อภิรมชุมสายบังแทรกพัดโบกบังพระสุริย์ พระ
 แสงวางเครื่องธง ๕ ชาย ธง ๗ ชาย เข้าไปนั่งรายตามหน้าปรา
 ทที่พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป เป็นค่านับแก่พระเจ้าแผ่นดินที่ล่วง
 แล้ว แล้วให้ประโคมมะโหรีบพาทย์ กลองแขก กลองชนะ
 แตรสังข์มะโหรีทุก ให้ละครข้างในจับระบำกระทำบวงสรวงเสร็จ
 เสด็จพระราชดำเนินกลับ ครั้นรุ่งขึ้นณวันเสาร์เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ
 เวลาเช้า เสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราไปทรงปฏิบัติพระสงฆ์
 ให้กระทำการบวงสรวง จับระบำเหมือนเวลาเย็นอีกเวลาหนึ่ง
 ถวายไทยทานกับพระสงฆ์ สบงตัวหนึ่งจิวรตัวหนึ่งกระชาดองค์ละ
 หนึ่งกระชาดเสื่อหมอนขวดน้ำฝางน้ำมัน ตะบะบูชา ร่มรองเท้า
 พระเจ้าแผ่นดินโบราณ ๓๔ พระองค์ เงินตราองค์ละบาท ทอง
 กัดเป็นราคาเงินบาทองค์ละเหรียญหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัว ๓ พระองค์
 ณกรุงเทพฯ ๆ เงินองค์ละกึ่งตำลึง ทององค์ละสองเหรียญ ทรงพระ
 ราชอุทิศกรรมพฤกษ์ ๓๗ ถุง เป็นกรรมพฤกษ์ ๒๐๐๐ มีฉลากเงินสลึง

เงินเฟื้อง พระเจ้าแผ่นดินโบราณ ๓๓ นั้นให้กรรมการกรุงเก่าทั้ง
 เจ้าตากสิน หลวงมงคลรัตน์ทั้ง พระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๓ พระองค์
 ทรงไปรบ แล้วเสด็จกลับมาเชิญพระบรมอัฐิพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๓
 พระองค์ สดักกรณีไตร ๓ ไตร อันดับสามร้อย เป็นเงินรูปละ
 สดัก พระสงฆ์ ๓๐๓ รูป ครั้นเวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินเปิด
 ท้องพระวัดพนัญเชิง เต็มพระพักตร์สีนทอง ๗๕๑๓ เท่านั้น เว้น
 พระสอไว้พระราชทาน พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ครนรุ่งขึ้นณวันอาทิตย์เดือน ๔ ขน ๕ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จพยุหยาตรา
 โดยทางชลมารก ทอดพระเนตรจับช้างที่พะเนียด จับได้ช้างเล็บ
 ดำข้างหนึ่ง ผิวตัวจะงอยวงดำผิดข้างตามธรรมเนียม มีพิเศษ
 ลักษณะเหมือนพระบรมนิลนัข ๆ ข้ำหลวงเดิม แล้วเสด็จกลับ
 มานิมนต์พระสงฆ์ ๑๓ รูปสดักกรณีพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระ
 พระมหาจักรบรมนารถปฐมพงษาราชรามาชินทร พระบาท
 สมเด็จพระมหาเศวต สุนทร ไตรยเสวตรกะชาติศรมหา สวามินทร์
 พระบาทสมเด็จพระมหาเจฐาชินทรสวามินทรโรดม บรมธรรมิก
 ราชมเด็จพระมหาไปยกาธิบดี สมเด็จพระอมรินทราบาศย์ กรม
 สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบาศย์ ๖ พระองค์เป็นผ้า ๑๓ ไตร แล้ว
 เสด็จพระราชดำเนินไปถวายไตรพระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ วัด
 พนัญเชิง ๓๕ รูป แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปถวายไตรพระ
 สงฆ์สวดพระพุทธรมนต์ โรงช้าง ๑๕ รูป แล้วเสด็จพระราช
 ดำเนินไปถวายไตรพระสงฆ์ สวดพระพุทธรมนต์วัดสุวรรณดาราม

๕๖ รูป สามแห่งรวมกันเป็นพระสงฆ์ ๑๐๐ รูป ผ้า ๑๐๐ ไตร
 เวลาจุดดอกไม้มีละครข้างใน มีโขน มีงิ้ว มีหนัง ๒ โรง
 เวลาเย็นมีไม้ต่ำไม้สูง ครั้นรุ่งขึ้นณวันจันทร์เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ
 เสด็จไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่โรงช้าง โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศา
 นวงศ์ ไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่วัดพนัญเชิงวัดสุวรรณดาราม ทรง
 ปฏิบัติพระสงฆ์ถวายไทยทาน เสือ หมอน แล้วเสด็จมามีพระ
 ธรรมเทศนาที่พลับพลาโรงละครกั้นที่หนึ่ง แล้วทรงไปรยทาน
 ราษฎร เป็นเงิน ๕๐๐ เฟื้อง เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินไป
 ทรงจุดเทียนนมัสการวัดพนัญเชิง แล้วเสด็จไปถึงโรงช้างวัด
 สุวรรณดาราม จุดเทียนนมัสการทั้ง ๓ แห่ง เวลาค่ำมีละครข้างใน
 โขน มีงิ้ว หนัง เหมือนวันเดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ครั้นรุ่งขึ้นณวัน
 เดือน ๔ ขึ้น ๑๑ ค่ำเสด็จไปวัดพนัญเชิงทรงปฏิบัติพระสงฆ์ ๓๕ รูป
 โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปปฏิบัติพระสงฆ์วัด
 สุวรรณดารามโรงช้าง ถวายไทยทานพร้อมทั้งทำทุกรูป แล้วเสด็จ
 กลับมาทรงสดับพระธรรมเทศนากั้นที่หนึ่งที่พลับพลา แล้วทรง
 ไปรยเงิน ๓๐๐ เฟื้องแก่ราษฎรที่มาฟังพระธรรมเทศนา ครั้นเวลา
 เย็นเสด็จไปทรงจุดเทียนนมัสการทั้ง ๓ แห่ง แล้วจุดดอกไม้เพลิง
 มีละครข้างใน และโขน มีงิ้ว ไม้ต่ำไม้สูง และหนังเหมือนกับวัน
 หลัง ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำเสด็จไปทรงปฏิบัติพระสงฆ์
 ในพระอุโบสถวัดสุวรรณดาราม โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายและข้า
 ราชการไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่วัดพนัญเชิงและโรงช้างเพื่อกเสร็จแล้ว

ถวายขวดน้ำผงบำมัน และกระจาดของฉันครบทั้ง ๑๐๐ รูปทั้ง ๓
 แห่ง แล้วทรงถวายไทยธรรมเครื่องกัณฑ์ โปรดให้พระสงฆ์
 เทศนาในโรงธรรมสถานณะวัดสุวรรณดาราม แล้วโปรดให้แจก
 เงินคนละเพื่อองสิ้นเงินร้อยเจ็ดสิบเพื่ออง ตั้งแต่ณวันพุธเดือน ๔
 ขึ้น ๑๒ ค่ำไป โปรดให้ม้งานมหรสพละครข้างใน และโขน
 มหาดเล็ก และงิ้วข้าหลวงเดิมและไม้ดำไม้สูง เป็นสมโภช
 พระพุทธรูปและช่างเผือก จะให้ม้งานเนื่องไปตั้งจนณวันเดือน ๔
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงจะทรงพระราชทานกรรมพลุกษ์แก่ราษฎรทั้งปวง
 ตามสมควร การพระราชกุศลทั้งนี้ทรงบำเพ็ญทั้งปวง ได้ทรงเสวย
 พระราชกุศลเป็นมงคลในชาตินี้ และเป็นเหตุแห่งความสุขสวัสดิ
 ในภพหน้าเท่าใด ก็มีพระราช หฤทัยอารัก ต่อพระบรมวงศา
 นวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ในพระ
 บรมมหาราชวังและพระ บวรราชวังทุกองค์ทุกคน จึงโปรด
 เกล้า ฯ ให้จดหมายบรรยายการพระราชกุศลทั้งปวงมานี้ ให้
 กราบทูลพระบาท สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และกราบ
 เวียนสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ องค์น้อย ให้ทรงทราบ ขอ
 ให้ประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลทั้งปวงมาให้ท่านทั้งปวง
 บรรดาที่อยู่รักษาพระมหานคร มิได้โดยเสด็จนั้นได้อนุโมทนา
 ยินดีตามทุกพระองค์ทุกคน ขอท่านทั้งปวง จงเป็น สุข สวัสดิ
 มงคล เจริญเถิด มีพระบรมราช โองการให้จดหมายส่งลง
 มาณวันพุธเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ขาดนักษัตรฉศก หมายมา

ตามรับสั่งโปรดเกล้า ฯ ณวันจันทร์เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำปีชวด
 นักษัตรนอศก ฯ

เรื่องเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดทองพระพักตร์
 พระพุทธรูปใหญ่วัดพนัญเชิง
 ให้ส่งทางวอบันใหญ่ที่จะไปจุกช่องล้อมวง

อนึ่งเพลาขำคำ นายพวงเสมียนพันอินทราขมาสั่งว่า ด้วย
 พระยาบำเรอก๊กดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ทรงพระราชสรวทธาจะเสด็จ ฯ ขึ้นไป
 ทรงเปิดทองพระพักตร์พระพุทธรูปมหาปฏิมากรรมวัดพนัญเชิง แล้ว
 จะเสด็จ ฯ ไปทอดพระเนตรนมัสการพระวัดสุวรรณดาราม ซึ่งสม
 เด็จพระพุทธรูปอดฟ้า ฯ ประดิษฐานไว้แต่เดิม

อนึ่งกำหนดพระยานครราชสีมา พระสุนทรราชวงศา จะนำ
 ช้างเผือกกลงมาถึงกรุงเก่า ในเดือน ๓ ขึ้น ๘-๘ ค่ำเป็นแน่แล้วจะ
 เสด็จฯ ทางชลมารคไปประทับร้อนพลับพลาเมืองประทุมธานี ประ
 ทับแรมพระตำหนักบ่อมเพ็ชรกรุงเก่า นั้น เสด็จให้เบิกบนหลัก
 ทองไปจุกช่องล้อมวงทางบก ทั้งกลางวัน ทั้งกลางคืน ตาม ตำแหน่ง
 เสด็จ กรมอาสาวิเศษซ้าย ๑ กระบอก ขวา ๑ กระบอก ๒ กระบอก
 ๒ กระบอก กรมกองกลางซ้าย ๑ กระบอก ขวา ๑ กระบอก ๒ กระบอก
 กรมเรือกันซ้าย ๑ กระบอก ขวา ๑ กระบอก (เป็น) ๒ กระบอก (รวม)

๖ กระบอก และให้ผู้ชงต้องเกณฑ์หงน ตระเตรียมกระสุนกระบอก
 ละ ๑๐ นัด ดินดำกระบอกละ ๑๐ นัด เครื่องสำหรับปืนให้พร้อม
 เสรีจ ให้มีขุนหมื่น 'ไพร่' นั่งปืนกระบอกละ ๔ คน และผู้ต้อง
 เกณฑ์กรมใด จะให้ขุนหมื่นไปเท่าใด จะให้ไพร่ไปเท่าใด ให้
 ทำทางว่ามายืนกับผู้เกณฑ์ แต่ณวันเดือนยี่แรม ๑๐ ค่ำ ปี่ขาล
 นอศก จะได้เอาบัญญัติจำนวนปืน จำนวนคน เข้างบยื่นพระนรินทร์
 เสน่ห์ทูลเกล้าฯ ถวาย จะเสด็จวันใด จึงจะหมายบอกครั้งหลัง
 อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

เรื่องสมโภชช้างพลายเล็บดำ

ด้วย พระราชวังเมือง รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ช้างพลายเล็บดำซึ่งโปรด
 เกล้าฯ ให้จับณพะเนียดกรุงเก่า แต่ณวันเดือน ๔ ปี่ขาลนอศก
 เที่ยงผูกหัดไว้ณพะเนียดเชียงรายแล้ว บัดนี้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
 แพแต่ณวันเดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ ปี่เถาะสัปตศกถ่องลงมา กำหนด
 ถึงท่าพระกรุงเทพ ฯ แต่ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ก้า
 หนด จะได้นำช้างพลายเล็บดำเข้าผูกโรงยอดไม้ โรงทานใน พระ
 ราชวังชั้นกลาง หน้าพระมหาปราสาท ริมคลังพระแสงใน ครั้น
 เพลาย้ายจะเสด็จฯ ทรงฟังพระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ รุ่ง
 ขึ้นณวันเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ เปลาเข้าพระสงฆ์จะเข้ารับพระราชทาน

นั้น เพลาบ่ายจะได้ทำขวัญเวียนเทียนนั้น ให้กรมพระนคร
บาลตั้ง โขลนทวารใหม่เทริดหูข้าง ทำด้วยแฉงไม้ฮ่อมมาเทวา
พรหมโองการราชวัฏ รวให้สูง ๒ ศอกคืบยาวข้างละ ๔ ศอก ผูกต้น
กล้วยต้นอ้อย แล้วให้ส่งทนนไสน้ำ ๑ กำคา ๒ กำ นกเขาคู ๑ ไก่
คู ๑ ให้กับพระหมอเฒ่าที่ประตูท่าพระ แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖
กา เปลาเข้าแล้วให้กวาดแผ้วตั้งแต่ประตูท่าพระมาจน ประตูวิเศษ
ไชยศรี อย่าให้รกเบื่อนอยู่ได้

อนึ่งให้กรมตะพุ่นปลูกเกยทริมโขลนทวารข้างซ้าย เกยหนึ่ง
สูง ๕ ศอกกว้างยาว ๔ ศอก มีพนัก ๓ ด้าน มีบันไดขึ้นลงตาม
เกย สำหรับพระหมอเฒ่าจะได้ขึ้นรดน้ำ แล้วให้จ่ายหญ้าให้
ราชมัน ๒ ฟ่อน จะได้ใส่โต๊ะเป็นเครื่องยศตามเกย แล้วให้คิด
ส่งหญ้าตามพิกัดท้องข้างเสมอทุกวันไป

อนึ่งให้ ๔ ตำรวจไปปลูกเกยข้างโขลนทวารข้างขวา เกยหนึ่ง
สูง ๕ ศอก กว้างยาว ๔ ศอก มีพนัก ๓ ด้าน มีบันไดขึ้นลง
สำหรับพระสงฆ์จะได้รดน้ำข้าง แล้วให้ยกศาลเทวดามชนลด
ปักฉัตร คาดผูกต้นกล้วยต้นอ้อย ไปตั้งศาลหนึ่ง แล้วให้จัด
เตียงไปตั้งณโรงข้างรองพระเตียงทอง ๑ เตียง รองหม้อน้ำเงิน ๕
หม้อ รองบาตรทราย ๑ เตียงทองจตุกสิงห์ ๑ เตียง แล้วให้ปลูก
เกยในโรงข้างข้างเบญพาศเกยหนึ่ง มีพนัก ๓ ด้านสูงต่ำกว่ายาว
ตามเกย มีบันไดขึ้นลงสำหรับราชบัณฑิตย สำหรับพราหมณ์จะ
ได้ขึ้นรดน้ำ แล้วให้ปลูกร้านหน้าโรงข้างสำหรับจะได้ตั้งกระจาก

ถวายพระสงฆ์ให้พอ ๑๐ กระจาด แล้วให้ ๘ ตำรวจทำแพลูกบวบ
ยาว ๕ วากว้าง ๓ วามิแพงบึงตา ๒ ข้างสูง ๕ ศอกกให้มันคง อย่าให้
ลูกบวบจมน้ำได้ ให้เร่งทำให้แล้วแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ
เพลาเช้า แล้วให้รับเลขต่อพันพุ่ม พันเทพราช ๘๐ คน เบิกธงมัจ
จกรเสือบีสตุแดง กางเกงบีสตุแดง หมวกหนังแดง เกี้ยวลาย ต่อ
ชาวพระคลังเสือบ พระคลังหมวก พระคลังวิเศษ ให้พอนุ่งห่ม
ไปคอยเตรียมเข้ากระบวนแห่ที่ประตูท่าพระ แล้วให้ ๔ ตำรวจขี่ม
โคมแก้วใหญ่ ๖ เหลี่ยม ต่อชาวคลังพیمانอากาศไปแขวน
ณโรงช้าง

อนึ่งให้สังฆการีนิมนต์ พระสงฆ์ถานา รูปหนึ่งไปคอยเตรียม
รดน้ำข้างที่เกย เมื่อเข้าโขนทวารที่ประตูท่าพระ แล้วให้นิมนต์
พระสงฆ์สวดฉันทโรงช้าง จะเป็นพระสงฆ์องค์ใดให้ไปเฝ้าทูล
ถามกรมหมื่นอุดมรัตนราศรีก่อน แล้วให้รับเกสรธูปธูปวิเศษ
ถวายพระสงฆ์สวดฉันทให้พอทั้ง ๒ เพลา แล้วให้เบิกค่ายดียบต่อ
ชาวพระคลังในซ้ายมาจับสายสัญญาณวังให้รอบโรงช้าง พระสงฆ์ถือ
สวดให้พอ

อนึ่งให้พระหมอเฒ่าไปคอยเตรียมรดน้ำข้างบนเกยที่ประตู
ท่าพระ แล้วให้รับทะนนน้ำใบ ๑ กำตา ๒ กำ นกเขาคู ๑ ไก่คู ๑
ต่อกรมพระนครบาล แล้วให้เบิกค่ายดียบต่อพระคลังในซ้ายมา
วงศาลโขนทวารให้พอ เบิกผ้าขาวต่อพระคลังวิเศษกว้าง ๔ คืบ
ยาว ๔ แขน ๔ ผืน นุ่งเส้าโขน ๒ ผืน ห้อยหูโขน ๒ ผืน

เดือนเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ แล้วให้คอยเตรียมเบิกแว่นเทียน
 เอาสังข์ไปรดน้ำ ไปเป่าด้วยตามเคย เดือนเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ
 เพลาบ่ายโมง ๑ ให้ทันฤกษ์ แล้วให้เตรียมกล่อมเมื่อเพลาค่ำ
 ตั้งเดือนเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ไปจนเดือนเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ แล้ว
 ให้รับเครื่องกระยาบวชต่อวิเศษวันละ ๒ สำรับ กับเทียนคูหนึ่ง
 สัปดาห์ละ ๒ เล่มทั้ง ๓ วัน

อนึ่งให้ชาวพระคลังราชการเอาเสื่อลวดไปปูณโรงข้างบนยก
 พนทึน ให้เต็มเดือนเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำเช้า แรม ๗ ค่ำเช้า
 บ่ายแล้วให้จัดเสื่ออ่อนถวายพระสงฆ์ณที่โรงข้าง ๑๐ ผืน แล้ว
 ให้จ่ายน้ำมันมะพร้าวให้รักษาพระองค์ตามโคมแก้วไปให้พ่อคืน
 หนึ่ง แล้วให้จ่ายพื้นแสมรอนขนาดกลางให้กับวิเศษหุงข้าวถวาย
 พระสงฆ์ณ ๒๐ คูน ให้จ่ายเดือนเดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ
 เพลาเช้า

อนึ่งให้ชาวพระคลังสุภรัต พระคลังมหาสมบัติ จัดเอาอา-
 สนะกระโถนขันน้ำไป แต่งตั้งถวายพระสงฆ์สวดฉันที่โรงข้างวัน
 เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบ่าย แรม ๗ ค่ำเช้า แล้วให้พระคลังสุภรัต
 จัดผ้าสบง ถวายพระสงฆ์ ๑๐ ผืน

อนึ่งให้สนมพลเรือนรับเครื่องบูชาเครื่องตะบะมุกด์เชิงต่อ
 ท่านข้างใน ไปตั้งณโรงข้างเดือนเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบ่าย แรม
 ๗ ค่ำเช้า แล้วให้รับพวงดอกไม้กุ๊กถื่น ๖ พวง ดอกไม้มาลัย
 มุกตลึง ๒ พวง ต่อท่านข้างในไปแขวนณโรงข้างเพลาบ่าย แล้ว

ให้รับหม้อน้ำเงินใส่น้ำ ๕ ใบต่อขุนศรีสขุมพรไปตั้งณโรงช้าง แค
ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบาย แรม ๗ ค่ำเช้า

อนึ่งให้กรมนาย้ายข้าวจ้าวสารซ้อมนาสวนแต่ต้นที่ชาวดี ให้
กับวิเศษหุงถวายพระสงฆ์ฉันถึง ๕ ทนาน ใส่อังการจาก ๔ ถึง
๑๐ ทนาน ให้จ่ายแต่ณวันค่ำเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำเช้า

อนึ่งให้ชาวพระคลังในซ้ายจ่ายค้ายดิบให้กับพระหมอเฒ่าจะ
ได้จับสายสัญญาณวงศาลเทวดาโชตนทวารให้พอ แล้วให้จัดรม ๑๐
คัน รongเท้า ๑๐ คู่ ถวายพระสงฆ์ณโรงช้างแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๗
ค่ำ เพลาเช้า (สั่งงด)

อนึ่งให้ชาวพระคลังวิเศษจ่ายผ้าขาวกว้าง ๔ คืบ ยาว ๔ แขน
๔ ผืน ให้กับพระหมอเฒ่านุ่งเส้าโชตน ๒ ห้อยหูโชตน ๒ ให้จ่าย
แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ เพลาบาย แล้วให้จ่ายผ้าเกี้ยวลาย
ให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ

อนึ่งให้ล้อมพระราชวังซ้ายขวา สานกระจากันกว้าง ๑ ศอก
๑ คืบ ๑๐ ใบปิดกระดาษาให้งามดี เร่งเอามาส่งเสมียนตรากรมวัง
แต่ณวันค่ำเดือน ๓ แรม ๖ เพลาบาย แล้วให้รับเลขต่อพันพุด
พันเทพราช ๕ คน มาตักน้ำใส่อ่างเงินใหญ่ณโรงช้าง อย่าให้น้ำ
แห้งขาดว่างได้เป็นอันขาด ให้เร่งไปตักแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖
ค่ำเพลาเช้าไปกว่าจะเสร็จการ

อนึ่งให้ข้าพระราชบัณฑิตย อภิรมย์ ราชยาน เชิญพระ
พุทธรูปพระไชยนาคน้อยใหม่ไปตั้งณโรงช้าง แล้วให้ราชบัณ-

ทิตยไปคอยเตรียมรดน้ำข้างที่บนเกยในโรงด้วย ให้ยืมบาตรดิน
ต่อชาวพระคลังพืมาอากาศใบหนึ่งใส่หน้าพระพุทธรมณฑ์ รับกำ
คาค่อกรมพระนครบาลกำหนดหนึ่ง เอาไปถวายพระสงฆ์ที่เกษรม
โชนทวารประคุดทำพระ แล้วให้อภิรมย์จัดกระชิ่งเกรด ๔ คัน
รับเลขต่อพันพุดม พันเทพราช ๔ คน เบิกกางเกง เสื้อ เกี้ยว
ลายต่อชาวพระคลังเสื้อ พระคลังหมวก พระคลังวิเศษ ให้นำ
กางเกงยก ใส่เสื้อมัสรู เกี้ยวลาย ไปคอยเตรียมแห่ข้างที่ประคุด
ทำพระ

อนึ่งให้ชาวพระคลังพืมาอากาศยืมบาตรดินให้ราชบัณฑิตย
ใบหนึ่ง แล้วให้จ่ายโคมแก้วใหญ่ ๖ เหลี่ยม ให้ ๔ ตำรวจ
แขวนที่แขวนโรงข้างให้พอ

อนึ่งให้กรมท่าซ้ายจัดน้ำร้อนใส่ที่ชามถวายพระสงฆ์สวด
ฉัน ณโรงข้างแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบาย แรม ๗ ค่ำเข้าให้
พอทั้ง ๒ เพลา

อนึ่งให้กรมวัง ทนายเลือก ยกสำรับคารว ๑๐ หวาน ๑๐
ถวายพระสงฆ์ณโรงข้าง แล้วให้ราชมันกรมวังรับโต๊ะเงินใส่
กถ้วย ๑ อ้อย ๑ หลญา ๑ ๓ โต๊ะต่อวิเศษ ให้รับหม้อเงินใส่หน้าต่อ
ขุนศรีสยมพรหม่อหนึ่ง ให้เบิกหญ้าต่อกรมตะพุ่น ๒ ฟ่อน ให้
รับเลขต่อพันพุดม พันเทพราช ๔ คน เบิกกางเกงรวทองรุงเกี้ยว
ลายต่อคลัง เสื้อหมวก คลังวิเศษ นุ่งห่มไปคอยเตรียมเข้า
กระบวนแห่ที่ประคุดทำพระ แล้วให้เอามาตั้งที่โรงเมื่อพระสงฆ์

สวดฉันเพลทำขวัญทั้ง ๓ เปลา

อนึ่งให้ขุนศรีสุขุมพร้อมหมอนำเงินต่อท่านข้างในใต้น้ำสั่ง
ให้สนมพลเรือนไปตั้งณโรงข้าง ๕ ไบ   สั่งให้ราชมันถือตามข้าง
ไบหนึ่ง

อนึ่งให้หม่องไชย บัปาทย์ กลองแขก แคร่สังข์ ไปคอย
เตรียมประโคมเมื่อพระสงฆ์สวดฉันทำขวัญเวียนเทียน ณโรงข้าง
แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบาย แรม ๗ ค่ำเข้าบาย ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้คลังแสงสรรพยุทธจัดเครื่องหุ้มโหมต ภู ตะไข่
จงกล ผ้าปกหลัง ไปผูกข้างปลายเล็บดำที่ท่าพระ แล้วให้จ่าย
ผ้าปกหลัง เครื่องลูกพลู ๔ สำรับ ภู ตะไข่ แซ่หางม้า ๒ แซ่
หวาย ๒๐ กระบองกลิ้ง ๑๐ ผ้าปกหลัง ให้กับกรมช่างให้พร้อม
แล้วให้จัดเครื่อง ภู ตะไข่ จงกล ผ้าปกหลัง ไปผูกข้างเมื่อพระ
สงฆ์สวดฉัน เวียนเทียน ที่โรงให้ทันกำหนด

อนึ่งให้กรมช่างจัดข้างพั่งนำ ๑ ข้างพั่งสายสุด ๑ ข้างพั่งเชือก ๒
(รวม) ๔ ข้างผูกเครื่องลูกพลู ภู ตะไข่ ถมบัทม์ ผ้าปกหลังปักไหม
ให้เบิกเครื่องลูกพลู ภู ตะไข่ ผ้าปกหลัง ๔ สำรับ เบิกแซ่หวาย ๒๐
แซ่ หางม้า ๒ กระบองกลิ้ง ๑๐ ต่อคลังแสงสรรพยุทธให้พอ แล้ว
ให้จัดหมอควนข้างให้ครบตัวข้าง หมอนุ่นใหม่ คাত্রัดคต
เกี่ยวเจียรบาต ควณุ่นงทางเกงยก เกี่ยวเจียรบาต แล้วให้จัด
หมอ ๑ ควณู ๑ ไปข้างปลายมาใหม่ หมอควณุ่นงใหม่คาต
รัดคต เกี่ยวเจียรบาต แล้วให้รับเลขต่อพันพุดม พันเทพราช

๓๒ คน เบิกกางเกงยก กางเกงรวทองรุ่งประกอบเชิง เกี้ยวลาย
เกี้ยวเจียรบาด ต่อชาวพระคลังเสื่อหมวก พระคลังวิเศษ มา
นุ่งห่มให้พอ ไปคอยเตรียมแห่ที่ประตูท่าพระ

อนึ่งให้รักษาพระองค์ซ้ายขวา จัดอ่างเงินใหญ่ไปตั้งที่โรงช่าง
๒ ใบ ให้เร่งเอาไปตั้งแต่วันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำเพลาเช้า แล้ว
ให้เบิกน้ามันมะพร้าวต่อชาวคลังราชการมาตามโคมแก้วใหญ่ ๖
เหลี่ยมให้พอกันหนึ่ง

อนึ่งให้หลวงราชมานู หลวงเพชรณัฐเสนี จัดจ่าปี ๑ กลอง
ชนะเขี้ยว ๒๐ - รวม ๒๑ คน รับเลขต่อพันพุด พันเทพราช ๒๐
คน เบิกกางเกงเสื่อหมวกต่อชาวพระคลังเสื่อหมวกชาวพระคลัง
วิเศษให้พอ จ่าปีนุ่งกางเกงยก เสื่อมัสรู หมวกกลีบดำดวน คน
ตักกลองนุ่งกางเกงปีสตุดแดง เสือปีสตุดแดง หมวกกลีบดำดวน นุ่ง
ห่มไปคอยเตรียมเข้ากระบวนแห่

อนึ่งให้พันพุด พันเทพราช จ่าเลขให้กับแปดตำรวจ ถือ
ธงมังกร ๘๐ คน กรมช่างถือแซ่หวาย ๒๐ คน แซ่หางม้า ๒ คน
รวม ๒๒ คน ถือกะบองกลึง ๑๐ คน ๓๒ คน หลวงราชมานู
หลวงเพชรณัฐเสนี ตักกลองชนะ ๒๐ คน อภิรมย์ถือกะชิงเกรด
๔ คน ราชมันถือเครื่องยศ ๔ คน ล้อมวังซ้ายขวาตักน้ำใส่อ่างใน
โรงช่าง ๕ คน (รวม) ๑๔๕ คน ให้จ่ายแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ
เพลาบ่าย จะได้เอาไปถือกะบองแห่รับช่างณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ
ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้เสมียนตรากรมวัง รับกระจาดต่อล้อมวังซ้ายขวา
๑๐ ใบส่งให้วิเศษจัดสิ่งของคาวหวานถวายพระสงฆ์ณโรงช้าง แต่
ณวันเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ เพลาบ่าย

อนึ่งให้หลวงทานาธิบดีเจ้ากรมโรงงานจัดของเคียงคาวถวาย
พระสงฆ์ณโรงช้าง ๑๐ สำรับ

อนึ่งให้หลวงศรีราชาวุธ ขุนพิทักษ์อาวุธจ่ายธง กางเกง
เสื้อ หมวก ให้กับผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ

อนึ่งให้เกณฑ์พระ หลวง ขุน หมื่น มหาศไทย ๓๐ คน
กลาโหม ๒๐ คน เข้ามาปรนนิบัติพระสงฆ์ณวันเดือน ๓ แรม
๗ ค่ำเพลาเช้า ครั้นเพลาบ่ายโมง ๑ เข้ามาคอยรับแวนเวียน
เทียบทำขวัญณโรงช้างให้ทันกำหนด

อนึ่งให้ท่านข้างในจัดเครื่องบูชาตะบะมุกด์เชิง มีรูปเทียน
ดอกไม้ให้พร้อม ส่งให้สนมพลเรือนไปตั้งณโรงช้างพลายเล็บ
ดำ แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบ่าย แรม ๗ ค่ำเช้า แล้ว
ให้แต่งสำรับคาว ๑๐ สำรับ หวาน ๑๐ สำรับ ให้มีสำรับข้าว
พระ ขนมนั้นนำยาด้วย ส่งให้นายเวรกรมวัง ทนายเลोक แล้ว
ให้ร้อยภู่กลิ่นแขวนเพดาน ๖ พวง ร้อยมาลัยผูกตลึง ๒ พวง
ส่งให้สนมพลเรือน แล้วให้จัดเทียบหนักเล่มละ ๒ สลึงเป็น
เทียบติดแวนสำรับละ ๕ เล่ม ๓ สำรับ ๒๗ เล่ม เทียบติดยอด
บายศรี ๖ เล่ม เทียบชะนวน ๔ เล่ม (เป็น) ๓๗ เล่ม กับเทียบ
ตุหนั่งสี่หนักเล่มละ ๑ ตำลึง วันละเล่ม ๓ วัน ๓ เล่ม เทียบ

เครื่องกระยาบวชหนักเล่มละ ๑ บาท วันละ ๒ เล่ม ๓ วัน ๖ เล่ม
 ส่งให้วิเศษ แล้วให้ส่งโต๊ะเงินใส่กล้วย ๑ ใบ ใส่อ้อย ๑ ใบ ใส่
 หญ้า ๑ ใบ ให้วิเศษให้ส่งหม้อน้ำเงินใหญ่ ๕ ใบ หม้อน้ำเงิน
 กลาง ๑ ใบ ให้ขุนศรีสยมพร

อนึ่งให้วิเศษหมากพลูจตุรทิศของคาส่งให้สังฆการีถวายพระ
 สงฆ์สวดฉัน ตั้งพาน ใส่ของเพลาละ ๑๐ พาน ๒ เพลา ๒๐ พาน
 แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำบาย แรม ๗ ค่ำเช้า แล้วให้วิเศษ
 ฉอทานเบิกข้าวสารซ้อมต่อกรรมนาถัง ๕ ทะนาน แล้วให้เบิก
 ฟืนแสมรอนขนาดกลางต่อชาวพระคลังราชการ ๒๐ คุ้นมาหุง
 ข้าวถวายพระสงฆ์ฉันณโรงช้าง ณวันเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ เพลา
 เข้าให้พอ แล้วให้วิเศษกลางเบิกข้าวสารซ้อมนาสวนต่อกรรม
 นา ๔ ถึง ๑๐ ทะนาน แล้วให้รับกระจาดต่อเสมียนตรากรมวัง
 ๑๐ กระจาด มาจัดของคาวหวานใส่ห้องกระจาดถวายพระสงฆ์
 ณโรงช้าง แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า แล้วให้
 วิเศษบายศรีจัดบายศรีทอง ๓ ชั้น ๒ สำหรับ รูปเทียนเครื่อง
 สำหรับบายศรีให้พร้อม ศรีษะสุกร ๒ ศรีษะ ไปส่งให้พระ
 หมอเฒ่าที่ประตูท่าพระ แต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ เพลาเช้า
 แล้วให้จัดบายศรีทอง บายศรีเงิน ๕ ชั้น ๔ สำหรับ บายศรี
 ทอง ๕ ชั้น ๒ สำหรับ ให้หม้อข้าวขันเชิงปักแวนพานรองน้ำ วั๊กเหม
 ข้าว มะพร้าวแก้ว พลุกระแฉน แบริ่งหอม น้ำมันหอม เครื่อง
 สำหรับบายศรีให้พร้อม แวนเวียนเทียน ๓ สำหรับ ให้รับเทียน

ติดแวน ๓ สำหรับ ๆ ละ ๕ เล่ม ๒๗ เล่ม เทียนติดยอดบายศรี
 ๖ เล่ม เทียนชะนวน ๔ เล่ม (เป็น) ๓๗ เล่ม ๆ ละ ๒ สลึงกับ
 เทียนดูหนังสือหนักเล่มละ ๑ คำลึง วันละเล่ม ๓ วัน ๓ เล่ม
 เทียนเครื่องกระยาบวชหนักเล่มละ ๑ บาท วันละ ๒ เล่ม ๓ วัน
 ๖ เล่ม "ไปตั้งณโรงช้างแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๗ คำ เพลาบ่ายโมง
 หนึ่ง กับโต๊ะเงินสำหรับใส่กล้วยอ้อยหญ้า ๓ ใบ ต่อท่าน
 ข้างในมาจัดกล้วย ๑ อ้อย ๑ หญ้า ๑ ส่งให้ราชมันแต่ณวัน
 เดือน ๓ แรม ๖ คำเช้าบาย แรม ๗ คำเช้าบาย ๔ เพลา แล้ว
 ให้จัดเครื่องกระยาบวชวันละ ๒ สำหรับ กับเทียนดูหนังสือวัน
 ละเล่ม เทียนเครื่องกระยาบวชวันละ ๒ เล่ม ส่งให้พระหมอ
 เฒ่า ตั้งแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖-๗-๘ คำ เพลาค่ำทั้ง ๓ เพลา
 หนึ่งให้ขุนภักดีนาวาเจ้ากรมฉนวนแจว จัดเรือแจว ๑๐ ลำ
 พลแจวให้ครบ ให้มีนายเรือ มีธงมังกร เชือกยาว ๕-๑๐ วา
 จงทุกลำ ให้ขึ้นไปคอยเตรียมจุดแพะข้างที่หน้าวัดเขมาลงมาให้
 ถึงท่าพระแต่ณวันเดือน ๓ แรม ๖ คำ เพลาบ่ายรุ่ง และให้เจ้า
 พนักงานและผู้ต้องเกณฑ์ทั้งมาจัดแจงการงานให้พร้อม ให้
 ทันทกำหนดเพลาจงทุกพนักงาน ถ้าพนักงานสิ่งใดไม่แจ้ง ให้เฝ้า
 ทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหาเมลาให้ชัดเจน
 อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

เรื่องหมายฉะบับก่อนเสด็จ

พระราชทานพระกฐินอย่างพยุหยาตราเมืองประทุม กรุงเทพฯ
 อย่าให้เจ้าพนักงานเชื่อหมายฉะบับนี้

อนึ่งเพลา ๒ ยามเศษ นายตำรวจวังเวรนายชำนาญมาสั่ง
 ว่า ด้วยพระยาบำเรอก๊กดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ซึ่งส่งไปแต่ก่อนว่าจะเสด็จ
 ประทับแรมที่เมืองประทุมธานีนั้น ยังหาถูกต้อนไม่ อย่าให้
 เชอฟังหมายเก่า จึงโปรดเกล้า ๆ ให้หามารับสั่งใหม่ ให้
 เจ้าพนักงานทุกตำแหน่ง กำหนดหมายนี้เป็นแน่ จะเสด็จทาง
 ชลมารคเป็นกระบวนพยุหยาตราตามอย่าง ครึ่งเมื่อเสด็จในเดือน
 ๔ แล้วมา แต่ครั้งนี้จะทรงพระราชทานพระกฐินเมืองประทุมธานี
 เมืองกรุงเทพฯ เป็นพระราชประสงค์ กำหนดวันอาทิตย์เดือน
 ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะเส็งศก เพลา ๓ ยามให้กระบวนพร้อม
 จะเสด็จแต่ยังไม่รุ่ง เมื่อจะออกเรือพระที่นั่งนั้น จะได้ขยับ
 ในเรือพระที่นั่ง ๓ นัด โห้ ๓ ลาเป็นสำคัญเป็นสัญญา แล้วจึง
 ให้เรือทมิบนหน้าเรือยังรับต่อ ๆ ไปลำละนัดตลอดกระบวน แล้ว
 เดินกระบวนตามลำน้ำขึ้นไป ณวันเดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ เมื่อ
 เสด็จถึงเมืองประทุมธานี ให้ประทับเรือพระที่นั่งที่ฉนวนวัด
 ประทุมทองที่เดียว อย่าประทับที่ฉนวนพลับพลาก่อน ต่อพระ
 ราชทานพระกฐินเสร็จแล้ว จึงจะเสด็จมาพลับพลากรูหนึ่ง แล้ว

จะเสด็จเดินกระบวนต่อไปไม่ประทับแรมที่ประทุมธานี เมื่อจะ
 ออกเรือพระที่นั่งจากวัดประทุมทองนั้น จะไต่ยั้งป็นสัญญาณทุก
 ลำเหมือนอย่างแรกออกอีกครั้งหนึ่ง เดินกระบวนตามทางลำน้ำ
 ขนไปประทับณค่ายหลวงบ่อมเพ็ชรกรุงเก่า ในวันเดือน ๑๒ ขน
 ๓ กำให้ไต่ตามอย่างครั้งก่อน ครนรุ่งขนณวันเดือน ๑๒ ขน
 ๔ กำ เพลาย้ายเสด็จทรงพระราชทานพระกฐินวัดสุวรรณคาราม
 ที่ ๑ วัดพนัญเชิงที่ ๒ สองพระอาราม ครนณวันเดือน ๑๒ ขน
 ๕ กำ เพลาเช้า เสด็จเป็นกระบวนพยุหยาตราทรงเรือพระที่นั่ง
 เอกไชย ตามกระบวนที่จะจัดที่กรุงเก่า เมื่อออกกระบวนให้โห้
 รั้งกันไปตามธรรมเนียม จะประทับพระราชทานพระกฐิน วัด
 พุทไสยสวรรค์ที่ ๑ วัดกระษัตรารามที่ ๒ วัดโลกยสุธาสาลาปูนที่ ๓
 วัดหน้าพระเมรุที่ ๔ สี่พระอาราม ณวันเดือน ๑๒ ขน ๖ กำ เสด็จ
 เป็นกระบวนอย่างขนไปจากกรุงเทพ ฯ ให้ทอดกระบวนให้ยาวยึด
 เมื่อจะออกเรือพระที่นั่งนั้นให้ยั้งป็นเป็นสัญญาณตลอดกระบวนอีก
 ครั้งหนึ่ง แล้วเสด็จพระราชทานพระกฐิน วัดป่าโมกข์พระอาราม
 หนึ่ง ถ้าเวลายังมีจะเสด็จไปนมัสการพระพุทธไสยยาสน์วัดอินท
 ประมุตด้วย แล้วเสด็จกลับมาที่ประทับบ่อมเพ็ชรในวันนั้น
 แลเมื่อออกเรือกลับให้ยั้งป็นอย่างเมื่อไป ครนณวันเดือน ๑๒
 ขน ๗ กำ เพลาเช้า เสด็จเป็นกระบวนตามธรรมเนียมพระกฐิน
 ในกรุงเทพ ฯ จะพระราชทานพระกฐินวัดธรรมารามที่ ๑ วัดขุน
 ญวนที่ ๒ สองพระอาราม แล้วเสด็จไปประทับทรงนมัสการ

พระเจดีย์วัดกุเขาทอง แล้วกลับทางแหลมศรีชะร่อ ประทับที่วัด
 มณฑปทรงถวายเป็นไตรปิพระสมุทมนต์ แล้วจะเสด็จกลับที่ประทับ
 พลับพลา ก่อน ถวายไตรปิพระสงฆ์ที่พลับพลาเพลาย้าย พระ
 ราชาคณะ พระถานานุกรม เจ้าอธิการ ที่ได้รับไตรปิและ
 พระภิกษุ จะได้สวดพระพุทธรูป รุ่งขึ้นณวันเดือน ๑๒ ขึ้น
 ๘ ค่ำเพลาย้าย พระราชาคณะ พระครู พระถานานุกรม เจ้าอธิการ
 อันคืบที่ไตรปิเข้ามารับบิณฑบาตฉลองพระภิกษุ ฉลองไตรปิ
 แล้ว พระราชาคณะ พระถานานุกรม เจ้าอธิการจะได้รับพระราช
 ทานฉัน เพลาค่ำจะให้มีผ้าขาวทำหน้าพลับพลา ก่อน ครั้นณวัน
 เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำเพลาย้าย พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปที่พระ
 ปราสาท เสด็จทรงฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป หรือไม่เสด็จ
 ยังไม่แน่ รุ่งขึ้นณวันเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาย้าย เสด็จทรง
 ประนมบัติพระสงฆ์ฉัน พระฤกษ์ที่จะได้ทรงก่อพระที่นั่งสรรเพชญ์
 ปราสาทแล้วเสด็จกลับหรือถ้าการอันใด ๆ ยังไม่เสร็จ ก็จะเสด็จ
 กลับต่อวันเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เมื่อจะออกเรือพระที่นั่งนั้น
 ให้ขยับเป็นสัญญาณตลอดคิระบวน แล้วล่องตามลำน้ำลงมา
 ประทับที่เกร็ดพระราชทาน พระภิกษุ วัดปาก อ่าวนนทรมัญญ์เสร็จ
 แล้ว เสด็จกลับกรุงเทพฯ เมื่อออกเรือพระที่นั่งให้ขยับอย่าง
 ก่อนอีกครั้งหนึ่งนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี
 กรมนา หมายมูลพระบรมวงศานุวงศ์กรม ทักษิณ ได้ตั้งกรม
 แล้วหมายบอกข้าทูลละอองผู้ใหญ่ผู้น้อย ข้างหน้า ข้างใน

ดำรงหน้า ดำรงหลัง พลผัน ทหารใน ทหารปืนใหญ่
 ทหารปืนปลายหอก ทหารปืนสปีช ทหารปืนเกณฑ์หัดปืน
 ใหม่ ทหารปืนหามแล่น ทหารปืนขานกลาง แสงใน แสงต้น
 มหาคเล็ก ช่างสนะ ที่ใหญ่ ชาววัง ชาวที่ ที่พระบรรทม ชาวพระ
 ราชยาน อภิรมย์ กรมช่าง กรมม้า สนมพลเรือน กลองชนะ ปี่
 พาทย์ กลองแขก แตรสังข์ นาฬิกา ฝ้าย เรือตั้ง เรือแซรูป
 สัตว์ เรือปศุหน้าหลัง เรือน้ำ เรือตาม ตั้งกองรายทางจุกช่อง
 ล้อมวง ทางบก ทางน้ำ และจะตามเสด็จ เริงเตรียมการสำหรับ
 กรมแต่ณวันเดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำเพลา ๓ ยามให้พร้อมทุกหมู่ทุก
 กรมเหมือนอย่างเสด็จขึ้นไปทรงเปิดทองพระพุทธรูป ครองขาล
 ฉอดสก แต่เรือตั้ง เรือตำรวจ ซึ่งจะต้องล้อมวงรักษาที่ค่ายหลวง
 ป้อมเพชรกรุงเทพฯ นั้นให้มีสมอ ข้องกระแต โคมसार โคม
 เพ็ชร ไปให้พร้อมจงทุกลำ ถ้ากรมใดพนักงานสิ่งใดขาดจากธรรมเนียม
 แขนงแต่ก่อนจะเอาโทษกรมนั้น แล้วให้ข้าทูลละอองแต่งตั้งวัน
 ใหม่ใส่เสื้อเครื่องศาสตราตจของทุกคน แล้วให้เตรียมเสื้อกรุย
 ขาวสมบักลายไปด้วย และดำรงหน้า พลผัน ทหารใน ทนาย
 เลือกรักษาพระองค์นั้นให้มี หอก และกระบี่สำหรับยศเตรียมแห่
 เสด็จไปให้พร้อม แล้วให้กรมมหาคไทย กลาโหม พระสัสดี
 กรมท่า กรมนา กรมเมือง กรมวัง ๑๒ พระคลัง สรรพากรใน
 สรรพากรนอก สนมพลเรือน และกรมขุนซึ่งรักษาพระราชทรัพย์
 และเครื่องราชูประโภค ให้จัดแจงสิ่งของซึ่งก่อนจะตามเสด็จไป

ให้พร้อมทุกพนักงานอย่าให้ขาดได้ ทั้งที่จะอยู่จะรักษาพระราช
 วัง แล้วให้เร่งทำบัญชีจำนวนคนซึ่งจะไปจะอยู่ทุกเหล่า ๆ ถวาย
 ทุกหมู่ทุกกรม แล้วให้มัคราบอกหัวเมืองรายทางแต่กรุงเทพฯ
 จนถึงกรุงเก่า ให้จัดการรับเสด็จจงทุกหัวเมืองให้พร้อม แล้ว
 ให้บ่าวร้องเรือแพกรุยหลักต่อหยังนาถกนาถนตุ อย่าให้ขาด
 ขวางทางเสด็จได้ และเจ้าพนักงานซึ่งต้องเกณฑ์เข้ากระบวน
 นั้น ถ้าข้อใดไม่แจ้งให้ไปดูรู้เสียก่อน และการทิ้งปวงสงสัย
 ให้ถามผู้รับสั่ง แล้วให้พระแก้วพระคลังสวนจัดผลหมากดิบ
 พลุจันสด ดอกไม้สด ขนไปส่งต่อกรมวังณที่ประทับค่ายหลวง
 บ่อมเพ็ชร จะได้ส่งท่านพนักงานข้างในให้เสมอทุกวันให้พอ
 กว่าเสด็จกลับ เหมือนอย่างครั้งก่อน อนึ่งให้ฝรั่งทหารแม่น
 ปืนที่ลงเรือรูปสัตว์และนายเรือคอยฟังเสียงปืนสัญญาณในเรือพระ
 ทิ้ง ๓ นัดแล้วให้คู่ในที่หนึ่ง ยิงรับล้าละนัด แล้วให้คู่ ๒-๓-๔-๕
 ยิงรับล้าละนัดตามลำดับออกไปจนสุดกระบวนเป็นสัญญาณทั้ง ๗
 ครั้ง ตามซึ่งกำหนดที่จะได้ยิงในต้นหมายอย่าให้เคลื่อนคลาด
 จงทุกลำ อนึ่งให้พนักงานทิ้งปวงซึ่งอยู่รับเสด็จทั่วตมทอมทอง
 นั้นให้คอยรับเสด็จที่ฉนวนวัด อย่าไปคอยข้างพลับพลาเป็น
 อันขาด เมื่อเรือพระที่นั่งถึง ประทับฉนวนวัดแล้วเสด็จขึ้น
 จากเรือพระที่นั่ง ให้ตั้งกระบวนแห่เสด็จไปในพระอุโบสถ ทรง
 ถวายพระภุกษินแล้ว ตั้งกระบวนแห่เสด็จกลับ ถ้าไม่มีรับสั่งว่าจะ
 ประทับพลับพลา ก่อน อย่าได้นำเสด็จไปประทับเลยเป็นอันขาด

ที่เดียว ให้นำเสด็จมาเรือพระที่นั่ง ต่อมีพระบรมราชโองการสั่ง
แล้ว ให้นำเสด็จไปที่ประทับ อนึ่งเสด็จถึงเมืองประทุมธานี
ให้พพายลำทรงประทับที่ฉนวนวัดประทุมทอง อย่าให้ประทับ
ที่ฉนวนพลับพลาก่อนเป็นอันขาด มีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯ ให้ประทับที่ฉนวนพลับปลาจึงประทับเรือพระที่นั่งตามรับ
สั่ง ซึ่งสั่งมาทั้งนี้เตรียมการให้พร้อมตามพนักงานทุก ๆ ตำแหน่ง
อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

เรื่องขอแรงเลขที่ชนจำนวนปีเกาะพายเรือแห่น้ำ

ณวันพฤหัสบดีเดือน ๑๑ ขน ๑๔ ค่ำปีเกาะสัปตศก ด้วย
มีรับสั่งพระเจ้าอยู่หัวฯ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท โปรดเกล้าฯ
สั่งว่า ณวันเดือน ๑๒ ขน ๓ ค่ำปีเกาะสัปตศก ทรงพระราช
ศรัทธา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว จะเสด็จ
ทางชลมารคขึ้นไปทรงทอดพระกฐิน ณพระอารามวัดกรุงเก่า
ให้ขอแรงเลขไพร่หลวงที่สักหลังมือแปลง และชนจำนวนปีเกาะ
สัปตศก ที่ยังไม่ได้บวกเดือนพายเรือดงเรือกัน เรือนำเรือตาม
เสด็จเสมอทุกคน ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบัญชี หาตัวเลข
มาให้ถึงกรุงเทพ ฯ แต่ณเดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ แรม ๑๕ ค่ำ ให้
พร้อมจงทุกหมู่ทุกกรม ให้ทันกำหนดตามรับสั่ง ฯ

เรื่องเสด็จพยุหยาตรา
พระราชทานพระภิกษุในเมืองประทุม เมืองกรุงเก่า
เกณฑ์พายเรือแห่น้ำ

ณวัน ๑๑ ค่ำปีเถาะสัปตศก ด้วย เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ว่าที่
สมุหพระกลาโหม รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ทรงพระราชศรัทธาบำเพ็ญพระราชกุศล จะ
เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคพระราชทานพระภิกษุ ณ เมืองประ
ทุมธานี เมืองกรุงเก่า ณวันเดือน ๑๒ ขน ๓ ค่ำปีเถาะสัปตศก เป็น
กระบวนพยุหยาตรา ให้เกณฑ์ฝพายเกณฑ์ยก ช่าง พม่า
คอกกระบือ มอญตาวรักษาโรงเรือ มอญกรุง พายเรือนำเรือตาม
เสด็จนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทงนเอาตัว เลข ช่าง
สั่งให้แก่นายเรือณวันเดือน ๑๒ ขน ๑ ค่ำ จะได้ยกเรือลงจ่าย
เครื่องแต่งตัวให้ ครนรุ่งขนณวันเดือน ๑๒ ขน ๓ ค่ำ เพลาเช้า
ยามรุ่งจะได้พายเรือนำเรือตามเสด็จให้ทันกำหนดตามรับสั่ง ๆ

เรื่องให้ชาหลวงขึ้นไปเชิญพระองค์แสน
ณเมืองเชียงใหม่

หนังสือ เจ้าพระยาจักรี ๆ มาถึงเจ้าพระยามหาศรีธรรม
พระยาโบราณบุราณรัักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี พระยาสระบุรี

กรมการกรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ๆ
 โปรดให้ข้าหลวงขึ้นไปเชิญพระองค์แสนณเมืองเชียงแตงลงมาพัก
 ไว้ณเมืองสระบุรี จะได้เชิญพระองค์แสนลงมาพักไว้ที่กรุงเก่า
 ณเดือน ๖ ข้างขึ้นปีมะเมียสัมฤทธิ์ศก จะเสด็จ ๆ ทางชลมารค
 ขึ้นมาประทับที่พลับพลาบ่อมเพ็ชร ทรงทอดพระเนตรพระองค์
 แสนแล้ว จะเสด็จกลับลงมาประทับทรงทอดพระเนตรที่เกาะ
 บางปอนด้วย จึงโปรดเกล้า ๆ ให้กรมผู้พายกุมเรือมาหนอง
 เชิญตราขึ้นมารับพระองค์แสนณเมืองสระบุรีลงไปพักไว้ที่กรุงเก่า
 ให้พระยาสระบุรีกรมการ ส่งพระองค์แสนให้กับผู้พายลงมา
 พักไว้ที่กรุงเก่าโดยเร็ว ให้เจ้าพระยามหาศรีธรรม พระยา
 โบราณบุราณรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี กรมการรับพระองค์แสน
 ไว้สมควรให้ดี แล้วให้เกณฑ์ไพร่จัดแจงแผ้วถางซ่อมแซมพลับ
 พลาบ่อมเพ็ชรให้ด้อย่าให้รกรงอยู่ได้เป็นอันขาดทีเดียว
 หนังสือมาณวัน ปีมะเมียสัมฤทธิ์ศก
 ร่างตราฯ ท่านหลวงศรีเสนาทำแล้ว ณวันเดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ
 ได้ให้พระศรีสหเทพคุณแลตลกแทรกแล้ว
 ณวันเดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เจ้าคุณเปลายเชือกได้ส่งตรา ๒
 ฉบับให้ปอโพนจันทน์พร้อมเรื่องกรมผู้พายรับไป ๆ

เรื่องเชิญพระพุทธรูปแก้วจันทระเกษม
กรุงเก่ามาไว้วัดเขมา

อนึ่งเพลาท่อมเสษนายกลั่นตำรวจวังมาสั่งว่า ด้วยพระยา
บำเรอกักตริบพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ๆ สั่งว่า กำหนดจะได้ขึ้นไปเชิญพระพุทธรูปที่วังจันทระเกษม
เมืองกรุงเก่า ณวันพุธเดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ กำหนดให้ลงมา
ถึงกรุงเทพ ฯ ณวันศุกร์เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ จะได้เชิญพระ
พุทธรูปขึ้นไว้ในพระอุโบสถวัดเขมาภิรตาราม ครั้นรุ่งขึ้นณวัน
เสาร์เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ เพลาบ่ายพระสงฆ์จะได้สวดพระ
พุทธมนต์ทั้งพระอารามฉลองพระพุทธรูป เพลาค่ำหนึ่งมีดอก
ไม้ทั้ง ๒ คณ ครั้นรุ่งขึ้นณวันอาทิตย์เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ เพลา
เช้า พระสงฆ์ทั้งพระอารามจะได้รับพระราชทานฉน์ จะเสด็จ ๆ
ทางชลมารค ทรงเรือพระที่นั่ง สยามวรสุขม พลทรงปรนนิบัติพระ
สงฆ์สวดพระพุทธรูปรับพระราชทานฉน์ทั้ง ๒ วัน อนึ่งให้สนม
พลเรือนรับเครื่องบูชาตะบะมุกด์เชิง ต่อท่านข้างใน ๒ สำรับให้มี
รูปเทียนไปสำรับละ ๒ ผลัด ไปลงเรือศรีที่ท่าโรงผีพาย ไปรับพระ
พุทธรูปลงเรือแล้วก็ให้จุดเครื่องบูชา ๆ พระพุทธรูปมาตาม ทาง ถึง
วัดเขมา แล้วให้รับเครื่องทองที่ศต่อท่านข้างในไปตั้งถวายเวลาบ่าย
พระสงฆ์สวดมนต์ฉน์เวลาละสำรับให้ทันกำหนดทั้ง ๒ เวลา อนึ่ง
ให้ราชบัณฑิตย ข้าพระไปลงเรือศรีที่ท่าโรงผีพาย รับไปเชิญ

พระพุทธรูปลงมาให้ทันกำหนด อนึ่งให้ชาวพระคลังราชการจัด
 เสื้ออ่อนเสื้อลวดไปปูเกย ปูรองทรงประทับ ปูทางเสด็จ ที่ขุน
 นางเฝ้าให้พอทันกำหนด อนึ่งให้ชาวพระคลังสุภรัต ชาวพระ
 คลังมหาสมบัติจัดอาสาสนกะโณ ชันน้ำ ไปแต่งตั้งถวายพระสงฆ์
 สวดพระสงฆ์ฉันให้พอตามเคย อนึ่งให้สังฆการนิมนต์พระสงฆ์
 วัดเขมาภิรตารามสวดมนต์ฉันทั้งพระอาราม ให้ทันตามกำหนด
 อนึ่งให้หมื่นเทวาทิศ หมื่นไฉนไพเราะห์ หมื่นเสนาะราชา หมื่น
 ปรีดาราช หมื่นฉลาดกลองชะวา หมื่นราชาราช หมื่นสักดาภาส
 จัดบัพพาทย์ ๒ สำหรับ กลองแขก ๒ สำหรับ ไปลงเรือดั่งเรือแซ่ที่
 ประตู่ท่าพระไปประโคมแก่พระพุทธรูปที่กรุงเก่ามาชนวัดเขมาให้
 ทันตามกำหนด แล้วให้จัดบัพพาทย์ กลองแขก แตรสังข์ ช้อง
 ไชย สำหรับ ๑ ไปประโคมให้ทันเวลาพระสงฆ์สวดมนต์ พระสงฆ์
 ฉันตามเคย อนึ่งให้พระยาราชนิกัดจัดสำหรับคาวหวานจึ่งหัน
 เกศช้องคาส่นารอนนำชาถวายพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์ รับ
 พระราชทานฉันให้พอ ให้ตำรวจหน้า ตำรวจหลัง พลพัน ทหาร
 ใน ทนายเลือก รักษาพระองค์เก่า รักษาพระองค์ใหม่ ปืนแดง
 แสงต้น แสงใน มหาดเล็ก มาลาภุษา ชาวที่ ชาววัง ชาว
 พระราชยาน คลังมหาสมบัติ คลังวิเศษ คลังแสงสรรพยุทธ
 ทหารหัดอย่างยุโรป ทหารเกณฑ์หัดอย่างยุโรป ทหารปืนปลาย
 หอก และเจ้าพนักงานจุกช่องล้อมวังตั้งกองรายทางบกทางน้ำให้
 พร้อมทันกำหนด อนึ่งให้กรมวัง ให้ทนายเลือก ไปยกสำหรับ

กวหวานต่อพระยาราชนัดดีไปถวายพระสงฆ์ฉันให้พอ อนึ่งให้
 พันพุม พันเทพราช จ่ายเลขให้ฝ่ายบรรจุเรือศรี ๒ ลำ ให้
 พรหมราชบรรจุเรือดง ๒ ลำ เรือรูปสัตว์ ๔ ลำให้ครบกระทาง ให้
 เร่งจ่ายให้ทันกำหนด อนึ่งให้เจ้าหมื่นไวยวรรณารถจัดเรือพระที่นั่ง
 สยามวรสุขุมผลมาประทับรับเสด็จ ๆ ที่ท่าพระที่นั่งทรงประทับรับเสด็จ
 ให้ทันทั้งสองวัน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ๆ

เรื่องให้ซ่อมพระพุทธรูปวัดพนัญเชิง
 และวัดหน้าพระเมรุ

หนังสือ พระศรีสหเทพ ๆ มาถึงพระยาเพทราชา จางวาง
 กรมช่าง พระยาโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี ปลัด
 กรุงเก่า ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์โปรด
 เกล้า ๆ สั่งว่า มีพระบรมราชโองการตรัสเหนือเกล้า ๆ ว่า
 พระพุทธรูปวัดพนัญเชิงซึ่งแตกร้าวนั้น ให้เอนารักกับมุลน้ำมัน
 ซ่อมแซมยาเสียให้ดี อย่าให้ชำรุดแตกร้าวต่อไปได้ แล้วโปรด
 เกล้า ๆ ว่าพระพุทธรูปวัดหน้าพระเมรุนั้นให้ลงรักทงองค์ทั้งฐาน
 ให้ดีขึ้นกว่าเก่า โปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพนักงานจัด กระจกต่างสี
 ๒๑ สติง นารักไชยา ๓๕ ทะนาน นารักเขมร ๑๕ ทะนาน มอบ
 ให้ขุนสุวรรณราชา เจ้ากรมช่างรัก คุมขันมาให้ พระยาเพทราชา
 พระยาโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี รับเอากระจก

นารักไว้ แล้วให้พระยาเพชรราชา พระยาโบราณบุรุษกรัษย์ กรม
 การเร่งให้ช่างรักช่างกระจกลงรักประดับกระจกพระพุทธรูปวัด
 พนัญเชิงวัดหน้าพระเมรุให้แล้วโดยเร็ว แล้วให้พระยาเพชรราชา
 พระยาโบราณบุรุษกรัษย์ กรมการ บอกรายการลงมาจึ่งเนื่อง ๆ
 จะได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละออง
 หนั่งส้อมมาณวันเสาร์เดือนอ้ายแรม ๑ ค่ำมะแมเอกศก

เรื่องชำระความ

หนั่งส้อม พระศรีสหเทพ ๆ มาถึง พระยาเพชรราชาจางวาง
 กรมช่าง พระยาโบราณบุรุษกรัษย์ พระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรม
 การกรุงเก่า ด้วยปะแดงจันอักษรกรมเมืองนำเอาเรื่องราวแม่สวย
 มายันยังลูกขุนณศาลาว่า แม่สวยกับมะตูปอกชายมชอลูกจ้าง
 บรรทุกสินค้ำขนไปจอดนอนอยู่ที่บ้านกบเจ้าแขวงกรุงเก่า ครั้น
 เพลารุ่งเช้าชายมชอล ๖ คนมาที่เรือ ซึ่งเอาผ้าขาวมาที่มะตูปอก
 แล้วสบประมาทว่ามะตูปอกเป็นผู้ร้าย ชายมชอลจึงทำคำอายัด
 ตัวแม่สวยตัวมะตูปอกไว้กับหม่นรองเสนานายอำเภอ ๆ บังคับ
 ให้นายเดชเอาตรวนเอาข้อจำเท้าแม่สวยเท้ามะตูปอกไว้จะเอา
 เงิน ๕ ตำลึง แม่สวยให้ผู้มชอลไปหาหลวงมหาดไทย ๆ มีหมาย
 มา หม่นรองเสนาจึงให้นายเดชคุมตัวแม่สวยไปส่งให้หลวง
 มหาดไทยแต่ฝ่ายเดียว แม่สวยจึงฟ้องกล่าวโทษ หม่นรองเสนา

นายทรัพย์ นายเดช นายกลิ่น อำแดงฤทธิ ให้เรียกออกมา
พิจารณา หลวงคลังเป็นตราการเกาะไต่ตัวหม่นรองเสนามาถึง
ศาลบั้คับให้ส่งผู้ชอกก็หาส่งไม่ หม่นรองเสนามาตัดฟ้อง
ตราการกลับเอาคำหม่นรองเสนาชนปรึกษาให้สั้น แล้วเอาคำ
เมียสวชนปรึกษาให้ดังไว้ แจงอยู่ในเรื่องราวนั้นแล้ว และ
เมียสวมาว่ากล่าวทงนตองที่จะชำระให้เห็นเท็จและจริงทั้ง ๒ ฝ่าย
จึงให้นายบัน ถือนั่งสอนมาให้พระยาเพชรราชา พระยาโบราณ
บุรานุรักษ์ กรมการ หาตัวหม่นรองเสนา นายทรัพย์ นายเดช
นายกลิ่น อำแดงฤทธิ มาชำระเอาความเท็จความจริงให้จงได้
ถ้าชำระว่ากล่าวผิดกลงขัดขวางประการใด ก็ให้แต่งกรมการคุม
เอาตัวโทษตัวจำเลยกับถ้อยคำสำนวนบรรดาได้พิจารณา คุมลง
ไปส่งณกรุงเทพ ฯ จะได้ส่งให้ตราการเจ้ากระทรวงชำระว่า
กล่าวตามพระราชกำหนดกฎหมาย

หนังสือมาณวันอาทิตย์เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำปีมะแมเอกศก ฯ

เรื่องกำหนดการที่จะแก้เทวรูปเขาดก

หนังสือ เจ้าพระยาจักร์มาถึง พระยามหาอำมาตย์ พระยา
เพชรราชาจางวางกรมช่าง พระยาโบราณบุรานุรักษ์กรมการกรุงเก่า
ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดการ
ที่จะแก้เทวรูปเขาดกขึ้นไปไว้ณศาลที่เขาดกแต่ณวันพฤหัสบดี

เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำนั้นเป็นอันไม่ตี โปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนไป
 วันขึ้นไปกำหนดจะให้แห่ขบวนวันพุธเดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ มะ
 แเมเอกศกเพล่าเข้าเป็นแน่ ในวันนั้นเพล่าบายพระสงฆ์สวด
 พระพุทธมนต์ รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ พระ
 สงฆ์จะได้รับพระราชทานฉันทบายศรีเวียนเทียนสมโภชตาม
 ท้องตรา ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ขนมาแต่ก่อน ให้พระยามหาอำมาตย์
 พระยาเพชรราชา พระยาโบราณบุรานุรักษ์ กรมการจัตถการ
 ที่จะรับรองแห่แห่นสมโภชเลี้ยงพระสงฆ์ราชาคณะให้พร้อม แต่
 ๓๐๐, เสือ ๑๐๐, หมวก ๑๐๐, กางเกง ๑๐๐, เป็นเครื่อง
 สำหรับจะได้แห่แห่รูปนั้น ได้มอบให้พระกำแพงรามภักดีเจ้า
 กรม ฯ ช่างขวาคูมาขนมาด้วยแล้ว

หนังสือมาณวันพฤหัสบดีเดือน ๔ ขน ๑๐ ค่ำ มะเมเอกศก ฯ

การที่จะรับรองแห่แห่นเทวรูปเขาคอก

หนังสือเจ้าพระยาจักรี มาถึงพระยามหาอำมาตย์แม่กอง
 พระยาเพชรราชาจางวกรมช่าง พระยาโบราณบุรานุรักษ์ กรม
 การกรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า
 ได้มีตราขนมาแต่ก่อนให้พระยาเพชรราชา พระยาโบราณบรา
 นุรักษ์กรมการ จัตถการที่จะรับรองแห่แห่นสมโภชเทวรูปขน
 ไปไว้ณศาลเขาคอกณวันพุธเดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ มะเมเอกศก

เพลาเช้า ความอยู่ในท้องตราซึ่งโปรดขนมมาแต่ก่อน และการที่จะ
 แห่เทวรูปขึ้นไปไว้ณศาลเขาคงนั้น ระยะทางแต่กรุงเทพฯ ฯ จะ
 ขนไปถึงเขาคงนั้นระยะทางไกลมาก ทรงพระราชดำริว่าเทวรูป
 จะไม่ใคร่ถึงตามกำหนดวันตามโปรดเกล้า ฯ ขนมมาเป็นแน่ จึง
 ได้โปรดเกล้า ฯ ให้หมื่นรัตนดาษหวัหมื่นพระตำรวจนอกขวา
 ถ้อตราขนมมาให้พระยาเพชรราชา พระยาโบราณบุรีรักษ์กรมการ
 รับเร่งแต่งขุนหมื่นกรมการราษฎรมาช่วยแห่แหนชักเรือเทวรูปขึ้นไป
 ไปให้ถึงทันกำหนดโดยเร็ว อย่าให้ผิดวันและเวลาเหมือนหนึ่ง
 กำหนดขึ้นได้เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าได้แห่เทวรูปขึ้นไปไว้ณศาล
 เจ้าเขาคง แล้วมีการสมโภชแห่แหนอย่างไรให้บอกลงไปให้แจ้ง
 จะได้นำขนกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละออง
 หนึ่งสี่มาณวันศุกร์เดือน ๔ ขน ๑๑ ค่ำมะแมเอกศก ฯ

เสด็จก่อพระฤกษ์

วัดเสนาสน์และพระราชทานพระกฐินวัดสุวรรณดาราม

หนึ่งเพลาบ่าย ๔ โมงเศษ นายเข้ม นายรองพันพรหม
 ราชมาสั่งว่า ด้วยเจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี รับพระบรมราช
 โองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณวัน
 เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ จะเสด็จทรงเรือพระที่นั่งกลไฟขึ้นไป
 กรุงเก่าเพลาค่ำ รุ่งขึ้นณวันเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำเพลาเช้า

ทุกลำ ให้เร่งไปคอยรับเสด็จให้ทันกำหนดอย่าให้ขาดได้ตาม
รับสั่ง ฯ

เร่งให้ทำตำหนักพลับพลาให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

สารตรา เจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึง พระยาโบราณบุรานุรักษ์
พระพิทักษ์เทพธานีปลัด นายเวรผู้ว่าที่หลวงกรุงศรียกกระบัตร
หลวงพล กรมการกรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเหนือ
เกล้า ฯ สั่งว่าโปรด ฯ ให้นายด่านนายงานขึ้นมาทำพระตำหนัก
พลับพลาพักทวงจันทร์เกษมภิรมย์นาน การค้างอยู่ยังหาแล้วไม่ จึง
โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าชดเชอพงส์เป็นแม่กองขึ้นมาช่วยดู
แลเร่งนายด่านนายงานให้ทำพระตำหนักพลับพลาให้แล้วโดยเร็ว
ถ้าพระองค์เจ้าชดเชอพงส์เสด็จขึ้นมาถึงแล้ว จะมารับสั่งให้ทำการ
สิ่งใดก็ให้นายด่านนายงานเร่งทำตามรับสั่งจงทุกประการ และ
อัฐปุนที่จะใช้ทำการนั้น ให้พระยาโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์
เทพธานีปลัด นายเวรผู้ว่าที่หลวงกรุงศรียกกระบัตร หลวงพล
กรมการ จัดหาอัฐปุนส่งนายด่านนายงานให้ทันทำการ ถ้าอัฐที่
กรุงเก่ามีน้อยไม่พอจ่าย ก็ให้จัดเรือและคนขึ้นไปขนอัฐหลวง
เกณฑ์ทำที่เมืองลพบุรี ลงมาส่งให้พระองค์เจ้าชดเชอพงส์แม่กอง
และนายด่านนายงานให้พอทันทำการ จะให้ผู้ใดคุมเรือขึ้นไป
บรรทุกอัฐณเมืองลพบุรีก็ให้มีหนังสือขึ้นไปถึงพระนรินทร์เสน่แม่

กองจะได้จ่ายอิฐให้กับผู้คุมเรอรับบรรทุกลงมาส่งณกรุงเก่า อย่า
ให้อิฐขาดมือทำการได้ แต่ปูนผงนั้นได้ให้จัดแจงเผาไว้ที่กรุงเก่า
แต่ก่อน แล้วให้พระยาโบราณบุรีรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี
ปลัด นายเวรผู้ว่าที่หลวงกรุงศรียกกระบัตร หลวงพล กรมการ
จัดหาปูนส่งให้พอ อย่าให้อิฐให้ปูนขาดมือทำการได้เป็นอันขาด
ที่เดียว สารตรามาณวันเสาร์ เดือนอ้าย ขน ๑๒ ค้า ประภา
ตรีศก

ร่างตรา มีรับสั่งพระเจ้าน้อยยาเชอ กรมหลวงวงศาธิราช
สนิทมีรับสั่งให้ทำ ทำแล้วณวันเสาร์ เดือนอ้าย ขน ๑๒ ค้าเพลา
เช้า เสด็จประทับอยู่ที่แพ ได้เอาร่างตราอ่านทูลเกล้า ฯ ถวาย
แล้วทรงคึกแตรกวางกา แล้วมีรับสั่งว่าให้ส่งให้นายเวรมหาดไทย
กราบเรียน ฯ พลณ ฯ สมหนายกแล้วเขียนขนกระดาดประทับ
ตราไปเถิด เมื่อมีรับสั่งนั้นพระยาตากเฝ้าอยู่ด้วย ฯ

เสด็จก่อพระฤกษ์วัดชุมพลนิกายาราม

สารตรา เจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึงพระยาอาหารบริรักษ์
ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า จะเสด็จ
พระราชดำเนินขึ้นไปณบางปิ่นณวันศุกร์ เดือน ๘ แรม ๑๐ ค้า
ณวันอาทิตย์เดือน ๘ แรม ๑๒ ค้า ปักนบเบ็ญจสก จะได้สวด
พระพุทธมนต์ ณวันจันทร์เดือน ๘ แรม ๑๓ ค้า ปักนบเบ็ญจสก

จะได้ทรงก่อพระฤกษ์วัดชุมพลนิกายาราม แล้วจะได้มีละคร
 โปรดเกล้า ๆ ให้พระยาอาหารบริรักษ์ปลูกโรงละครให้งามดี จะ
 ปลูกแห่งใดเป็นที่ชอบกลกว้างขวางราษฎรดูได้มาก ก็ตามแต่พระ
 ยาอาหารบริรักษ์จะเห็นดีเห็นควร สิ่งของซึ่งจะใช้สอยในการโรง
 ละครนั้นสิ่งใดขาดก็ให้บอกลงไป จะได้โปรดให้เจ้าพนักงาน
 คุมขนมาให้พระยาอาหารบริรักษ์ ตกแต่งใช้สอยในการโรงละคร
 ได้พระราชทานฝาเชื่อมให้กรมพระตำรวจ คุมขนมาให้พระยา
 อาหารบริรักษ์ก่อน ให้เร่งจัดแจงปลูกโรงละครให้แล้วโดยเร็ว
 สวรรคตมาณวันอังคาร เดือน ๘ ขน ๑๕ ค่ำ ปกุนเบ็ญจศก
 ร่างทรานพระศรีเสนาท่า ทำแล้วสั่งว่าให้มิไปตามร่างนี้

เถิด ๆ

ทรงปิดทองแผ่นอิฐแผ่นศิลาก่อพระฤกษ์
 พระพุทธไสยาสน์วัดเสนาสนาราม กรุงเก่า

อนึ่งเพลาบ่าย ๓ โมง เวนนายพิมานตำรวจวังมาสั่งว่า ด้วย
 ชาววังเสนาภิมุข รับสั่งพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราชสีห
 วิกรม ใสเกล้า ๆ สั่งว่า กำหนดจะได้ทรงปิดทอง ปิดเงิน ปิด
 นากแผ่นอิฐ แผ่นศิลา ที่จะก่อพระฤกษ์พระพุทธไสยาสน์ที่วัด
 เสนาสนารามกรุงเก่า ณวันเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ เพลาเช้าที่พระที่
 นังอนันตสมาคมนั้น ให้ขุนสุวรรณสิทธิ ขุนสุวรรณราชา ช่าง

รักซ้ายขวา มาลงรักแผ่นอิฐแผ่นศิลา ถวายปิดทองให้ทันกำหนด

อนึ่งให้เจ้าพนักงานชาวพระคลังมหาสมบัติจัดค่าเปลว ทอง
เงิน นาก มาด้วย ถวายทรงปิดให้พอ ๒๑ แผ่นให้ทันกำหนด

อนึ่งให้ชาวพระคลังวิเศษจ่ายผ้าขาว ผ้าชมพูปูม้ายที่ทรงก่อ
พนัอิฐ พนัศิลา ให้กับผู้รับสั่งให้พออย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

การปฏิสังขรณ์พระเจดีย์วัดชุมพลนิกายาราม

มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ในพระ
บาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอภัยภูเบศรเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
เป็น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นที่ ๔ ในพระบรมราชวงศ์
ซึ่งดำรงกรุงเทพมหานครนครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาราชธานี
ซึ่งตั้งอยู่ประเทศบางกอกนั้น ดำรัสสั่งให้ประกาศแก่ผู้มายังพระ
อารามนี้ให้ทราบทั่วกันว่า พระเจดีย์สองพระองค์ในวัดชุมพล
นิกายารามเกาะบางปอนนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง
ซึ่งเสด็จเถลิงถวัลยราชปราบดาภิเศก ณ กรุงทวารวดีศรีอยุธยา
เมื่อปีมะเมียโทศก ศักราช ๕๕๒ นั้น ได้ทรงสถาปนาไว้พร้อม
ทั้งวัดถ้ำทั้งปวงในพระอารามนี้ ในปีกอกจัตวาศก ศักราช ๕๕๔
คิดนับตั้งแต่บัดนั้นมาจนปีกุนเบ็ญจศก ศักราช ๑๒๒๕ ถ่วงไป
๒๓๑ ปีมาแล้ว และได้ยินมาว่าภายหลังมา เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระ
บรมราชาธิราชพระบรมโกษฐ์ ซึ่งได้เสด็จเถลิงถวัลยราชปราบดา

ภิเศก ในปีชวดจัตวาศก ศักราช ๑๐๙๔ นั้น สมเด็จพระเจ้าราช
 วรรวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ในแผ่นดินนั้น ทรง
 ผนวชเสด็จอยู่วัดโคกแสงในพระนคร มาทรงปฏิสังขรณ์ซ่อม
 เชมขณอกครงหนึ่ง

บัดนี้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร
 เจ้าแผ่นดินสยามซึ่งทรงพระราชดำริ แล้วดำรัสสั่งให้ประกาศน
 ใต้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศก ณกรุงรัตนโกสินทร
 มหิทรายุทธยาบางกอก เมื่อณวันพฤหัสบดีเดือน ๖ ขัน ๑๕
 ค่ำปีกุนทรศก ศักราช ๑๒๑๓ ทรงพระราชสรัทธาให้ปฏิสังขรณ์
 พระเจดีย์ทั้งสองนี้ กับทั้งวัดอุทูปวงในวัดชุมพลนิกายารามนชน
 ใหม่เสร็จแล้ว ได้ทรงบรรจุพระบรมธาตุขนาดกลาง ๒ ขนาด
 น้อย ๒ (รวม) ๔ พระองค์ไว้ในผอบจันทน์แดงจันทน์ขาวผอบ
 สีลาซ้อนกันเป็นลำดับ แล้วเก็บไว้ในมณฑปสีลาแก้วใพระมหา
 โปธิ ที่สืบมาแต่ต้นพระมหาโปธิเดิมด้วย และไม่ให้มีเครื่อง
 เพ็ชร เครื่องพลอย เครื่องทอง เครื่องเงิน ของมีราคาแต่สักสิ่ง
 หนึ่งบรรจุด้วยเลย มีแต่ทองใบหนักไม่ถึงส่วนที่ ๔ ของเฟือง
 ห่อพระบรมธาตุอยู่ชั้นในเท่านั้น เพราะได้ทราบแล้วว่าผู้ที่
 ปวารณาหาเงินหาทอง เทียวชุดทำลายพระเจดีย์ฐานในที่ต่างๆ
 มีมากแล้ว กล่าวไว้เป็นความจริงทีเดียวไม่ว่าเท็จ จะทำบุญ
 แล้วจะพูดเท็จให้เป็นบาปทำไม ขอท่านทั้งปวงอย่าได้คิดชุด
 ทำลายพระเจดีย์นี้ ด้วยสำคัญว่าจะได้เงินทองของมีราคาเลย

จงช่วยกันระวังรักษาไว้ให้ถาวรอยู่สืบกาลนาน เป็นที่ไหว้กราบ
สักการบูชาด้วยกันทั่ว ๆ ไป เพื่อจะได้จำเริญกุศลราศี เทอญ ฯ

พระราชกุศลในกาปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ และพระพุทธรูป
มากกร ทั้งโรงพระอุโบสถและพระวิหารการเปรียญกุฏิสงฆ์ศาลาทัง
ปวง ในวัดชุมพลนิกายารามเกาะบางปอนันต์ คิดเป็นพระ
ราชทรัพย์ทรงบริจาคประมาณห้าร้อยชั่งเศษครั้งนั้น ทรงพระราช
อุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง ซึ่งได้
ทรงสถาปนาพระอารามนี้มาแต่เดิม และทรงพระราชอุทิศกลับมา
ผล เพื่อให้ถึงแต่เจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ผู้ซึ่งได้มาทำนุ
บำรุงปฏิสังขรณ์พระเจดีย์และพระอารามนี้ครั้งหนึ่งนั้นด้วย และ
พระราชทานส่วนพระราชกุศลแก่ท่านทั้งหลายชายหญิง ผู้ได้อ่าน
หนังสือนี้ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต เทพยตามนุษย์ทั้งปวงจงได้อานุโมทนา
จงเจริญด้วยอายุพรรณสุขพลปฏิภาณสรรพศิริ สวัสดิพิพัฒน์มงคล
ทุกประการ จงสำเร็จแก่ความปรารถนาในทางนฤพาน ดับทุกข์
ทั้งปวงเทอญ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนี้ก็ดี อื่น ๆ อีกเป็นอัน
มากก็ดี จะได้ทรงปฏิญาณว่าขอให้สำเร็จพระพุทธรูปโพธิ
ญาณ อวดอ้างพระบารมีว่าเป็นพระโพธิสัตว์ดังเช่นไซ้มาแต่ก่อน
อึ่ง ๆ อยู่นั้นก็หาไม่ได้ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนี้และอื่น ๆ ก็ไว้
หวังตั้งพระราชหฤทัย ขอให้ได้สรรพสมบัติคือความบริบูรณ์
คุณธรรม แลอิสริยยศบริวารทรัพย์สิ่งสิ้นเป็นอาทิ บรรดาที่จะ
ได้เป็นอุปการูปนิสสัยอุดหนุนให้ได้ช่องโอกาสเพื่อจะเสด็จถึงที่

สุดสังสารทุกข์ทั้งปวงโดยเร็วโดยง่าย ความทุกข์ทั้งปวงจะ
ดับด้วยประการใดของใจได้ตั้งนั้น สรรพวิบัติทั้งปวงซึ่งเป็นเหตุ
จะให้เนิ่นช้าอยู่ในสังสารทุกข์จงอย่าได้มี ถึงจะมีบ้างก็ให้พลัน
อันตรธานหายเทอญ ประกาศไว้เมื่อวันจันทร์เดือน ๘ บุรพาสาย
แรม ๑๓ ค่ำ ปีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ เป็นปีที่ ๑๓ หรือ
วันที่ ๔๔๔๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯ

ทรงถวายกุฎีที่วัดเสนาสน์

อนึ่งเพลา ๒ ยามเศษนายแพดำรวจวังมาสั่งว่า ด้วยนาย
จำเรสมหาดเล็กรับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ สั่งว่าทรงพระราชศรัทธาจะเสด็จพระราชดำเนินขึ้น
ไปกรุงเก่า ทรงถวายกุฎีที่วัดเสนาสน์นั้น ให้ชาวพระคลังในซ้าย
จัดซื้อหาอ่างเขียวมังกรสำหรับจะได้ใส่ของถวายพระสงฆ์ ฯ มาก
น้อยเท่าใดให้ถามพระพรหมรักษาเสีย (ให้) แน่แล้ว ให้หาจัด
ซื้ออ่างเขียวลายเหมือนอย่างทองไว้ที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม
๒ อ่างให้ดูเสียก่อน รูปอย่างไรให้มาดูให้ถามที่ ถ้าแลสงสัยสิ่ง
หนึ่งสิ่งใดให้มาเรียนถามท่านผู้รับสั่งเสียก่อน ให้เร่งจัดแจงขน
ไปคอยเตรียมถวายพระสงฆ์ชนกุฎีที่วัดเสนาสน์ให้ทันตามกำหนด
วัน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

เสด็จถวายอุปเทียมนพระสงฆ์วัดชุมพลนิกายาราม

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าณวันจันทร์เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ เพลา
บ่าย ๕ โมง จะเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคแต่ท่าราชวรดิษฐ์
ทรงเรือพระที่นั่งกลไฟไปพระราชทานอุปเทียมนพระสงฆ์วัดชุม
พลนิกายารามเกาะบางปอน ๑๗ รูป กำหนดวันอังคารเดือน ๘
แรม ๕ ค่ำ แล้วเสด็จขึ้นไปประทับวังจันทร์เกษม ครั้นวันพุธ
เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำเช้าถวายที่วังจันทร์เกษม ๓๑ รูป ครั้นเพลาบ่าย
พระสงฆ์ ๑๖ รูปจะได้สวดพระพุทธมนต์ที่วัดเสนาสนาราม ครั้น
รุ่งขึ้นณวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำเพลาเช้าจะได้ก่อพระฤกษ์
พระวิหาร พระสงฆ์จะได้รับพระราชทานฉนั้น แล้วจะได้เสด็จ
พระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ นั้น ให้สั่งกรมการกรมการนิมนต์
พระเถียงพระสงฆ์ที่จะรับพระราชทานอุปเทียมน สวดมนต์รับพระ
ราชทานฉนั้นที่ก่อพระฤกษ์ให้พร้อม รับเกสัชวางด้ายต่อกรมการ
กรุงเก่าถวายพระสงฆ์ให้พอ เบิกด้ายดิบต่อชาวพระคลังในซ้าย
จับเป็นสายสัญญาณงที่ก่อฤกษ์ให้พอพระสงฆ์สวดด้วย

อนึ่งให้ชาวพระคลังสุภรัต พระคลังมหาสมบัติจัดอาสนะ
กะโถน ขันน้ำไปแต่งตั้งถวายพระสงฆ์สวดฉนั้น รับเทียมนให้
พร้อม แล้วให้รับชาวพระคลังมหาสมบัติจัดหม้อเงินหม้อทอง
ขึ้นไปเตรียมสำหรับก่อฤกษ์ให้พร้อม แล้วให้ชาวพระคลัง

สุภรัตจัดผ้าสบงถวายพระสงฆ์ ๑๖ รูป แล้วให้รับรูปเทียนต่อ
ท่านข้างในขึ้นไปเตรียมรับเสด็จให้พร้อมทั้งสองแห่ง

อนึ่งให้ชาวพระคลังในชาย พระคลังในขวา พระคลังวิเศษ
จัดเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ก่อฤกษ์ให้พอ แล้วให้ชาวพระ
คลังในชายจัดขันสาครมีหูขึ้นไปรับน้ำเชอต่อนายด่าน กับกัน
บวยพื้นผ้าขาว ๒ คันขึ้นไปเตรียมถวายให้ทันกำหนด แล้วให้
จ่ายค่ายดิบให้สังฆการี จับเป็น สายสัญญาณที่ก่อฤกษ์ให้พอพระ
สงฆ์ถือสวด

อนึ่งให้นำชานจัดเกรียง ๒ อัน ทับพา ๒ อัน ธารพระกร
พื้นผ้าขาวเตรียมถวายให้ทันกำหนด แล้วให้จัดนาเชอให้ชาว
พระคลังในชายใส่พระสาครให้พอ ๒ ขัน ให้ทำที่พักพระสงฆ์
สวดและที่รับเสด็จด้วย

อนึ่งให้หม้องไชย ปี่พาทย์ กลองแขก แตรสังข์ ขึ้นไป
ประโคมเมื่อพระสงฆ์สวดฉัน ๒ เวลา ก่อฤกษ์ให้หม้อกลองทัดทั้งสี่
ทิศ ๆ ละสำรับ

อนึ่งให้หมื่นเทวาทิศจัดนาฬิกาขึ้นไปตั้งทุ่มโมงยามที่วังจันทร์
เกษม ให้มีมะโหระทึกแตรองอนประโคมยามด้วย อนึ่งให้หลวงศรี
สขุมพรชานาสร่งน้ำเสวย พระสาครมีกลุมปิดขึ้นไปตั้งสำหรับ
สร่งเสวย ให้พร้อมอย่าให้ขาดวันได้ อนึ่งให้หลวงเสนาภิมุข
จัดอิฐตงร่อนน้ำเกลี้ยง ให้สัสดำรงถวายทรงปิดกำแพงทอง เงิน
นาก แล้วส่งอิฐให้สัสดำรงเบิกผ้าชมพูต่อชาวพระคลังวิเศษห่อ

อิฐกว้างยาว ๕ คืบจตุรัส ๒๐ ฝืน สำหรับห่ออิฐเอาขึ้นไปตั้งเข้า
พระมณฑลให้ทันฤกษ์ แล้วให้กำกับขึ้นไปด้วย

อนึ่งให้สนมพลเรือนรับเครื่องนมัสการ เครื่องทองทิศต่อ
ท่านข้างในไปตั้งที่ก่อฤกษ์วัดเสนาสนาราม ฅวันเดือน ๘ แรม
๖ ค่ำบ่าย แรม ๗ ค่ำเช้า เวลาละสำหรับ ให้มีพุ่มข้าวตอกพุ่มดอก
ไม้รูปเทียนสำหรับเครื่อง แล้วเอาม่านไปกั้นที่หลังพระสงฆ์สวด
ฉันทน์ให้พร้อม แล้วรับน้ำพรหม ๕ หม้อต่อท่านข้างในเอาตั้งเข้าพระ
มณฑล ให้รับบัตร์ ๕ ชั้น ๑ บัตร์ บัตร์สามเหลี่ยม ๑ บัตร์ บัตร์
สี่เหลี่ยม ๒ บัตร์ต่อกรมการส่งให้โหรบูชาเทวดาให้พร้อม แต่งที่
รับเสด็จข้างในให้พอ

อนึ่งให้ชาวพระคลังในขวา พระคลังวิเศษจ่ายผ้าชมพูให้
หลวงเสนาภิมุข กว้างยาว ๕ คืบ ๒๐ ฝืน ผ้าถุงกว้าง ๕ คืบ
ยาว ๕ แขน ๔ สำหรับ ผ้าขาวให้โหรห่ม กว้าง ๔ คืบยาว ๔ แขน
๔ สำหรับ ผ้าขาวปูศาลวงศาล กว้าง ๔ คืบยาว ๔ แขน ๘ ฝืน
เร่งจ่ายให้ทันกำหนด

อนึ่งให้โหรเบิกผ้าขาวต่อชาวพระคลังในขวาคลังวิเศษ
สำหรับจะได้นุ่งกว้าง ๕ คืบยาว ๕ แขน ๒ สำหรับ ห่มกว้าง ๔ คืบ
ยาว ๔ แขน ๒ สำหรับ ปูศาลวงศาลกว้าง ๔ คืบ ๒ ฝืน ยาว ๔ แขน
๒ ฝืน ระบายศรี ๒ สำหรับ ระบายสะสุกร ๒ ระบาย ระบาย
บายศรี บัตร์ ระบายหอม น้ำมันหอม กระทงเป่า ๒๗ ใบ
เทียนเล่ม ๑ หนักบาท ขอดบายศรี ๔ เทียนเล่มหนัก ๑ เฟือง

สำหรับบัตร ๒๗ ต่อดีพิเศษ รับบัตรต่อพลเรือน ๕ ชั้น บัตร
สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม ๒ บัตร ขนไปบูชาเทวดาบูชาฤกษ์ตามเคย
และตามกำหนดวันให้ทันกำหนด

อนึ่งให้พระมหाराชครูพิธพราหมณ์จัดนำกลศ นำสังข์ขนไป
เตรียมก่อฤกษ์เอาสังข์ไปเป่าเป็นฤกษ์ให้ทันกำหนด อนึ่งให้
ทนายเลือกตำรวจวัง รับสำหรับควาสำหรับหวานต่อพระยาโบราณ
บูรณรักษ์กรรมการกรุงเก่าถวายพระสงฆ์ให้ทันเวลา อนึ่งให้มหาด
ไทยกลาโหมหมายบอกข้าราชการพระยา พระ หลวง ขุน ฝ่าย
ทหาร ๓๐ คน ฝ่ายพลเรือน ๕๐ คน ไปช่วยปรนนิบัติพระสงฆ์
สวดฉันให้ทันเวลา แล้วให้มหิตราชขนไปถึงพระยาโบราณบูรณรักษ์
กรรมการ เบิกเงินต่อกรมวังไปจัดสำหรับจันทน์ลาว ๑๖ สำหรับ
หวาน ๑๖ สำหรับ เคียง ๑๖ สำหรับ ๆ ละ ๒ สลึง เป็นเงิน ๔ ตำลึง
ถวายพระสงฆ์ฉันที่ก่อฤกษ์ วัดเสนาสนาราม กับนำร้อนน้ำชา
เกสซ์ถวายพระสงฆ์ บ่ายเช้า ให้ทำปราทก่อพระฤกษ์ด้วย ให้จัด
แจ่งที่วังจันทรถยม รับเสด็จให้พร้อมทั้งข้างหน้าข้างในเหมือน
อย่างเคย แล้วให้ตัดหยวกกล้วยก้านกล้วยให้สนมพลเรือนทำ
บัตร ๕ ชั้น ๑ บัตร ๆ สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม ๒ บัตรส่งให้โหรด้วย
อนึ่งให้ชาวที่พระบรรทมใหญ่จัดพระยู่พระเชนยพระวิสูตรขนไป
แต่งที่รับเสด็จตามเคย อนึ่งให้พนงจันทนุมาศจัดระยะทางนำล็ก
นำตนทุลเกล้า ๆ ถวายให้พร้อมเหมือนอย่างทุกครั้ง อนึ่งให้ชาว
พระคลังราชการเอาเสื่อลวดไปปูที่วังจันทรถยมรับเสด็จ เสื่อทาง

เสื่อขุนนางเผ่าให้พ่อทุกแห่ง แล้วให้จ่ายน้ำมันพร้าวให้แปด
ตำรวจรักษาพระองค์ ซ้ายขวาตามตะเกียงที่ก่อฤกษ์ที่วังจันทร์ให้
พ่อ อนึ่งให้สรรพากรในจัดพลูใบเหลืองหมากดิบขึ้นไปส่งท่าน
ข้างในสำหรับจะตั้งพานพระศรีอย่าให้ขาดขัดสนได้

อนึ่งให้กรมมหาดไทย กลาโหม พระสัสดี หมายบอก
ตำรวจหน้าตำรวจหลัง ทหารใน แสงใน แสงต้น ชาวพระราชยาน
เกณฑ์หัดแสงใน ชาวพระมาลาภุษา มหาดเล็ก กรมหมอ
ทหารปืนใหญ่ ทหารปลายหอกอย่างยุโรป เกณฑ์หัดอย่างยุโรป
ห้ามเล่น ตามกระบวน บันทองปราช กรมวัง กรมนา กรมท่า
กรมเมือง หมั้นเทวาทิศ นาฬิกา ประโคมยาม จุกช่องล้อมวง
ตั้งกองราชทางบกทางน้ำ ทิ้งให้เตรียมนำตามรับสัจให้พร้อมจง
ทุกพนักงาน แล้วให้หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหาร
พลเรือน พระยา พระ หลวง ขุน หมั้นไพร่ที่ตามเสด็จ และจะอยู่
รักษาพระบรมมหาราชวังประจำซอง ให้ทำบัญชีมาขึ้นต่อ ๆ พล ๆ
กรมวังแต่ณวันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ถ้าบบัญชีไม่ทันให้เอาบัญชี
ผู้ใหญ่ผู้น้อยไปทูลเกล้า ๆ ถวายให้ทรงทราบจำนวนบ้าง อย่า
ให้ขาดได้ตามรับสั่ง ๆ

จัดเรือรับพนักงานละครไปเล่นสมโภช
ในการเปิดทองพระพุทธรูปวัดชุมพล

อนึ่งเพลาบ่าย ๓ โมงเศษ นายเผือกตำรวจวังเวรนายยี่สาม
มาสั่งว่า ด้วยพระขำบำเรอกักต๊ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรง
เปิดทองพระพุทธรูปวัดชุมพลนิกายรามเกาะบางปอน แล้วจะ
ได้มีละครเป็นการสมโภชพระพุทธรูป กำหนดละคร พนักงาน
กองในจะล่องหน้าไปคอยรับเสด็จณพระที่นั่งทิพยอาสน์ไอสวรรค์
เกาะบางปอน และวังจันทร์เกษมเมืองกรุงเก่า กำหนดชาวพระ
เครื่องต้นคาวหวาน พนักงาน ชาวกลิ่ง เฒ่าแก่ ละครละคร จำ
โขตจะไปณวันอังคารเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ เวลาเช้า กำหนด
ละครจะไปวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้านั้น ให้พระ
ยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ พระวรสมุพลภินาต จดเรือกลไฟ ๒ ลำ
เบิกเสบียงอาหารสำหรับจะได้เลี้ยงละครและพนักงานที่จะไปใน
เรือกลไฟให้พอ ให้ล่องมาประทับรับละครที่ท่าพระที่นั่งอนงค์ใน
สำราญรมย์ให้ทันตามกำหนด

อนึ่งให้พันพุ่ม พันเทพราชจ่ายเลขให้นายชิตนายนิจบรรจุ
พลแจวเรือญวน พนักงานข้างในที่จะล่องหน้าไปรับเสด็จ ๆ ที่
เกาะบางปอนและวังจันทร์เกษมเมืองกรุงเก่ารวมเรือ ๕ ลำให้พอ
อนึ่งให้ขุนพงศ์พาทย์ไพเราะห์ ขุนเสนาะบรรเลงจัดปี่พาทย์

สำหรับใหญ่ขึ้นไปเตรียมเล่นละครที่วัดชุมพลนิกายาราม ทิวังจันทร์
เกษมสำหรับหนึ่ง ให้เร่งไปแต่ณวันจันทร์เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ให้
ถึงวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่งให้ขุนรักจัดเครื่องโรงไปลงเรือกันบดที่ท่าช้าง เร่งไป
ให้ถึงวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่งให้กรมม้าจัดม้าเทียมรถ ๑ ม้าละคร ๘ ม้าผูกแพงไปลง
เรือกันบดที่ท่าช้าง ให้เร่งไปให้ถึงวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ
เวลาเช้า

อนึ่งให้ชาวพระคลังราชการจัดเสื่อไปปูโรงละครให้พอ เร่ง
ไปปูแต่ณวันศุกร์เดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่งให้กรมวัง นาย ๒ ตำรวจ ๑๐ รวม ๑๒ กรมพระตำรวจ
นอกสนมซ้ายขวา นาย ๔ ตำรวจ ๒๐ รวม ๒๔ สนมพลเรือน
นาย ๒ ขุนหมื่น ๑๐ รวม ๑๒ ทหารรักษาพระองค์ปืนปลายหอก
ซ้ายขวา นาย ๒ ทหาร ๒๔ รวม ๒๖ หมอนวด ๒ หมอยา ๒
รวม ๔ ไปลงเรือกลไฟลำที่ละครไป ดูแลอย่าให้มีความผิดได้
ทั้งนี้ให้พร้อมอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

ให้ขุดดินเหนียวบางขวดลงไปส่งกรุงเทพฯ ฯ

สารตรา เจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึง พระยาโบราณบุรานุรักษ์
 พระพิทักษ์เทพธานี หลวงกรุงศรีบริรักษ์ยกกระบัตร์ กรมการ
 กรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า
 โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานปั้นหุ่นหล่อพระพุทธรูปและการ
 เบ็ดเสร็จณกรุงเทพพระมหานคร ดินเหนียวบางขวดซึ่งเกณฑ์
 ขนมาแต่ก่อนก็ค้างทบเถ่าอยู่มาก พระยาโบราณบุรานุรักษ์ก็
 หาส่งลงไปไม่ เจ้าพนักงานกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าห้ามดิน
 เหนียวจะใช้ไม่ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้หมื่นยงทลวงพั้นในกรม
 มหาดไทยเข้าหลวงเชิญตราขนมา ถ้าเรือบรรทุกพระพุทธรูป
 ส่งพระเสร็จแล้วให้รับบรรทุกดินเหนียวบางขวดลงไปด้วย ให้
 พระยาโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี หลวงกรุงศรี
 บริรักษ์ แต่งกรมการคุมไพร่ขุดดินเหนียวบางขวดให้ได้ ๔ พัน
 ๕ พันก่อน บรรทุกเรือให้หมื่นยงทลวงพั้นกรมมหาดไทยคุมลง
 ไปส่งณกรุงเทพฯ ฯ โดยเร็ว แล้วให้พระยาโบราณบุรานุรักษ์จัด
 ดินเหนียวบางขวดส่งลงไปจงเมือง ฯ อย่าให้ดินขาดมือทำการได้
 สารตรามาณวันอังคาร เดือน ๔ ขน ๑๕ ก้า ปักนเบ็ญจสก
 ร่างตราพระศรีสหเทพทำฯแล้วสั่งว่าให้หมื่นไปตามร่างนเถิด ฯ

ให้หาไม้ขนนึ่งยาวทำเสาชงปักในพระอารามหลวง

หนังสือ เจ้าพระยาภูธราภัย ฯ ที่สมุหนายก มาถึงพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานหาไม้ขนนึ่งยาว มาทำเสาชงปักในพระอารามหลวงเป็นหลายอาราม ให้จัดหาซื้อไม้ลูกคำและเลอกไม้ที่เจ้าเมืองกรมการถวายไม้ในเจ้าภาษีกหาไม้ได้ ขุนสวัสดิโกคาเจ้าภาษีกกรุงเทพ ฯ มาแจ้งว่าหลวงจำเมืองเก็บได้ไม้ขนนึ่งยาว ๑๑ วัตน์หนึ่ง ยาว ๑๓ วัตน์หนึ่ง (รวม) ๒ ตันเมื่อขึ้นไปปิดน้ำ ก็ได้ว่ากล่าวให้หลวงจำเมืองนอกราชการถวาย หลวงจำเมืองก็รับว่าจะนำไม้ขนนึ่งลงไปถวาย ก็ยังหาได้นำลงไปถวายไม้และไม้ใหญ่ยาวเป็นของหายาก หลวงจำเมืองไม่ยอมถวายจะขายเป็นเงินมากน้อยเท่าใดก็จะซื้อไว้ตามราคา ให้พระยาไชยวิชิตหาตัวหลวงจำเมืองมาว่ากล่าวเอาไม้ขนนึ่ง ๒ ตันให้จึงได้ แล้วให้แต่งกรมการคุมไม้ขนนึ่ง ๒ ตันลงไปณกรุงเทพ ฯ พร้อมด้วยหลวงจำเมืองเจ้าของไม้ หนังสือมาณวันพุธ เดือน ๖ ขน ๕ ค่ำ บดินทร์ปตศก^{๓๕} ฯ

ตำนานพระที่นั่งเกะบางปอน

ขอแจ้งความแต่ท่านทั้งหลายทั้งปวง บรรดาซึ่งได้มาตำบล
เกะบางปอน และราษฎรบรรดาซึ่งได้อยู่ในแขวงจังหวัดนนทบุรี หรือ
กรุงศรีอยุธยาโบราณ คือ กรุงเก่า และผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งอยากจะ
ทราบ ให้ทราบว่าที่ตำบลเกะบางปอนนี้ เป็นที่ประพาสของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน แต่ครั้งกรุงทวารวดีศรีอยุธยา
โบราณสืบมา จะขอเล่าเรื่องความตามกระแสรับสั่ง ในพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเรื่องเกร็ดมิได้มีจดหมาย
ในพระราชพงศาวดาร แต่จะกล่าวไว้พอให้ยติต้นปลาย มีความ
ว่า เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินใน
กรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๑ ใน
จุลศักราช ๕๑๘ ปีมะโรงอัฐศก มีพระราชโอรสสองพระองค์
พระองค์ใหญ่ทรงพระนามสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า พระองค์
น้อยทรงพระนามสมเด็จพระเอกาทศรถธิสวรรคต ในกาล
ครั้งหนึ่งมหัศจรรย์พระราชดำเนินลงไปข้างใต้ แล้วเสด็จกลับ
พอเกิดพายัพัดหนักมืดมัว เรือพระที่นั่งลมลงตรงเกะบางปอน
สมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงว่าขุนนางมาชนเกาะนี้ พบบ้านแห่งหนึ่ง
เจ้าของบ้านนั่งฝั่งไฟอยู่ สมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จเข้าไปทรง
ขออาศัยฝั่งไฟ ทอดพระเนตรเห็นหญิงเจ้าเข้ามรูปร่างงามต้อง
พระทัย ก็เสด็จอยู่ด้วยหญิงนั้นคนหนึ่ง แล้วจึงเสด็จกลับชน

ไป ตงแต่นั้นมาหญิงนั้นก็มีครรภ์คลอดบุตรเป็นชาย ครั้นโตขึ้น
ก็ได้อำนาจราชการสืบมา แต่มีได้ปรากฏว่าเป็นพระเจ้าลูกเธอ
ภายหลังได้เป็นที่พระมหาอำมาตย์

แต่นั้นจะว่าด้วยความซึ่งมีปรากฏในพระราชพงศาวดารต่อไป
ครั้นสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๑ เสด็จสวรรคต สมเด็จพระ
นเรศวรราชโอรส ได้ดำรงสิริราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระ
ศรีสรรเพชญ์เป็นที่ ๒ ครั้นสวรรคตแล้ว สมเด็จพระเอกาทศรถู
ได้ดำรงสิริราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์เป็น
ที่ ๓ ครั้นเสด็จสวรรคตแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าศรี
เสาวภาคย์ ได้ดำรงสิริราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระศรี
สรรเพชญ์เป็นที่ ๔ ครั้นจุลศักราช ๙๖๔ ปีชวดจตุวาศก พระ
พมลธรรมเป็นขบถ จับพระเจ้าแผ่นดินประหารเสีย แล้วขึ้น
ดำรงราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาทรงธรรม ใน
ขณะนั้นญวนเข้ามาค้าขายหลายลำ ญวนโกรธว่าเสนาบดีมิได้
เป็นธรรม คบคิดกับพระพมลธรรมฆ่าพระมหากษัตริย์เสีย จึง
คุมกันประมาณ ๕๐๐ ยกเข้ามาในท้องสนาม จะจับพระเจ้าแผ่นดิน
ซึ่งเสด็จมาฟังพระสงฆ์ บอกหนังสือ ณพระที่นั่งจอมทอง
พระสงฆ์วัดประดู่โรงธรรมพาพระเจ้าแผ่นดินหนีไปได้ พระมหา
อำมาตย์จึงได้คุมพลมาต่อสู้ด้วยญวนแตกลงสำเภาหนีไป แล้ว
เชิญพระเจ้าแผ่นดินกลับมาอยู่ในพระราชวัง พระเจ้าแผ่นดินจึง

ปูนบำเหน็จให้พระมหาอำมาตย์ เป็นเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์
 ครั้นพระเจ้าอยู่หัวทรงธรรมสวรรคตแล้ว พระเชษฐาธิราช
 ราชโอรส ได้ดำรงสิริราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรม
 ราชา แล้วคิดร้ายต่อเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ ผู้ไม่มีความผิด
 เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์จับสำเร็จโทษเสีย แล้วยกพระอาทิตย์
 วงศ์อนุชาชนครองราชสมบัติ เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นพระ
 ชนม์ ๕ พรรษา ขุนนางทั้งปวงมิเต็มใจ จึงตกลงเสียจากราช
 สมบัติ ยกเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ซึ่งเป็นพระบรมราชวงศ์
 เดิมแต่ไม่ปรากฏนั้น ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ในจุลศักราช ๘๘๒
 บมเมเมยโทสก ตั้งพระนามว่า สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ นับเป็น
 ที่ ๕ ครั้นจุลศักราช ๘๘๔ ปวอกจัตวาศก พระราชเทวีประสูติ
 พระราชบุตรองค์หนึ่ง พระราชทานนามพระนารายณ์ราชกุมาร
 ในบันนจงทรงพระกรุณาให้สร้างพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ที่
 เกาะบางปือ แต่ในพระราชพงสาวดารเรียกว่าเกาะบางนางอิน
 เป็นพระราชนิเวศน์ปรกาการ ประกอบพฤกษาชาติร่มรื่น เป็นที่
 ตำราญพระราชหฤทัยประพาสราชตระกูลสุริยวงศ์ อนงคนาร
 ทังปวง แล้วให้สร้างพระอารามเคียงพระราชนิเวศน์ มีพระเจดีย์
 วิหารเป็นอาทิ เสร็จบริบูรณ์ พระราชทานนามวัดชุมพลนิกายา
 ราม ในเดือนยี่ปลายปีนั้น เสด็จไปโสกันต์พระเจ้าลูกเธอพระ
 องค์อินทกณเกะบ้านเลน คำซึ่งเรียกว่าเกาะบ้านเลนนี้ ก็เห็นจะ
 เป็นเกาะนั่นเอง ด้วยฝั่งข้างตะวันออกของเกาะนั้น มีบ้านชง

เรียกว่าบ้านเลนอยู่ทางสระเกาะท้ายเกาะ ข้างสระเกาะเรียกว่า
 บ้านเลนเหนือ ข้างท้ายเกาะเรียกว่าบ้านเลนใต้ เพราะฉะนั้นจึง
 เรียกว่าเกาะบ้านเลน คือเกาะอยู่ในระหว่างบ้านเลน แต่เห็นจะ
 เป็นคำเก่า เรียกติดมาแต่ยังไม่ได้สร้างพระราชนิเวศน์ในที่
 และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงพระปรารภ
 ก็เสด็จพระราชดำเนินไปโสก้นต์พระเจ้าลูกเธอที่เมืองเพชร
 บูรณันก็ได้ทรงว่า แต่พระเจ้าปราสาททองยังไปโสก้นต์พระเจ้า
 ลูกเธอที่เกาะบางปิ่นใต้ จึงควรเห็นความว่าเกาะนี้เป็นที่โสก้นต์
 พระองค์อื่นที่ ครั้นโสก้นต์แล้ว จึงพระราชทานนามใหม่ว่าเจ้าฟ้า
 ไชย ภายหลังเจ้าฟ้าไชยนี้ได้รับราชสมบัติ สืบราชอิสริยยศใน
 สมเด็จพระราชบิดา ทรงพระนามสมเด็จพระศรีสรรเพชญ์เป็นที่ ๖
 อนึ่งมีจดหมายในพระราชพงศาวดารว่า ในจุลศักราช ๑๐๐๓ ปี
 มะเส็งตรศก พระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง เสด็จพระราชดำเนินลง
 มาประพาสพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์เสด็จอยู่แรม เวลาค่ำ
 เสด็จออกมาประทับอยู่หน้ามุข สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระ
 นารายณ์ราชกุมารสองโคม อสนีตกลองต่องหน้าบันแว่นประดับ
 รูปสัตว์ ตกกระจายลงมารอบพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 และพระเจ้าลูกเธอก็มิได้เป็นอันตราย มีความกล่าวมาในพระ
 ราชพงศาวดารดังนี้ เมื่อจะมาคิดประกอบกับเรื่องนอกพระราช
 พงศาวดารตามอย่าง เช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 รับสั่งนั้น ก็พอจะยุติกันได้ เพราะเป็นที่พระราชเคหสถานเดิม

ของท่าน ๆ จึงได้โปรดมาสร้างพระราชนิเวศน์สถานลงในที่นี้ แล้ว
พระราชทานนามว่าไอศวรรย์ทิพยอาสน์ เพราะท่านได้บังเกิดขึ้น
ในที่นี้ แล้วและได้มีไทยสวีตสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็น
มงคลสถานของท่าน อนึ่งวัดซึ่งสร้างไว้ใกล้พระราชนิเวศน์สถาน
นั้น พระราชทานนามว่าวัดชุมพลนิกายาราม เมื่อพิเคราะห์ความ
ตามชื่อวัดก็เห็นว่าจะเป็นที่ประชุมไพร่พลข้าหลวงเดิม ซึ่งเป็น
กำลังในพระองค์ท่าน เมื่อขณะใดขณะหนึ่ง หรือเมื่อท่านจะได้
ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้ประชุมไพร่พลไว้ในที่นี้ จึงพระราช
ทานนามว่าวัดชุมพลนิกายาราม ก็และพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย
อาสน์นี้ ได้เป็นที่ประพาศของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินในพระบรม
วงศ์ปราสาททองสืบมา ตั้งแต่จุลศักราช ๕๕๔ ปี จนถึงจุลศักราช
๑๑๒๕ ปี คิดเป็นปีได้ ๑๑๕ ปี จึงเสียดังทวาราวดีศรีอยุธยา
เป็นพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ ครั้นเมื่อเสียดังแล้ว ทน
จึงได้รกร้างยับเยินไป ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ณกรุงอมรัตนโกสินทร
มหานครอยุธยา ในจุลศักราช ๑๒๑๓ ปีกุนตรีศก ในปีเป็น
ลำดับต่อมา เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประพาศกรุงทวาราวดี
ศรีอยุธยาโบราณ ทรงสังเวชสดพระราชหฤทัย ในพระนครซึ่ง
ชำรุดทรุดโทรมไปนั้น ครั้นจะปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ขึ้น ก็ใหญ่โต
เหลือประมาณ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างพระราชวังจันทร์
เกษม ซึ่งเป็นที่พระราชวังหน้าแต่เดิมนั้นขึ้น เป็นพระราชวัง

สำหรับเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประพาสกรุงศรีอยุธยา ไบราณ
 และเกาะบางปอนนี้ ก็เป็นสถานที่พระเจ้าแผ่นดินเคยเสด็จ
 ประพาส เป็นที่สำราญพระราชหฤทัยแต่เดิมมา จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดให้เจ้าพนักงานกรมมา มาแล้วทางจัดให้เป็นที่เสด็จ
 พระราชดำเนินประทับประพาส เป็นที่สำราญพระราชหฤทัยอีก
 ตำบลหนึ่ง เมื่อมาจับการนั้น นายช่างได้เห็นขอบสระ ในเกาะ
 ข้างตะวันออกนั้นโดยกว้าง ๒ เส้นยาว ๑๐ เส้น แต่ต้นด้วยอิฐ
 ปูนและต้นไม้หญ้าพรรณไม้เต็มไปทั้งสระ จึงทรงพระกรุณาโปรด
 ให้ขุดสระนั้นใหม่ กว้างแต่เพียงครึ่งหนึ่งของสระเดิม คือกว้าง
 เส้น ๑ ยาว ๑๐ เส้นคงตามเดิม เมื่อจับได้ลงมือขุดนั้น พบตัว
 ไม้พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ซึ่งจมอยู่ใต้แผ่นดิน แต่ได้เสา
 ถึง ๑๒๐ ต้น และได้ยอดปราสาทด้วย ตามสังเกตดูเห็นว่า
 ปราสาทนั้น จะปลูกขวางยาวตามกว้างของสระ ประมาณสักเส้น
 หนึ่งเป็นกึ่งกลาง จะเป็นที่ประพาส ในสระนั้นเห็นจะเลี้ยงปลา
 ต่าง ๆ ที่แผ่นดินซึ่งเหลืออยู่นั้นพอตั้งกองล้อมวงได้รอบ และ
 คลองซึ่งตัดกลางเกาะบางปอนเป็นสองเกาะไปนั้น ก็เห็นว่าจะ
 เป็นคลองขุดใหม่ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง เพราะ
 คลองนั้นดูท่าทางเป็นคลองขุดเก่า ๆ เหมือนกับคลองลัดที่ปาก
 เกร็ด เพื่อจะเป็นทางสำหรับเรือพระที่นั่งไปทอดถึงใต้เทพพระ
 ที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์จะได้ล้อมวงรักษาโดยง่าย ก็และการ
 ซึ่งจับทำในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็น

แต่การเล็กน้อย คือชุดสระกว้างเส้น ๑ ยาว ๑๐ เส้น ครึ่งหนึ่ง
 ของแนวสระเดิม ถมดินให้สูงขึ้นพอปลูกต้นมะม่วงต้นส้มต่าง ๆ
 เป็นอันมาก และมีพลับพลาริมน้ำ และพระที่นั่งองค์หนึ่ง เรือน
 แแถวข้างในแถวหนึ่งมีกำแพงล้อมโดยรอบ พระราชทานนาม
 ตามเดิมว่าพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ และเกาะข้างตะวันตก
 นั้นเป็นที่ลุ่ม จึงได้ทำเป็นพลับปลาไว้กลางเกาะสำหรับทอด
 พระเนตรไร้แดงอุทิศ ไร้ถั่วต่างๆ มีนายกองและไพร่หลวง
 สำหรับรักษา ครั้นเมื่อทรงพระราชดำริจะสถาปนาพระราชวังเมือง
 ลพบุรีซึ่งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าทรงสร้างไว้ นั้น เป็นพระราช
 วังต่อไป แต่ขัดอยู่ด้วยพระราชวังเมืองลพบุรีนั้น สมเด็จพระ
 นารายณ์เป็นเจ้าได้ทรงพระราชอุทิศถวายเป็นที่วิสุคามสีมา
 ไว้ แต่เมื่อจวนจะเสด็จสวรรคตแล้ว จึงทรงพระราชดำริจะ
 ออกพระราชทรัพย์ถ่ายที่วังนั้นจากเป็นที่วิสุคามสีมา ทรงพระ
 ราชดำริว่าวัดซึ่งเป็นที่พระอารามหลวง ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทั้งสองพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง และ
 สมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าได้ทรงสร้างแต่เดิมนั้น จะปฏิสังขรณ์
 ขนแทนที่พระราชวัง จึงทรงพระกรุณาโปรดให้จัดการปฏิสังขรณ์
 วัดขวิด ซึ่งใกล้พระราชวังเมืองลพบุรี พระราชทานนามว่า
 วัดกระวีศราราม และวัดเสนาสนาราม ซึ่งอยู่ใกล้พระราช
 วังจันทร์เกษม และวัดชุมพลนิกายาราม ซึ่งอยู่ณตำบลเกาะบาง
 ปือนั้น ให้บริบูรณ์คชนเหมือนแต่ก่อน แล้วเสด็จพระราช

ดำเนินมาทำมหกรรมการฉลอง แล้วเชิญพระพุทธรูปสำหรับแผ่นดิน
 ดิน ของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์นั้น ขนมาตั้งทรงบำเพ็ญ
 พระราชกุศล ทรงพระราชอุทิศถวายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 ทั้งสองพระองค์เป็นอนุเคราะห์ และคำบดเคาะบางป้อนนี้ ก็
 เป็นที่เสด็จพระราชดำเนินมาประพาสอยู่เนืองๆ อนุกรมสมเด็จพระ
 พระเทพศิรินทรมาศย์ก็ได้พระราชทานพระกฐิน เสด็จขึ้นมา
 พระราชทานฉัตรชุ่มพโลนิกายารามนี้ด้วย ครั้นมาถึงในรัชกาล
 บัณฑิตนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้
 เสด็จพระราชดำเนินมาประพาส ณคำบดเคาะบางป้อนนี้เนืองๆ
 ทรงพระกรุณาโปรดว่าเป็นที่เกาะอยู่กลางน้ำเงียบไม่เป็นที่ผู้คนละ
 เล้าละลุม ควรจะเป็นที่ประพาสในกระบวนเรือต่างๆได้ อนึ่งก็
 เป็นที่ประพาสของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา
 และสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัวด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ขุดสระถมดินเพิ่มเติมให้
 ลึก และเรียบบร้อยกกว้างขวางกว่าแต่ก่อน ได้ลงมือจับทำแต่
 ปวอกจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๓๔ แล้วให้สร้างปราสาทลงใน
 กลางสระ ที่ปลายพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ปราสาทเดิม
 ซึ่งสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างนั้น ไว้เป็นที่ระลึกถึง
 ปราสาทเดิม และเป็นที่ประทับในกลางสระ พระราชทานนาม
 ว่าพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ปราสาทตามนามเดิม และให้
 สร้างพระที่นั่งอีกองค์หนึ่ง ทรงพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระ

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมเป็นที่ประทับ พระราชทานนามว่าพระ
ที่นั่งวิโรภาสพิมาน และจะทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างพระที่นั่ง
น้อยอีกองค์หนึ่งทำด้วยเครื่องไม้ ในพระราชอุทยานซึ่งถมดิน
ใหม่ จะพระราชทานนามว่า พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร แต่
พระที่นั่งองค์นี้ยังหาได้ลงมือทำไม่ และศาลเทพารักษ์สำหรับ
เกาะแต่เดิมนั้น อยู่ที่จะทำตำหนักสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ จึงทรงพระกรุณาให้สร้างปราสาทน้อย
ยอดปรangk ย้ายที่มาไว้ใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งสระ พระราชทานนามว่า
เหมมณเฑียรเทวราช และตักฝ้ายในพระราชทานนามว่า วรรณ
เกษมสานต์ และตักสำหรับพระเจ้าน้องยาเธอเสด็จอยู่พร้อมกัน
นั้น พระราชทานนามว่าสภาคาราชประยูร และทำพระตำหนัก
กรมสมเด็จพระสุदारัตนราชประยูรข้างเหนือสระ และตำหนัก
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทั้งสองพระองค์ และการทำอื่นๆ อีก
หลายแห่งหลายอย่าง ครั้นการพระที่นั่งแล้วเสร็จ จึงทรงพระ
กรุณาโปรด ให้มีการเฉลิมพระที่นั่งและการสมโภชยกพระเศวต
ฉัตร ยกธงสำหรับแผ่นดิน เพื่อจะให้เป็นที่สิริสวัสดิ์มงคล กิจ
กำหนดซึ่งได้สร้างเกาะบางปอนนี้ แต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวปราสาททอง ศักราช ๕๕๔ ถึงปีชวดอัฐศก ศักราช ๑๒๓๘
บัดนี้เป็นปีได้ ๒๓๔ ปี ครั้นถึงณวันพุธ เดือนสิบสอง ขุน ๘ ค่ำ
ปีชวดอัฐศก จุลศักราช ๑๒๓๘ ได้มีมนต์พระสงฆ์ราชาคณะ
ถาหรณุกรม หัวเมืองในกรุง ๒๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ณพระ

ที่นั่งโอบสวรรย์ทิพย์อาสน์ ๕ รูป พระที่นั่งวโรภาสพิมาน ท้อง
 พระโรง ๑๐ รูป ในที่พระบรรทม ๕ รูป ในที่พระบรรทมชั้นสูง ๕ รูป
 ทรงถวายไตรผ้าสลั้วแพร, พัดรอง, ย่าม ครั้นวันพฤหัสบดี
 เดือน ๑๒ ขน ๕ ค่า เวลาเช้าพระฤกษ์ยกเศวตฉัตรในที่พระบรรทม
 และยกธง พระสงฆ์รับพระราชทานฉนั้น ทรงถวายปริกขารต่างๆ
 เสร็จแล้ว ครั้นเวลาบ่ายทรงถวายผ้าสบง ผ้าจิวร ผ้ากราบพระ แต่
 พระสงฆ์วัดเสนาสนาราม ๑๒ รูป วัดชุมพลนิกายาราม ๑๕ รูป และ
 วัดอื่น ๆ ซึ่งใกล้เกาะบางปือนอก ๔ รูป รวม ๓๕ รูป แยกกันไป
 สวดมนต์ทวารนาฏเกษมสถานต์ ๕ รูป สภาคารราชประยูร ๕ รูป
 ตำแหน่งกรมสมเด็จพระสุदारัตนราชประยูร ๕ รูป ตำแหน่งสมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัสมิ์ กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์
 ๕ รูป ตำแหน่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 ๕ รูป ทิมดาบ ๕ รูป โรงทหารมหาดเล็ก ๕ รูป รวม ๓๕ รูป
 วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขน ๑๐ ค่า เวลาเช้าพระสงฆ์ในกรุงหัวเมืองรับ
 บิณฑบาต ๑๐๐ รูป พระสงฆ์ฉนั้นในที่ต่างๆ ๓๕ รูป แล้วได้พระ
 ราชทานเงินตราผ้าห่มผ้าห่ม แต่ไพร่หลวงในเกาะนั้น เป็นจำนวน
 คนซึ่งได้รับพระราชทาน ไพร่หลวงชายฉกรรจ์ ๔๓๕ คน เงินคน
 ละกึ่งตำลึง ผ้าห่มผ้าห่มคนละสำหรับ เป็นเงิน ๑๐ ชั่ง ๑๕ ตำลึง
 เป็นผ้า ๔๓๕ สำหรับ ชายรุ่น ๑๕๐ คน แแต่ ๑๕๕ คน จูง ๓๑
 คน อุ่ม ๖๕ คน เงินคนละ ๒ สลึง กางเกงผ้าห่มคนละสำหรับ
 เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๒ สลึง เป็นกางเกงผ้าห่ม ๔๔๑ สำหรับ

หญิงฉกรรจ์ ๔๘๖ คน เงินคนละบาทหนึ่ง ผ้าถุงผ้าห่มคนละ
 สำหรับ เป็นเงิน ๖ ชั่ง ๖ บาท เป็นผ้าถุงผ้าห่ม ๔๘๖ สำหรับ หญิง
 รุ่ง ๑๗๕ คน แถ่น ๑๘๖ คน จู๋ ๓๗ คน อุ่ม ๗๐ คน เงินคนละ
 ๒ สลึง กางเกงผ้าห่มคนละสำหรับ เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๑๕ ตำลึง เป็น
 กางเกงผ้าห่ม ๔๗๒ สำหรับ รวมคนทั้งหญิงชายผู้ใหญ่เด็ก ๑๘๓๘
 คน เป็นเงิน ๒๒ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๒ สลึง เป็นผ้าถุงผ้าห่ม ๕๒๕
 สำหรับ เป็นกางเกงผ้าห่ม ๕๑๓ สำหรับ อนึ่งทรงพระกรุณาโปรด
 ให้ทำฉลาก สิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องทำนามี กระบือและผาน
 เป็นต้น กับทั้งเครื่องนุ่งห่มใช้สอยมี ผ้าม่วง ผ้าปุม หม้อข้าวเชิง
 กรานและสิ่งอื่น รวม ๔๕ อย่าง เป็นฉลาก ๓๐๐๐ ฉลาก เป็น
 ราคาประมาณ ๒๐ ชั่งเศษ พระราชทานแต่ข้าราชการทหารฝ่าย
 และอื่น ๆ ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินและราษฎรตามสมควร และ
 มีการละคร งิ้ว หนัง สักวา ดอกไม้เพลิง และตามประเพณีในที่ต่างๆ
 เป็นการสมโภช ๓ วันนั้น ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศล
 ถวายแต่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงทวาราวดีศรีอยุธยา ซึ่งได้
 ทรงสร้างและได้ทรงประทับอยู่ในที่นี้แต่เดิมมา และพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงสถาปนาเกาะนี้ อัน
 เป็นที่ทรงสร้างแล้วให้ดิฉัน กับทั้งเทพยดาซึ่งสถิตย์รักษาใน
 ประเทศจังหวัดเกาะบางปอนนี้ และพระราชทานส่วนพระราชกุศล
 แต่ท่านทั้งหลายทั้งปวงบรรดาซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนิน และ
 ราษฎรในแขวงจังหวัดเกาะบางปอน กับทั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุธยา

โบราณและผู้ใด ๆ ซึ่งได้ทราบ จงได้มีใจยินดีอนุโมทนาในส่วน
พระราชกุศล แล้วและให้สำเร็จประโยชน์ความสุขในทางสวรรค์
และนฤพานตามประสงค์ทุก ๆ ประการ เทอญ
แจ้งความมา ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวดอัฐศก
ศักราช ๑๒๓๘ ฯ

ប៊ុនហ៊ុន សែន ប្រធានាធិបតី រាជរដ្ឋាភិបាល កម្ពុជា
ជាមួយ លោកស្រី ហ៊ុន សែន លោកស្រី ហ៊ុន សែន លោកស្រី ហ៊ុន សែន

២០០២